STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Academia Republicii Socialiste România
BIBLIOTECA
Centrul de Cercetări Antropologice

1
ANUL I
1964

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P-I 458

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: — ACADEMICIAN ST.-M. MILCU,

Membri:
— Prof. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei R.P.R.
— Prof. I. G. RUSSU
— Conf. P. FIRU
— Dr. H. DUMITRESCU
— V. V. CARAMELEA
— Dr. D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
— Dr. C. MAXIMILIAN

Secretar de redacție: — Dr. TH. ENĂCHESCU

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

BIBLIOTECA

Tomul I nr. 1 1964

Pag.

SUMAR

ŞT.-M. MILCU, Organizarea şi dezvoltarea cercetărilor antropologiei în R.P.R. . . 3

Paleoantropologie

O. NECRASOV, M. CRISTESCU şi S. ANTONIU, Studiul antropologic al scheletelor descoperite în necropola de la Smeeni aparţinînd eneoliticului şi vîrstei bronzului 13

OLGA NECRASOV, Studiul antropologic al resturilor osoase neolitice (cultura Ariuşd) descoperite la Doboşeni (1955) 33

C. S. NICOLĂESCU-PLOPŞOR, AL. PAUL BOLOMEY, ION FIRU şi DARDU NICOLĂESCU-PLOPŞOR, Cele mai vechi mărturii ale vieţii omului în Europa, descoperite în ţara noastră. O nouă contribuţie cu privire la începuturile istoriei Romîniei 39

IOANA POPOVICI, Necropola feudală de la Străuleşti-Bucureşti secolele XV—XVI. Date antropologice 47

I. G. RUSSU, M. MACREA, M. ŞERBAN şi N. MOTIOC, Schelet roman din secolul al II-lea 53

Antropologie contemporană

HORIA DUMITRESCU, MARTA CIOVÎRNACHE şi RADU CĂNCIULESCU, Cercetare antropologică comparativă asupra moţilor de pe Criş şi a moţilor de pe Arieşe (Papilian V. şi Velluda C.) 57

MARTA CIOVÎRNACHE şi HORIA DUMITRESCU, Cercetări privind cromatina sexuală la populaţia unui sat de munte dintr-o zonă de guşă endemică 69

MARIA TIBERA-DUMITRU şi MARCELA BOIA, Cercetări preliminare asupra sistemului haptoglobinic la populaţia din regiunea Oltenia 75

MARIA CRISTESCU, MARIA BULAI şi C. FEODOROVICI, Influenţa factorilor geografici şi sociali asupra dezvoltării copiilor 79

SUZANA POP, TH. ENĂCHESCU şi VL. GEORGESCU, Contribuţii la studiul relaţiei dintre variabilitate şi procesul de diferenţiere a conformaţiei hipsicefale la dinarizi 89

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Antropologie socio-demografică

Pag.

V. V. CARAMELEA, Studiul unor probleme sociologice, demografice şi etnografice in cadrul cercetărilor antropologice complexe din satul Cloşani 99

Cronica ştiinţifică

Sesiunea naţională de antropologie (1962) 109

Recenzii

119

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ORGANIZAREA ŞI DEZVOLTAREA ANTROPOLOGIEI ÎN R. P. R. *

DE

ACADEMICIAN ŞT.-M. MILCU

Au trecut 12 ani de la preluarea de către Academia R.P.R. a conducerii cercetărilor de antropologie în ţara noastră. Condiţiile grele în care s-a găsit vechiul Institut de antropologie (dependent de Ministerul Învăţămîntului de la înfiinţare, în 1941, iar din 1948 de Ministerul Sănătăţii) în perioada care a urmat dispariţiei fondatorului şi a conducătorului acestui institut, prof. Fr. I. Rainer, în 1944, au pus acut în 1950 problema reorganizării sau dispariţia acestei instituţii.

Datorită înţelegerii şi sprijinului acordat de membrii Secţiei de ştiinţe medicale a Academiei R.P.R. şi în primul rînd ale marelui învăţat acad. C. I. Parhon, Institutul de antropologie a trecut ca unitate-anexă a Institutului de endocrinologie. Am primit din partea Academiei greaua răspundere de a conduce acest institut, de a-l reorganiza şi, îndeosebi, de a reconsidera direcţiile de cercetare antropologică în noile condiţii ale construirii socialismului.

Marea personalitate şi contribuţie adusă de prof. Fr. I. Rainer la organizarea şi dezvoltarea antropologiei în ţara noastră au creat condiţiile necesare pentru continuarea operei sale. Se cuvine în această sesiune să aducem un omagiu memoriei acestui mare învăţat şi umanist, căruia îi datorăm primele cercetări metodice de antropologie făcute la catedra de anatomie şi embriologie a Facultăţii de Medicină din Bucureşti din perioada 1926—1933, formarea primilor specialişti în antropologie medici şi mai ales înfiinţarea Institutului de antropologie în 1940.

Era evident pentru noi în 1950 că opera acestui mare învăţat nu putea fi continuată decît prin dezvoltarea ei creatoare în noile con-

* Raport prezentat la Sesiunea de antropologie din iunie 1962. Intrat la redacţie la 15 martie 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

diţii social-istorice în relaţie cu noile cuceriri ale ştiinţelor şi biologiei omului.

Am găsit în acea perioadă în Institutul de antropologie o echipă cu o activitate restrînsă la aspectele morfologice ale antropologiei şi o colecţie craniologică şi osteologică valoroasă; cercetările erau limitate în laboratoare, aşa cum o arată faptul că din 1933 nu s-a mai făcut nici o ieşire în teren. Direcţiile de cercetare erau tradiţionale, valabile, dar insuficiente totuşi faţă de progresele antropologiei moderne şi sarcinile trasate de P.M.R. şi de conducerea de stat ştiinţei în ţara noastră. O profundă criză de încredere în rosturile acestei discipline a fost generată de confuzia care se făcea în acea epocă între antropologie şi rasism.

Folosind tradiţia antropologică existentă în ţara noastră în tot ce avea pozitiv, vasta experienţă şi fondul teoretic al antropologiei sovietice, după îndelungi frămîntări şi discuţii cu vechiul colectiv, înnoit cu un număr de noi cadre, am reuşit să clarificăm baza teoretică, direcţiile de cercetare şi metodologia antropologiei în ţara noastră.

În acest proces de orientare lucrările antropologilor V. V. Bunac; G. M. Levin; N. V. Ceboksarov; F. G. Debeţ; A. T. Trofimova; W. Ghinsburg; I. I. Roghinski ş.a. au constituit un material preţios, pe care l-am folosit integral în particularităţile care au decurs din dezvoltarea antropologiei în ţara noastră.

S-a reuşit de asemenea să se stabilească o colaborare între cele trei centre de antropologie, îndeosebi cu grupul de la Iaşi, condus de prof. Olga Necrasov.

Ţinînd seama de dimensiunile şi de numărul de cadre, Institutul de antropologie a fost transformat în cadrul Academiei în primii ani într-un colectiv şi ulterior într-un Centru de cercetări antropologice. Centrul de cercetări antropologice a fost structurat într-o secţie de paleoantropologie, una de antropologie contemporană şi una de antropologie aplicată.

S-au luat măsurile necesare de identificare, clasare şi bună păstrare a celor 6 800 de cranii şi 1 184 de piese osteologice din colecţia Rainer; au fost înfiinţate serviciile de statistică antropologică, de demografie, de fotografie ştiinţifică; a fost reorganizată biblioteca, al cărei fond a crescut de la 985 de titluri la 5 767 prin achiziţii iniţiate de Academie şi prin obţinerea bibliotecii personale Rainer. Centrul deţine astăzi cea mai cuprinzătoare colecţie de reviste şi monografii de antropologie din ţara noastră.

A fost întreprinsă o acţiune susţinută de-a lungul anilor pentru atragerea de noi cadre de tineri şi specialişti capabili să se formeze ca antropologi şi să contribuie la dezvoltarea acestui important domeniu al biologiei omului.

Au fost antrenaţi să lucreze în timpul vacanţei în cercuri studenţeşti şi în expediţiile de teren din 1950 şi pînă în prezent 158 de studenţi de la Facultatea de Medicină, Arheologie şi Istorie.

O parte din studenţii care au luat contact, au lucrat sau au fost formaţi un timp mai îndelungat pentru munca de cercetare activează

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

astăzi ca cercetători în cadrul Centrului de cercetări antropologice, în Institutul de arheologie, Comitetul geologic, Institutul de speologie, precum și la nivelul unor muzee raionale și regionale, completîndu-și instruirea pe profilul instituțiilor în care lucrează.

De asemenea s-au oferit spre studiere materiale inedite, rezultate din cercetările de teren, pentru 7 lucrări de diplomă (examen de stat) și pentru 3 lucrări de disertație (aspirantură).

Numărul salariaților a crescut de la 6 în 1950 la 24 în 1962.

★

De o importanță deosebită în reorganizarea antropologiei a fost elaborarea bazei teoretice și metodologice capabile să asigure desfășurarea unei activități științifice corect orientate, legată de problemele actuale ale antropologiei și de sarcinile pe plan național, capabilă să asigure formarea ideologică și științifică a cercetătorilor și perspectivele de dezvoltare ale antropologiei în țara noastră.

De la început a devenit clar pentru întreg colectivul că antropologia trebuie să fie organizată pe baza concepției materialist-dialectice despre om, natură și societate.

Caracterul complex al antropologiei, care include studiul omului în același timp de pe pozițiile biologice și istorice, a fost formulat încă în secolul trecut de F. Engels, care a definit antropologia ca pe o știință care marchează trecerea de la morfologia, fiziologia și rasele umane la istorie.

Evoluția omului și a raselor sale nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea și folosirea legilor de dezvoltare ale societății, fără studierea și interpretarea antropologiei în lumina relațiilor de producție, a evoluției istorice a forțelor de producție, a culturii materiale și spirituale.

Înțelegerea antropologiei ca o știință exclusiv biologică a fost determinată de faptul că în secolul al XIX-lea a fost fondată de marii biologi bine cunoscuți R. Virchow, Blumenbach, N. P. Bogdanov ș.a.

Concepția biologică inevitabilă și utilă în faza de constituire a antropologiei a dus ulterior la îngustarea perspectivelor acestei științe, la un morfologism excesiv și care a permis ca fondul său de fapte să fie folosit de teoriile reacționare și metafizice ale antropologiei lombroziene, ale darwinismului social și în final de rasismul fascist.

Falsificarea teoriei antropologice a raselor a fost utilizată de hitlerism ca o justificare pentru exterminarea monstruoasă a milioane de oameni nevinovați.

Spre cinstirea oamenilor de știință care au servit antropologia în țara noastră, rasismul nu și-a găsit loc în gîndirea și fapta lor. Atît grupul de la București, în frunte cu prof. Fr. I. Rainer, cît și cel de la Iași, în frunte cu I.G. Botez și Olga Necrasov, au luat atitudine în plină dictatură fascistă împotriva rasismului.

A fost clar pentru noi că, dacă, prin obiectul său de studiu și în parte prin metodele sale, antropologia aparține științelor biologice, ea

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nu poate fi şi nu se va putea dezvolta decît în strînsă legătură cu istoria, arheologia şi etnografia.

Unitatea dintre biologic şi social, dintre prezentul şi trecutul populaţiilor studiate au fost principiile directoare ale activităţii desfăşurate de antropologi în ţara noastră.

Principiul istoric a fost considerat fundamental în orientarea cercetărilor noastre. Amploarea şi conţinutul cercetărilor de antropologie preistorică a reflectat în primul rînd acest principiu director. Antropologii de la Bucureşti, Iaşi şi Cluj au intreprins sau au participat la numeroase şantiere arheologice. Au fost aduse în acest fel valoroase contribuţii la clarificarea aspectelor antropologice ale problemelor istorice şi la clarificarea aspectelor istorice ale problemelor antropologice.

Principiul istoric a fost aplicat şi în studiul de antropologie contemporană, prin interpretarea structurii antropologice în lumina mişcărilor de populaţie determinate de factorii politici, economici şi sociali care au acţionat în perioade apropiate sau depărtate de timp. Contribuţia adusă de antropologi la soluţionarea problemelor obscure ale originii şi formării poporului romîn, aşa cum se poate vedea din volumul I al Istoriei Romîniei, sînt un exemplu din acest punct de vedere.

Adoptînd în cercetarea populaţiilor actuale şi vechi principiul unităţii dintre fenomenele biologice normale şi patologice, s-a întreprins studiul concomitent al structurii antropologice şi al celei de sănătate prin echipe complexe medico-antropologice. Cercetările făcute în regiunea Hunedoara ilustrează interesul şi importanţa acestei direcţii de cercetare.

Fr. I. Rainer a susţinut încă de la primele sale anchete antropologice în 1927 şi 1928 în Vrancea şi Fundu-Moldovei că antropologul trebuie să înregistreze patologia regiunilor ca un factor capabil să modifice înfăţişarea antropologică a unei populaţii. Pe baza aceluiaşi punct de vedere a colecţionat cu multă perseverenţă şi trudă o parte însemnată din cele aproape 2 000 de piese de osteologie patologică care se găsesc în colecţiile Centrului de antropologie din Bucureşti. Noi am reuşit să dezvoltăm cu o mai amplă cuprindere studiul biopatologic al populaţiilor din contemporan, aşa cum o arată în primul rînd considerabilul material acumulat prin cercetarea populaţiei din regiunea Hunedoara, care totalizează 7 172 de examene clinice şi 6 000 de examene de laborator făcute în paralel cu studiul antropologic a 7 172 de indivizi din 226 de sate, executat de colectivul nostru de antropologie contemporană. O realizare asemănătoare a fost obţinută de colectivul Bicaz, care a executat un număr de circa 4 000 de examene antropologice şi clinice.

S-a evidenţiat astfel rolul pe care îl are endemia de guşă în regiunile studiate în modificarea înfăţişării antropologice a populaţiei acestor regiuni. Reducerea înălţimii, modificarea proporţiilor feţei şi trunchiului, cronologia pubertăţii, intensitatea pigmentaţiei ş.a. sînt exemple convingătoare din acest punct de vedere.

În cercetarea biologiei populaţiilor, am considerat că în epoca noastră este posibil să depăşim concepţia şi metodica limitat morfologică care au dominat antropologia mai mult de un secol şi jumătate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

A fost introdus studiul fiziologic prin explorarea tonusului glandular endocrin şi cercetarea metabolismului lipidic, glucidic şi al calciului, care ne-au permis să pătrundem în adîncimea biologiei populaţiilor studiate.

Considerăm modificările de metabolism ca pe o platformă obligatorie în calea prin care factorii de mediu natural şi social intervin în modificarea biologiei omului.

O nouă direcţie de cercetare care derivă din unitatea normalului şi patologicului în biologia omului este reprezentată de utilizarea antropologiei în studiul unor fenomene patologice de grup. Locul principal în această categorie îl ocupă constituţia individuală, tipologică şi dezvoltarea omului. Antropologia medicală sau clinică are vaste perspective de viitor. Studiul problemelor incluse în acest domeniu de pe poziţiile unităţii dintre organism şi mediu, dintre părţile care compun organismul şi modalitatea structurală şi funcţională de-a lungul vieţii pot asigura corecta orientare a cercetărilor în acest domeniu unde au existat numeroase manifestări metafizice.

Concepţia lui I. P. Pavlov ne oferă toate elementele necesare pentru obţinerea acestor obiective.

Dezvoltarea antropologiei aplicate nu s-a limitat la antropologia medicală. Această direcţie de cercetare s-a concretizat în studiul şi rezolvarea unor probleme puse de criminalistică şi de standardele industriale pentru îmbrăcăminte şi încălţăminte.

Antropologia filozofică a fost pusă în serviciul documentării şi interpretării problemelor originii omului, în lupta împotriva superstiţiei, a misticismului şi ideologiei reacţionare a rasismului, aşa cum o arată expoziţiile organizate de către Centrul de antropologie din Bucureşti, conferinţele pentru mase organizate de colectivul de la Iaşi şi broşurile redactate în cadrul S.R.S.C. despre rase, dezvoltare şi antropologia romînească modernă.

★

Fondul teoretic şi direcţiile principale de cercetare adoptate de antropologia romînească modernă după 1950 au necesitat şi o reconsiderare a metodelor de lucru.

A fost promovată ca un principiu metodologic fundamental cercetarea directă a populaţiei în diverse regiuni geografice ale ţării pe baza unor necesităţi istorice sau biologice. În fiecare an echipele de cercetători în antropologie contemporană şi preistorică au lucrat perioade îndelungate în teren. A fost recoltat în acest fel un considerabil material de observaţie, valorificat în parte într-un număr de monografii şi articole.

Colaborarea strînsă cu arheologii a constituit al doilea principiu metodologic care ne-a permis să obţinem rezultate pe care niciodată antropologia preistorică nu le-ar fi obţinut singură în teren.

În cei 12 ani la care se referă expunerea noastră s-a lucrat în comun în nu mai puţin de 69 de staţiuni antropologice sau arheologice. Rezultatele fecunde ale acestei colaborări au fost valorificate în studiile apărute, în materialele de arheologie şi în monografiile antropologice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Metodica spiţelor de familie a constituit o primă formă metodologică de studiu genetic. Încercările de integrare în genealogii a tipului fizic, a unor structuri morfologice şi serologice reprezintă primele cercetări genetice antropologice de acest fel în ţara noastră.

Anchetele demografice au marcat de asemenea una dintre formele calitative noi care au fost introduse în studiul populaţiilor. Primele studii demografice ne-au arătat importanţa şi necesitatea acestora în clarificarea şi înţelegerea particularităţilor antropologice ale unor populaţii în care viaţa creează continue mişcări demografice capabile să concentreze sau să dilueze unele trăsături morfologice şi fiziologice.

Primele rezultate obţinute în studiile demografice ale populaţiei din regiunea Hunedoara, integrată în istoria acestei regiuni, ne arată ce posibilităţi se deschid prin aplicarea acestei metode.

Aplicarea metodelor de cercetare medico-biologică a unei populaţii a fost preluată din tradiţia şcolii Rainer de antropologie şi ridicată la o mai înaltă complexitate şi calitate. Prin studiul medico-sanitar al populaţiei în paralel cu studiul antropologic se obţin date de mare importanţă nu numai pentru cunoaşterea patologiei populaţiei, dar şi pentru înţelegerea variabilităţii antropologice generate de factorii patologici capabili să modifice dezvoltarea unor grupe de indivizi, fertilitatea lor şi durata lor de viaţă.

★

Conţinutul teoretic şi metodologic elaborat în anii care au urmat după 1950 în Centrul de antropologie din Bucureşti marchează net cotitura calitativă făcută din acea perioadă şi justifică pe deplin diferenţierea ei ca o etapă iniţială a antropologiei moderne romîneşti.

Ne putem întreba ce rezultate mai însemnate s-au obţinut în aceste noi condiţii teoretice şi metodologice, în noile condiţii create de partid şi guvern ştiinţelor, cu sprijinul larg primit din partea Academiei R. P. R.

Să privim în primul rînd harta pe care sînt figurate staţiunile de cercetare antropologică sau arheologică în care s-a lucrat în comun în majoritatea cazurilor şi vom avea o primă imagine a realizărilor obţinute în acest domeniu.

Se poate constata că, începînd din 1950 pînă în 1961, au fost cercetate 103 staţii antropologice sau arheologice, din care 69 de preistorie şi 34 de antropologie contemporană.

În paleoantropologie au fost obţinute rezultate deosebite în studiul populaţiilor care au locuit în paleolitic şi neolitic şi în sclavagism pe teritoriul ţării noastre, epoci de mare importanţă şi pentru cunoaşterea originii şi formării poporului romîn.

Prima expediţie de teren care a marcat activitatea Centrului de antropologie din Bucureşti a fost făcută în Peştera Muierilor de la Baia de Fier în anii 1951—1953, expediţie care a constituit în acelaşi timp o şcoală de lucru în peşteri. Un bogat material de faună şi floră, resturile unui craniu de *homo sapiens fosilis*, au marcat principalele rezultate

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

obținute, care ne-au permis să conchidem la existența în această peșteră a poleoliticului mijlociu și superior.

Au urmat în continuare cercetările de paleoantropologie executate în mari șantiere din care citățm : Histria, Boian-Vărăști, Tîrgșor, Verbicioara, Ceahlău ș.a.

În colaborare cu Institutul de arheologie, cu muzeele regionale și raionale, au fost executate 51 de campanii de teren în 26 de puncte de săpături. În același timp, Centrul de antropologie a primit materiale arheologice din 37 de puncte de săpături. Colectivul de la Iași, sub conducerea tov. prof. O. Necrasov, a primit materiale din stațiunile din Moldova : Valea Lupului, Poiana, Stoicani, Poeniță ș.a.

Colectivul de la Cluj, sub conducerea prof. G. Russu, a participat la 8 șantiere arheologice repartizate între sec. II—XVIII e.n., dintre care citățm șantierele : Căpuș (sec. VI), Morești (sec. X e.n.), Sopor (sec. II—III e.n.), Bătrîna (sec. X) ș.a.

Rezultate deosebit de valoroase s-au obținut prin creșterea colecțiilor de paleoantropologie. De la 66 de resturi osoase provenite de la indivizi din perioada scitică, romană și feudală, colecționate de Fr.I. Rainer, s-a ajuns în secția de paleoantropologie la o colecție care cuprinde :

— resturi scheletice aparținînd unui număr de 2 162 de indivizi datînd din paleoliticul superior și pînă în feudalismul tîrziu ;

— un număr de 2 600 de piese faunistice din cuaternarul inferior (Villafranchianul evoluat) și pînă în perioada migrației popoarelor. S-a îmbogățit în același timp colecția de paleopatologie și morfobiologie a populațiilor vechi cu încă 728 de piese.

Cercetările de antropologie contemporană însumează un număr de 34 de campanii de teren în 8 microregiuni, fie organizate de Centru, ca de exemplu cercetările din regiunea Hunedoara cu 9 campanii de teren și 7 172 de persoane examinate, provenind din 226 de sate, făcute sub conducerea prof. H. Dumitrescu, fie în colaborare cu Comisia pentru studiul formării poporului romîn, ca cele din Țara Vrancei, conduse de Olga Necrasov, sau în Munții Apuseni ; și cercetări în colaborare cu R. P. Bulgaria, ca cele de la Vinga, sau cercetări complexe ca cele de la Bicaz întreprinse de Centrul de antropologie și de Colectivul din Iași.

În aceste cercetări a fost recoltat un considerabil material documentar referitor la antropologia fizică, la demografie, la biologia familiilor, la terenul endocrin și metabolic, la particularitățile serologice și social-economice.

În Centrul de antropologie, sectorul condus de dr. Th. Enăchescu a realizat în această perioadă cercetări de mare interes referitoare la dezvoltarea fizică a nou-născutului, la dimorfismul sexual și la particularitățile antropologice ale populației din 9 comunități sătești din Vrancea și 6 din Munții Apuseni realizate în colaborare cu colectivul de la Iași.

★

Pe lîngă această activitate de cercetare, trebuie subliniată contribuția adusă de antropologi la informarea maselor despre problemele puse de originea și evoluția omului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Secţia de paleoantropologie a organizat în 1954, în parcul de cultură şi odihnă Herăstrău, expoziţia „Strămoşii omului" şi a colaborat cu S.R.S.C. la realizarea expoziţiilor cu tema „Originea şi evoluţia omului" în sala Dalles şi la parcul Libertăţii, precum şi la organizarea unei săli cu aceeaşi temă la Muzeul de istorie naturală „Gr. Antipa".

În cadrul acţiunii de culturalizare duse de S.R.S.C., cercetători din secţia de paleoantropologie au ţinut conferinţe cu tema „Originea omului" la cîteva întreprinderi din Bucureşti, precum şi în provincie, la sate (regiunea Bucureşti şi regiunea Suceava).

Grupul de la Iaşi a desfăşurat de asemenea o intensă activitate de popularizare a antropologiei prin conferinţe la S.R.S.C. şi prin editarea de broşuri.

★

Academia Republicii Populare Romîne a oferit antropologilor multiple posibilităţi de publicare pentru valorificarea realizărilor obţinute în cercetarea de laborator şi teren. A fost aprobată editarea publicaţiei „Probleme de antropologie", din care au apărut 6 numere, iar alte 2 sînt sub tipar. Această publicaţie a totalizat de la apariţie pînă în prezent 79 de articole în 1 567 de pagini.

Numeroase articole de antropologie au apărut în „Studii şi cercetări de istorie veche", în „Materiale şi cercetări de arheologie", în revista „Dacia", în „Analele Universităţii Iaşi", în „Sovetskaia antropologhia" şi în revista de antropologie poloneză, totalizînd 27 de articole în 260 de pagini.

În acelaşi timp au apărut monografiile de antropologie contemporană *Clopotiva* şi *Bătrîna*, totalizînd 624 de pagini; sînt în redacţie şi sub tipar alte 4 monografii de paleoantropologie şi antropologie contemporană.

S-a participat în acelaşi timp cu 26 de lucrări la 6 congrese internaţionale, la Paris, Hamburg, Roma, Kiel etc.

Valoarea lucrărilor de antropologie realizate în ţara noastră a suscitat un interes crescînd din partea specialiştilor străini, vădit în creşterea continuă a schimbului internaţional, care se face cu aproximativ 150 de instituţii şi publicaţii. Datorită acestui schimb, din 1954 pînă în prezent au intrat în biblioteca Centrului 600 de titluri de cărţi şi reviste.

Lucrările de antropologie romîneşti au fost citate şi recenzate de diverse reviste de specialitate: „Homo", „Anthropologischer Anzeiger", „l'Anthropologie", „Archives suisses d'Anthropologie", „Referativnîi jurnal", „Sovetskaia antropologhia" ş.a.

În această perioadă de timp, pe lîngă lucrările scrise au fost expuse aproximativ 350 de comunicări şi 250 de referate.

★

Rezultatele obţinute în cei 12 ani de la preluarea de către Academie a conducerii şi organizării antropologiei din ţara noastră au creat condiţiile şi premisele necesare pentru dezvoltarea acestei ştiinţe în cele mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

bune condiții și pentru atingerea obiectivelor care se pun într-o perioadă viitoare de 5—10 ani.

Considerăm că este necesar să intensificăm și să ridicăm la un nivel și mai înalt colaborarea dintre antropologi, arheologi, istorici și etnografi, pentru a contribui prin muncă complexă la rezolvarea numeroaselor probleme ce se pun în domeniile de frontieră ale acestor discipline.

Antropologia poporului romîn rămîne problema fundamentală în care s-au obținut rezultate valoroase în deceniul trecut, dar în care rămîne enorm de făcut în viitor.

Studiul populațiilor care au trăit în trecutul apropiat sau depărtat pe teritoriul țării noastre este esențial pentru cunoașterea originii și formării poporului romîn. Studiul antropologic în colaborare cu istoricii și etnografii al poporului romîn, rămîne obiectivul permanent al antropologilor epocii noastre. Studiul colecțiilor antropologice existente în unitățile de cercetări antropologice și în muzeele noastre și mai ales elaborarea atlasului antropologic al R. P. Romîne vor contribui la fixarea caracterelor biologice ale poporului nostru în epoca de construcție și desăvîrșire a socialismului.

Marile transformări în modul de viață, în relațiile de producție și în diversele forme ale culturii materiale și spirituale vor aduce schimbări și în structura biologică a poporului nostru. Sîntem obligați de urgență să înregistrăm înfățișarea antropologică a poporului romîn în secolul al XX-lea.

Se profilează ca o problemă de mare importanță complexul tematic al antropologiei aplicate. Progresele făcute în biologia omului cu ajutorul metodelor fizice și chimice ne permit să reconsiderăm și interpretarea limitat morfologică a constituției, a trecutului, a biologiei și patologiei omului, legată de schimbările produse de ontogeneză, de nutriție, de condițiile moderne de muncă, de locomoție și de adaptare la noile condiții de viață.

Trebuie reluat firul tradițional, întrerupt, al antropologiei judiciare, în care această disciplină poate aduce contribuții la clarificarea condițiilor de apariție și de săvîrșire a diverselor delicte. Să punem la dispoziția industriei de îmbrăcăminte, de încălțăminte, de mobilier și de construcții standardele și, în general, toate datele necesare pentru confecțiunile de masă.

Este necesar să colaborăm cu toate organizațiile de culturalizare pentru a răspîndi în mase cunoștințele de antropologie pentru combaterea misticismului și a superstițiilor, pentru formarea unei concepții științifice despre originea omului și poziția sa în univers.

Pentru atingerea acestui obiectiv este necesară în primul rînd organizarea unui muzeu de antropologie consacrat originii și evoluției omului și raselor sale.

Un rol deosebit de important pentru dezvoltarea antropologiei în țara noastră îl au cadrele de specialitate. Această problemă nu este rezolvată astăzi în măsura corespunzătoare. Considerăm necesară introducerea unui curs de antropologie la Facultatea de biologie și la Institutul de medicină

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

şi farmacie, în care să se pună la dispoziţia studenţilor cunoştinţe minime referitoarea la originea şi evoluţia omului şi la particularităţile patologiei sale care decurg din antropologie.

Revine ca o sarcină a tuturor antropologilor valorificarea în scris a rezultatelor obţinute în cercetările de teren şi laborator. Trebuie continuată şi amplificată seria de monografii antropologice şi publicaţia „Probleme de antropologie".

În ansamblul revoluţiei culturale realizate prin construirea socialismului şi în lumina sarcinilor care ne revin în creşterea continuă a nivelului ştiinţelor biologice şi medicale în ţara noastră şi a nivelului dezvoltării generale a poporului nostru, antropologia reprezintă un factor însemnat, care n-a fost folosit în măsura posibilităţilor ei potenţiale.

Este necesar să facilităm accesibilitatea medicilor şi biologilor în unităţile de antropologie prin recunoaşterea acestei specialităţi în nomenclatorul funcţiunilor Ministerului Sănătăţii şi al Ministerului Învăţământului. Considerăm că antropologii îşi pot găsi un loc justificat nu numai în institutele de antropologie, dar şi în numeroase alte unităţi, institute şi catedre de etnografie, în muzeele etnografice şi în muzeele regionale în care se găsesc valoroase colecţii arheologice şi antropologice, la catedrele de paleoantropologie şi de biologie, în institutele de medicină şi farmacie.

Înţelegerea şi sprijinul acordat de Partidul Muncitoresc Romîn, de conducerea de stat şi de Academie organizării şi dezvoltării antropologiei din 1950 pînă în prezent şi cele pe care le vom primi în perioada următoare au creat şi ne vor asigura condiţiile necesare pentru realizarea obiectivelor majore ale antropologiei şi pentru progresul acestei ştiinţe în ţara noastră. Sînt create condiţiile pentru a realiza într-un viitor apropiat prima schiţă reprezentativă antropologică a poporului romîn — document fundamental al existenţei şi continuităţii sale pe teritoriul patriei noastre.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL SCHELETELOR DESCOPERITE ÎN NECROPOLA DE LA SMEENI APARȚINÎND ENEOLITICULUI ȘI VÎRSTEI BRONZULUI*

DE

O. NECRASOV, M. CRISTESCU și S. ANTONIU

În cursul săpăturilor de salvare executate în 1959, sub conducerea arheologului V. Theodorescu (de la Muzeul de istorie din Ploiești) în Movila Mare din satul Smeeni (raionul Buzău), au fost descoperite morminte aparținînd mai multor epoci. Studiul inventarului mortuar și, în general, al ritului de înmormîntare, precum și considerațiile de ordin stratigrafic, au permis autorului săpăturii să le atribuie la 6 faze, dintre care numai primele trei au contribuit la dezvoltarea movilei.

Mormintele din faza I, care suprapun resturi de cultură Gorodsk-Horodiștea-Folteşti timpurii, prezintă, după V. Theodorescu, analogii cu perioada mai veche a culturii „Iamnaia" din stepele nord-pontice. Mormintele fazei a II-a se apropie mai degrabă de înmormîntările fazei tîrzii ale aceleiași culturi, deși poziția scheletelor în groapă corespunde celei din mormintele cu catacombă din părțile sudice ale Uniunii Sovietice. Toate scheletele din aceste două faze sînt în poziție chircită și de obicei acoperite cu ocru, cele din faza a II-a prezentîndu-l însă mai puțin constant. Aceste două faze se integrează deci în complexul înmormîntărilor cu ocru din perioada paleometalică.

Mormintele din faza a III-a, „în catacombă", sînt socotite a fi cu siguranță posterioare fazei I, raportul lor cu faza a II-a nefiind însă bine precizat. Cu toate că scheletele sînt întinse pe spate și nu prezintă nici o urmă de ocru, totuși pe baza asemănării lor cu catacombele din curganul de la Odessa autorul săpăturii înclină să le atribuie tot complexului înmormîntărilor cu ocru.

---

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Mormintele din faza a IV-a, aparţin bronzului mijlociu (cultura Tei) şi hallstattului.

Cele din faza a V-a sînt sarmatice, iar cele din faza a VI-a sînt medievale. La aceste morminte bine datate trebuie să mai adăugăm şi cîteva morminte a căror poziţie cronologică nu este perfect precizată. Totuşi, pe baza unor analogii, V. Theodorescu apropie unele dintre ele de una sau alta din fazele enumerate.

Cele arătate mai sus ne lasă să întrevedem marele interes pe care l-ar putea prezenta scheletele descoperite la Smeeni pentru studiul modificărilor suferite în decursul timpurilor în structura antropologică a populaţiilor care s-au succedat în regiunea dată pe o perioadă ce se eşalonează de la circa 1800 î.e.n. pînă în secolele XIV—XV e.n. Aceasta nu înseamnă însă că avem reprezentate aici toate epocile mari şi că am fi în prezenţa unor populaţii genetic continue. Trebuie să subliniem de asemenea că multe schelete descoperite la Smeeni se află într-o stare de conservare atît de defectuoasă, încît restaurarea lor, cu toate eforturile depuse, a fost absolut imposibilă. Astfel, chiar perioadele şi culturile corespunzătoare diverselor faze ale necropolei de la Smeeni sînt reprezentate printr-un material din punct de vedere numeric relativ redus. Totuşi interesul pentru antropologie al acestui material este destul de mare nu numai prin aceea că ne permite să completăm datele noastre asupra caracteristicilor populaţiei complexului mormintelor cu ocru, dar şi pentru că ne oferă, pentru prima dată la noi în ţară, posibilitatea de a studia resturile osoase din mormintele cu catacombă şi din cultura Tei.

În prezenta notă nu ne vom ocupa decît de studiul scheletelor eneolitice şi din vîrsta bronzului.

I. SCHELETELE DIN COMPLEXUL MORMINTELOR CU OCRU (FAZELE I ŞI II)

Faza I

Din scheletele care aparţin acestei faze, numai scheletele 5 şi 17 pot face obiectul unei cercetări mai aprofundate.

Scheletul nr. 5. Aparţine cu probabilitate unui bărbat matur. El are un neurocraniu mezocran, mijlociu de lung şi mijlociu de larg, de înălţime relativ mică (ortocran şi tapeinocran), cu fruntea destul de joasă, înclinată şi îngustă (stenometopă). De formă pentagonoidă în norma verticală şi de „casă" în cea occipitală, acest craniu prezintă un relief glabelar destul de puternic (2—3). Occipitalul este proeminent, dar prezintă un relief şters (1). Masivul facial al acestui schelet este relativ larg şi jos (eurien), ortognat, cu fosele canine mijlociu dezvoltate. Raportul cranio-facial transversal este foarte ridicat, indicînd fenozigia. Orbitele sînt mezoconche, nasul leptorin, cu şanţ prenazal. Mandibula este relativ joasă în regiunea simfizară. Oasele scheletului postcranian nu sînt prea robuste şi nu prezintă un relief muscular prea accentuat. Femurul este

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

hiperplatimer, iar tibia este hiperplaticnemică. Talia este supramijlocie (aproape înaltă).

Din punct de vedere tipologic, scheletul nr. 5 aparţine variantei estice ale tipului protoeuropoid.

De notat prezenţa unei fracturi consolidate (dar întovărăşită de o uşoară angulare) a cubitusului stîng în treimea lui inferioară, precum şi prezenţa unor vertebre atinse de spondilartroză.

Scheletul nr. 17. Aparţine unei femei mature (circa 30 de ani). Neurocraniul său este mai scurt decît cel de la nr. 5, dar tot atît de larg, ceea ce dă un indice mezocran mai accentuat. Din punctul de vedere al dezvoltării în înălţime, calota craniană este hipsicrană şi metriocrană. Fruntea este relativ îngustă (stenometopă). Norma verticală este ovoidă, cea occipitală fiind aproape de „bombă". Relieful occipital este moderat (2). Resturile masivului facial (care nu a putut fi în întregime reconstituit) prezintă malare destul de puternice şi orbite relativ joase. Raportul cranio-facial transversal este foarte ridicat, indicînd fenozigia. Resturile mandibulei prezintă gonioane uşor răsfrînte în afară. Oasele lungi (care se află în o stare foarte fragmentară) se arată a fi robuste şi cu relief muscular accentuat. Peroneul este puternic canelat. Talia, stabilită pe baza acestuia din urmă şi a cubitusului, este mijlocie.

În ansamblu, judecînd după părţile avute la dispoziţie, individul căruia i-a aparţinut acest schelet trebuia să prezinte unele trăsături *proto-europoide*, fără să putem preciza însă dacă acestea erau combinate cu elemente aparţinînd altor tipuri.

Scheletul nr. 19, foarte fragmentar, aparţine cu siguranţă unui bărbat matur, a cărui vîrstă nu poate fi însă mai precis determinată. Judecînd după robusticitatea unor fragmente de oase lungi, precum şi după unele metapodale, individul căruia i-a aparţinut trebuie să fi fost de talie mare sau foarte mare.

De notat prezenţa unei fracturi consolidate (cu angulare) a metatarsianului V drept.

Faza II

Din scheletele care aparţin acestei faze, numai scheletele nr. 15 şi 16 pot face obiectul unui studiu mai detaliat. Celelalte schelete aparţin unor copii sau prezintă o stare de conservare atît de defectuoasă, încît oferă posibilităţi de studiu extrem de reduse. Totuşi ne vom strădui să le studiem măcar din punct de vedere somatoscopic.

Scheletul nr. 8 aparţine unui bărbat bătrîn, judecînd după faciesul simfizar al pubisului. Luînd în consideraţie dimensiunile unor oase metapodale (metatarsianul I drept în special), precum şi cîteva falange ale mîinii care sînt singurele oase rămase întregi, acest individ trebuie să fi avut o talie foarte înaltă şi să fi fost deosebit de robust. Mica porţiune din bolta craniană prezentă în materialul nostru de studiu ne arată o anomalie rară a suturii coronare, şi anume prezenţa a două mici wormiene coronariene, de formă dreptunghiulară. Din lipsa părţii simetrice

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

a suturii coronare nu se poate preciza dacă această dispoziție era uni- sau bilaterală.

De notat prezența unei fracturi consolidate în treimea inferioară a cubitusului.

Scheletul nr. 11 prezintă și mai puține elemente de caracterizare decît precedentul. Judecînd după singurele oase studiabile — metacarpienele I și cîteva falange —, acest schelet trebuie să fi aparținut tot unui bărbat înalt și foarte robust.

Scheletul nr. 13 a cărui stare de pulverizare întrece chiar pe cea a precedentului, s-ar putea să fi aparținut unei femei, fără însă ca această determinare să ofere garanții suficiente de precizie.

Scheletul nr. 15, mult mai bine păstrat decît precedentele, aparține unui bărbat aproape bătrîn (circa 60 de ani), extrem de robust și de o talie înaltă. Craniul său neural este hiperdolicocran (foarte lung și îngust), relativ înalt (ortocran și acrocran), cu o frunte destul de largă (eurimetopă). De formă ovoid-elipsoidă în norma verticală și de „casă" în norma occipitală, el prezintă un relief glabelar foarte puternic (4—5), dar un relief occipital destul de șters (2). Masivul facial, destul de larg și de jos (eurien), oferă malare frontalizate, prevăzute cu apofize marginale dezvoltate. Nasul are o rădăcină adîncă, este foarte scurt și larg (camerin), dar prezintă o apertură piriformă antropină și, judecînd după apofizele frontale ale maxilarului (în lipsa nazalelor), trebuia să fi avut o spinare proeminentă. Fosa canină este mijlociu dezvoltată. Raportul cranio-facial transversal este extrem de ridicat, indicînd o fenozigie pronunțată. Mandibula (care nu a putut fi complet reîntregită) prezintă impresii puternice ale maseterilor și ale pterigoizilor interni, precum și o particularitate interesantă: ramul ei vertical este extrem de răsfrînt în afară în partea lui superioară, planul marginii anterioare a apofizei coronoide fiind dispus foarte oblic de sus în jos și din afară înăuntru, în raport cu corpul mandibulei. Dentiția este puternic erodată, dar în întregime prezentă și fără carii.

Oasele lungi, ca și oasele autopodului, sînt masive. Femurul (care a putut fi reîntregit) este hiperplatimer și are o puternică torsiune, iar peroneul este canelat. Judecînd după dezvoltarea calcaneului și a metatarsianului I, laba piciorului trebuia să fi fost deosebit de masivă. Talia, calculată după femur și oasele zeugopodului anterior, trebuie să fi fost înaltă (cel puțin 175 cm).

De notat prezența cîtorva ciocuri mici pe corpurile vertebrale (indicînd instalarea unei spondilartroze), precum și a unei exostoze peroneale.

În ansamblul său, acest schelet prezintă numeroase trăsături ale tipului protoeuropoid, sub forma variantei sale estice, și se apropie de scheletul nr. 17 din complexul înmormîntărilor cu ocru de la Brăiliță.

Scheletul nr. 16 prezintă de asemenea un grad de păstrare destul de mulțumitor. El aparține unui bărbat matur, de 40—50 de ani. Craniul său prezintă dimensiuni mari, este foarte lung, mijlociu de larg și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

destul de înalt, ceea ce dă un indice cefalic dolicocran, indicii verticali fiind ortocran și metriocran. Fruntea este largă (eurimetopă), cu o sutură metopică perfect deschisă, cu toate că cea sagitală este aproape obliterată. Forma craniului în norma verticală este ovoid-elipsoidă și de „casă" în norma occipitală. Occipitalul este bombat, dar nu proeminent. Relieful glabelar este destul de puternic (3—4), ca și cel occipital (3).

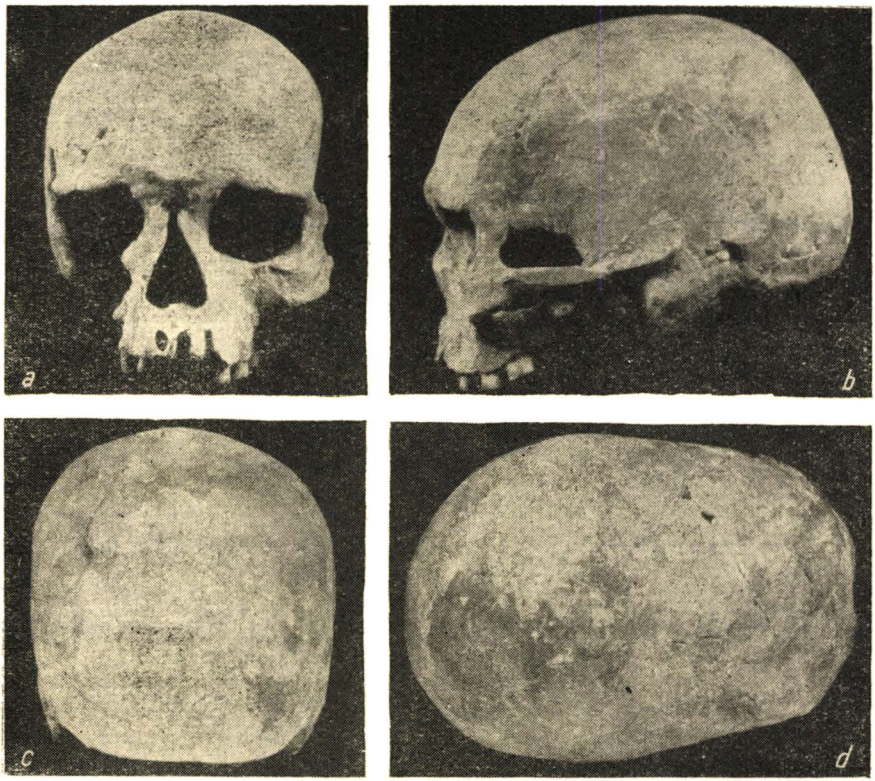

Fig. 1 : Smeeni faza II, craniul Nr. 15

Masivul facial este larg, dar înalt , prezentînd un indice facial lepten, indicele cranio-facial transversal rămînînd însă foarte ridicat, indicînd iarăși fenozigia. Orbitele sînt de tip mezoconc. Nasul, care prezintă o ușoară fosă prenazală, este însă perfect leptorin. Nazalele au căzut, dar dispoziția apofizelor ascendente ale maxilarului arată că spinarea nasului trebuie să fi fost îngustă și proeminentă. Bolta palatină este adîncă, iar arcada dentară este paraboloidă. Mandibula are un corp mijlociu de înalt, apofiza mentonieră este bine conturată, iar gonioanele sînt ușor răsfrînte în afară. Dentiția este de tip progresiv ($M_1 > M_2 > M_3$), mijlociu erodată și fără carii dentare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Oasele lungi, relativ bine păstrate, sînt robuste şi au inserţiile musculare accentuate. Femurul prezintă o torsiune puternică, este hiperplatimer, are un pilastru dezvoltat şi o creastă subtrocanteriană pronunţată. Tibia platicnemică, prezintă o uşoară retroversiune a platourilor tibiale. Marginea sa anteroinferioară prezintă mici fatete articulare suplimentare pentru astragal. Peroneul este canelat. Talia, calculată după mai multe segmente, este înaltă.

În ansamblul său, acest schelet prezintă mult mai puţine trăsături protoeuropoide decît scheletele studiate mai sus. Modificările survenite nu sînt însă în sensul unei gracilizări, ci în sensul unei înălţări a masivului facial, care, cu toate că rămîne încă lat, prezintă un indice facial lepten. Înălţarea masivului facial antrenează şi o creştere în înălţime a nasului, al cărui indice devine destul de accentuat leptorin. Toate acestea ne fac să ne gîndim fie la un amestec al tipului protoeuropoid cu cel protonordic, fie la evoluţia primului în sensul celui din urmă.

Printre oasele umane din mormîntul nr. 16 a fost identificată un molar superior de bovideu, provenind de la ofranda mortuară.

Scheletul nr. 18 aparţine unui bărbat matur, în vîrstă de circa 50 de ani. Din nefericire, atît craniul cît şi scheletul postcranian sînt foarte necomplete şi nu pot face obiectul unui studiu biometric. Studiul somatoscopic al fragmentelor mai mari de craniu ne indică însă că acesta trebuie să fi avut dimensiuni destul de mari (lărgimea, ca şi înălţimea lui, fiind de categorie mijlocie). Occipitalul este bombat, prezentînd un relief pronunţat, aproape în formă de torus. Scheletul feţei, reprezentat prin aproape o jumătate din masivul facial şi o bună porţiune din mandibulă, este larg şi jos, cu malarele frontalizate, prezentînd orbite dreptunghiulare destul de joase, un nas mijlociu de larg şi scurt, dar cu nazalele proeminente, aşa cum se poate deduce din dispoziţia apofizei frontale a maxilarului. Fosele canine sînt mijlociu de dezvoltate. Dentiţia este mijlociu de erodată.

Femurul, care s-a putut reconstitui, este hiperplatimer şi prezintă o creastă hipotrocanteriană foarte accentuată, dar nu prezintă o torsiune puternică. Tibia este platicnemică. Talia individului era înaltă.

În fond, individul căruia i-a aparţinut acest schelet are un masiv facial care prezintă şi el multe caracteristici ale tipului protoeuropoid. Din nefericire, nu ştim cum era neurocraniul său.

Scheletul nr. 20 este reprezentat prin cîteva vertebre fragmentare, precum şi prin cîteva fragmente de oase din scheletul postcranian, dintre care cel mai mare este cel al unui femur platimer. Judecînd după acesta din urmă, precum şi după un acromion şi un metacarpian I, scheletul trebuie să fi aparţinut unui bărbat matur, de talie înaltă. Este interesant de semnalat de asemenea existenţa unor modificări de ordin patologic ale zigapofizelor vertebrelor cervicale (care vor fi studiate într-o altă lucrare).

În concluzie, scheletele din fazele I şi a II-a de la Smeeni, corespunzînd complexului mormintelor cu ocru, aparţin unor indivizi maturi, fie bărbaţi, fie femei, precum şi unui copil. Această distribuţie după sex

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

și vîrstă a materialului care a putut fi determinat din acest punct de vedere arată că Movila Mare de la Smeeni era o necropolă obișnuită și nu a fost ridicată în cinstea unor războinici.

Scheletele din complexul mormintelor cu ocru aparținînd bărbaților se caracterizează toate printr-o robusticitate apreciabilă și printr-un relief muscular de obicei puternic accentuat. Cele feminine sînt mai gra-

Fig. 2 : Smeeni faza II, craniul nr. 16

cile. În toată seria, femurele sînt platimere sau hiperplatimere, iar tibiile, platicneme. Talia, calculată după oasele lungi sau dedusă din fragmentele acestora sau din oasele autopodale, se integrează, în cea mai mare parte a cazurilor, în categoria taliilor înalte și numai într-un singur caz în categoria taliilor mijlocii.

Craniul neural este fie dolicocran, fie mezocran, cu occipitalul bombat, cu relieful glabelar dezvoltat la bărbați, dar prezentînd o înălțime destul de variabilă. Masivul facial este de cele mai multe ori larg și jos și într-un singur caz larg și înalt (lepten). Orbitele sînt întotdeauna mezoconche, dar nasul este fie camerin, fie mezorin, fie leptorin. Fosa canină este mijlociu dezvoltată. Malarele sînt frontalizate. Profilarea verticală

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

a feței este ortognată. Un caracter deosebit de interesant prin primitivitatea sa este dat de indicele cranio-facial transversal, întotdeauna foarte mare, indicînd fenozigia.

Din punct de vedere tipologic, tipul predominant pare a fi cel protoeuropoid (varianta estică). Trebuie semnalat totuși faptul că într-un caz sîntem în prezența fie a evoluției tipului protoeuropid spre cel nordic, fie a unui amestec al tipului protoeuropid cu tipul protonordic.

În fine, demn de semnalat este faptul că în această mică serie se întîlnesc cîteva cazuri de fracturi consolidate (la două cubitusuri în porțiunea lor inferioară, unde osul este mai subțire, precum și la un metatarsian V), 2 cazuri de spondilartroză nu prea avansată (între care și la un individ de 30—35 de ani), precum și un caz de periostoză tibială și femurală (la un individ de circa 40 de ani).

II. SCHELETELE DIN MORMINTELE CU CATACOMBĂ (FAZA III)

Cele 4 schelete aparținînd acestui rit de înmormîntare (nr. 1, 23, 27, 28) prezintă un grad de păstrare mai satisfăcător decît precedentele. Cele 4 cranii ale lor au putut fi restaurate, unele aproape complet, altele parțial.

Scheletul nr. 1 aparține unui individ matur mai înaintat în vîrstă (55—60 de ani), al cărui sex este greu de precizat, în lipsa bazinului întreg. În adevăr, dacă oasele gracile ale scheletului postcranian ar putea indica sexul feminin, craniul, mai ales mandibula, ar putea fi atribuit mai degrabă unui bărbat. Credem totuși că este vorba mai probabil de o femeie.

Neurocraniul acestui schelet prezintă ambele dimensiuni orizontale mijlociu dezvoltate, dînd un indice cranian ușor brahicran (la limita cu mezocrania). Calota craniană este destul de înaltă (hipsicrană și metriocrană) și prezintă o frunte mijlociu de largă (metriometopă). Forma normei verticale este ovoid-pentagonoidă, iar a normei occipitale este cea de „casă". Reliefuł glabelar este mijlociu dezvoltat (2), cel occipital fiind slab (1). Linia creștetului este orizontală, conturul sagital posterior prezentînd o ușoară aplatizare (meplat), deasupra unui occipital mijlociu bombat.

Masivul facial este jos și larg (hipereurien), ortognat și cu o slabă profilare orizontală. Indicele cranio-facial transversal este încă destul de înalt, dar mai jos decît la craniile precedente. Orbitele sînt mijlociu de înalte (mezoconche), nasul este îngust (leptorin), fosele canine sînt slab pronunțate. Mandibula este robustă și prezintă o apofiză mentonieră bine conturată. Dentiția este foarte erodată. Aproape toți dinții jugali de pe falca inferioară au căzut, prezentînd alveole în curs de obliterare.

Oasele scheletului postcranian sînt gracile în comparație cu craniul și fără inserții musculare pronunțate. Femurul este platimer, iar tibia

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

este platicnemă. Humerusul prezintă o perforație olecraniană. Este interesant de semnalat prezența unei periostoze tibiale destul de avansate, precum și a unei duble fracturi bine consolidate pe cubitusul stîng.

Din punct de vedere tipologic, acest schelet se ratașează destul de bine tipului protoeuropoid ușor brahicefalizat.

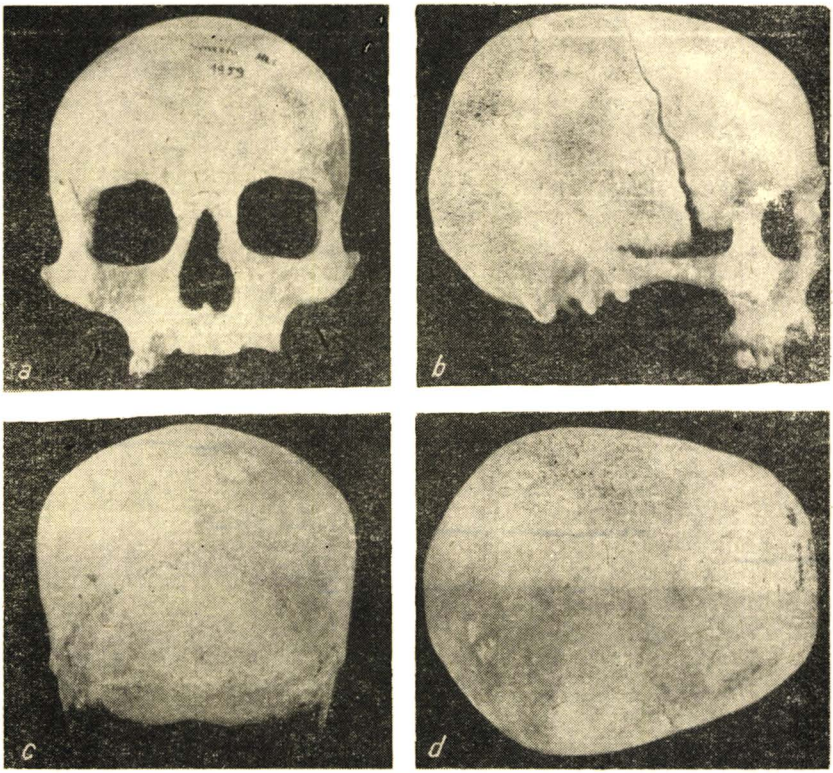

Fig. 3 : Smeeni faza III, craniul nr. 1

Scheletul nr. 23 aparține unui individ matur, de 30—35 de ani, al cărui sex nu poate fi ușor precizat din lipsa bazinului, oasele lungi gracile contrastînd iarăși cu masivitatea scheletului cranian. Am înclina să credem însă că este vorba de o femeie.

Neurocraniul său este relativ scurt și mijlociu de larg, prezentînd un indice brahicran moderat. Înălțimea calotei craniene este mijlocie, cu indici verticali hipsicran și metriocran. Fruntea este largă (eurimetopă). Forma cutiei craniene în norma verticală este ovoidă și în formă de „casă" în norma occipitală. Occipitalul este slab bombat. Relieful glabelar este foarte șters (1), ca și cel occipital (1).

Masivul facial este destul de înalt și relativ îngust (lepten), dar malarele prezintă o dispoziție frontalizată și sînt înalte și proeminente.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

De altfel, fața prezintă o foarte slabă profilare orizontală, cea verticală fiind ușor mezognată. Orbitele sînt încă mijlociu de înalte (mezoconche), apropiindu-se totuși de categoria orbitelor înalte. Nasul este înalt și relativ îngust (mezorin, la limită cu categoria leptorină). Oasele nazale lipsesc, dar, judecînd după apofizele frontale ale maxilarului, ele nu formau o spinare prea proeminentă. Fosa canină este mijlocie. Bolta palatină este paraboloidă. Raportul cranio-facial transversal, cu toate că rămîne încă înalt, este totuși inferior celor de la craniile din fazele I și II. Mandibula este robustă și are un corp înalt, întărit de un torus mandibular puternic. Apofiza mentonieră este slab conturată. Dentiția este slab erodată.

Scheletul postcranian este relativ gracil, fără inserții musculare pronunțate. Talia este mijlocie. Femurul este platimer, fără pilastru, dar cu trocanterul 3 foarte bine conturat. Tibia este mezocnemică. De semnalat o fractură de coastă, foarte bine consolidată.

Din punct de vedere tipologic, scheletul nr. 23 prezintă un fond europoid la care se adaugă slabe elemente mongoliforme.

Scheletul nr. 27 aparține cu siguranță unui bărbat matur, avînd circa 50 de ani.

Neurocraniul este lung și de lărgime mijlocie, prezentînd un indice dolicocran la limită cu categoria mezocrană. De înălțime mijlocie (orto- și metriocran), cu o frunte largă (eurimetopă) și foarte înclinată, acest craniu are o formă ovoid-brisoidă în norma verticală și de „casă" în cea occipitală. Relieful glabelar este deosebit de puternic (5), cel occipital fiind mijlociu (3). Conturul sagital prezintă o linie a creștetului ușor ascendentă, o ușoară aplatizare prelambdică (meplat) și o bombare mijlocie a occipitalului.

Masivul facial este larg, dar mijlociu de înalt (mezen) și ortognat. Malarele sînt frontalizate și prezintă o incizură inferioară pronunțată. Fosele canine sînt mijlociu dezvoltate. Orbitele sînt mezoconche. Nasul este înalt, dar larg (mezorin). Mandibula, robustă, este întărită prin torusuri mandibulare. Dentiția prezintă o erodare mijlocie.

Oasele lungi sînt robuste, dînd o talie înaltă. Femurul este platimer, prezintă o puternică torsiune și o creastă subtrocanteriană accentuată, dar nu are pilastru. Tibia este platicnemică, prezintă o anumită retroversiune a platourilor tibiale.

De semnalat prezența unor modificări patologice incipiente ale zigapofizelor vertebrelor cervicale, precum și modificări patologice pe vertebrele dorsale (artroză).

Scheletul nr. 28 aparține cu multă probabilitate unei femei de circa 30 de ani.

Neurocraniul său nu a putut fi reconstituit în totalitatea sa, din lipsa fragmentelor respective. Din această cauză nu s-au putut lua diametrele orizontale. Judecînd însă după curbura sagitală a parietalelor, acest craniu trebuie să fi fost mezocran moderat și de înălțime mijlocie. Fruntea este înclinată și mijlociu de largă prezentînd un relief glabelar

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

moderat. Forma craniului în norma verticală era, foarte probabil, cea ovoidă.

Masivul facial, din care s-a putut reconstitui numai o jumătate, este de înălțime mijlocie și destul de larg. Malarele sînt largi și frontalizate, iar fosele canine sînt extrem de slab dezvoltate. Orbitele sînt hipsiconche, iar nasul este înalt și îngust (hiperleptorin). Mandibula este foarte gracilă.

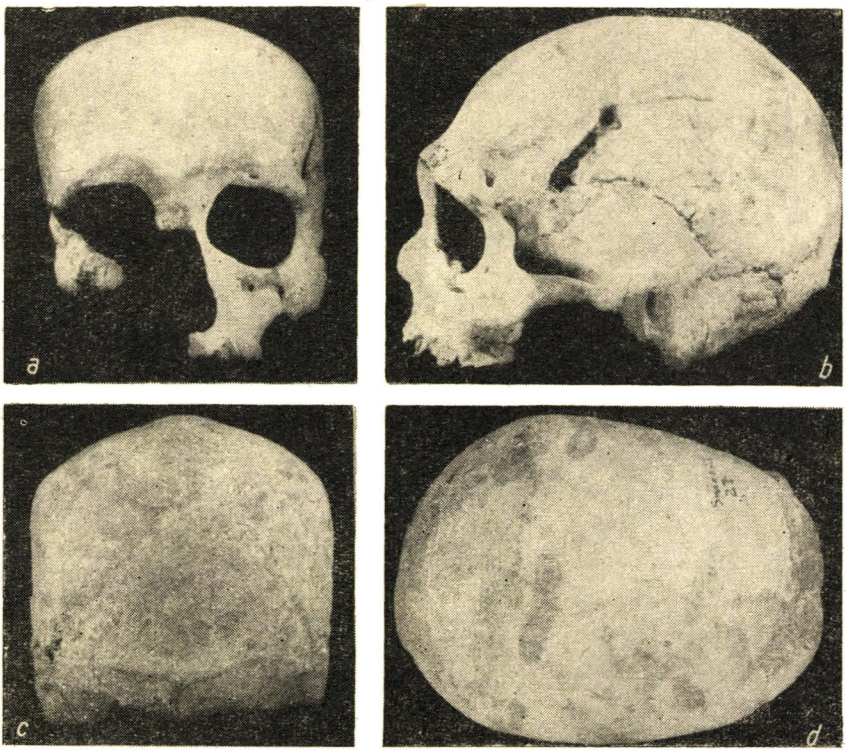

Fig. 4: Smeeni faza III, craniul nr. 27

Oasele lungi sînt gracile, iar talia, calculată pe baza lungimii lor, este mijlocie spre înaltă. Femurul este aproape eurimer, iar tibia mezocnemă.

De semnalat modificarea patologică a părții superioare a diafizei femurului stîng, probabil în urma unor tenosinovite.

Din punct de vedere tipologic, acest schelet prezintă un amestec de caractere protoeuropoide și mediteranoide, la care se mai adaugă și unele slabe elemente mongoloide.

În concluzie, din cele 4 schelete care corespund fazei a III-a (a mormintelor cu catacombă) unul aparține cu siguranță unui bărbat, celelalte trei fiind, probabil, feminine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Scheletul masculin prezintă o talie înaltă, oase lungi robuste, cele feminine fiind de talie mijlocie, cu oasele lungi mai gracile. Femurele au regiunea superioară a diafizei lor mai puțin aplatizată decît la fazele precedente, ele fiind abia platimere (uneori aproape eurimere). De asemenea și tibiile nu sînt întotdeauna platicnemice. Craniul neural prezintă un indice cranian care variază de la dolicocrania foarte moderată (la limită cu mezocrania) a craniului masculin la brahicrania moderată (la limită cu mezocrania) a două dintre craniile feminine, occipitalul fiind însă întotdeauna mai mult sau mai puțin bombat. Înălțimea craniană este destul de variabilă, ca și relieful glabelar și cel occipital, puternice pe craniul masculin și evident mai slabe pe cele feminine. Masivul facial are o dezvoltare foarte variabilă, prezentînd în această mică serie o întreagă gamă de forme: hipereurienă, eurienă, mezenă și leptenă. Indicele nazal oferă iarăși o variabilitate apreciabilă, prezentînd formele mezorină, leptorină și chiar hiperleptorină, în timp ce indicele orbitar este mai omogen, în majoritatea cazurilor mezoconc și într-un singur caz hipsiconc. Profilarea verticală este ortognată sau ușor mezognată (într-un singur caz), cea orizontală prezentînd două cazuri de aplatizare relativ puternică a etajului facial. Raportul cranio-facial transversal dă cifre întotdeauna mai joase decît în seriile precedente, ele rămînînd însă înalte în comparație cu cele ale seriilor contemporane.

Marea variabilitate a principalelor caractere antropologice, constatată la scheletele din faza a III-a, se oglindește și pe plan tipologic. În adevăr, dacă scheletul masculin corespunde bine tipului protoeuropoid, iar unul dintre scheletele feminine poate fi integrat în varianta sa ușor brahicefalizată, celelalte două schelete, probabil feminine, prezintă un ușor adaos de caractere mongoliforme, suprapuse pe un fond europoid diferit însă în ambele cazuri (mediteranoid și protoeurop id).

În fine, este interesant să arătăm aici că toate aceste patru schelete prezintă leziuni ale cubitusului și o fractură de coastă, un caz de periostoză tibială, un caz de tenosinovită femurală, și un caz de modificări patologice incipiente (spondilartroză) la nivelul zigapofizelor vertebrelor cervicale.

III. SCHELETELE DIN EPOCA BRONZULUI (CULTURA TEI) (FAZA IV)

Scheletul nr. 7 aparține unei femei destul de bătrîne (circa 60 de ani). Neurocraniul prezintă dimensiuni mici. El este îngust și de lungime mijlocie, ceea ce dă un indice cranian ușor mezocran. Înălțimea absolută a craniului este mijlocie spre mare, dar în raport cu dimensiunile orizontale, ea apare ridicată, indicii verticali fiind hipsicran și acrocran. Fruntea este largă (eurimetopă) și bombată. Forma cutiei craniene în norma verticală este ovoid-pentagonoidă, iar în norma occipitală de „casă". Occipitalul este bombat. Relieful glabelar (L1), precum și cel occipital (1) sînt foarte șterse.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Masivul facial prezintă şi el dimensiuni relativ mici, care dau un indice mezen. Malarele, relativ subţiri, prezintă o dispoziţie frontalizată. Nasul este îngust (leptorin), dar orbitele sînt joase (cameconche). Indicele cranio-facial transversal este încă ridicat, indicînd fenozigia. Profilul facial total este ortognat, prezentînd însă un uşor mezognatism alveolar.

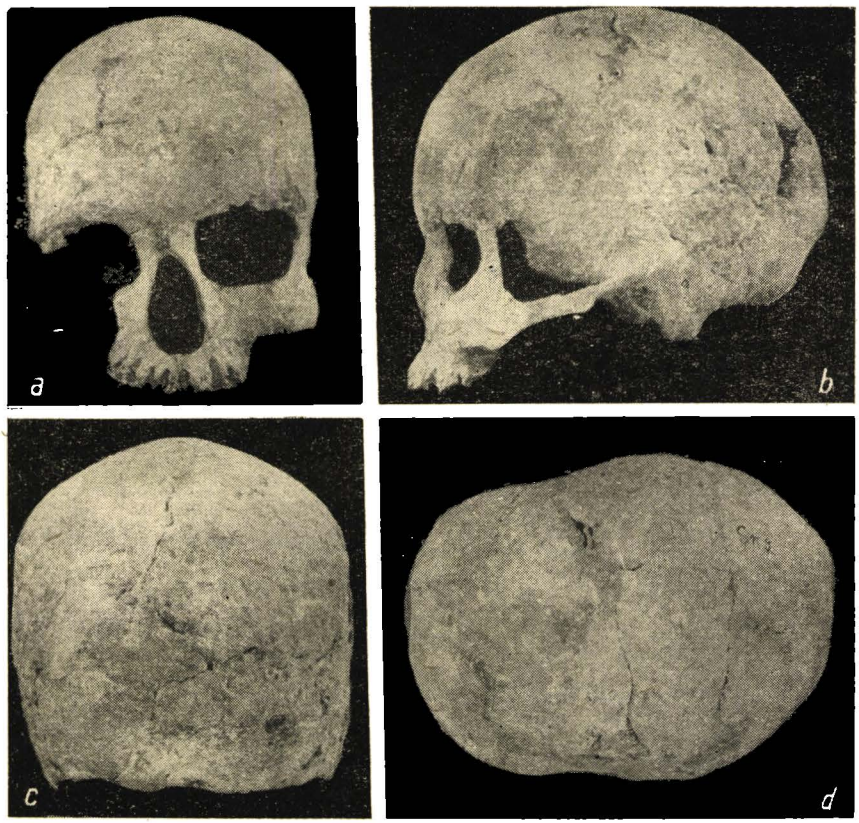

Fig. 5: Smeeni faza IV, craniul nr. 7

Mandibula este foarte gracilă şi prezintă un corp jos. Dinţii au căzut post-mortem, dar alveolele ne arată că, cu toată vîrsta relativ înaintată, dentiţia era aproape întreagă, lipsind doar un molar inferior şi doi incisivi superiori, căzuţi în timpul vieţii.

Oasele lungi sînt extrem de gracile, cu toată talia relativ înaltă a acestei femei şi cu toate că unele suprafeţe de inserţie musculară (de exemplu cea a deltoidului pe humerus) sînt accentuate. Humerusul prezintă aici o puternică torsiune. Femurul este hiperplatimer, dar nu are pilastru, iar creasta hipotrocanteriană este abia marcată. Tibia este pla-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ticnemică şi prezintă o puternică retroversiune a platourilor tibiale. Peroneul este canelat.

Din punct de vedere tipologic, acest schelet prezintă un amestec de caractere mediteranoide şi protoeuropoide, putînd fi atribuit tipului paleomediteranoid.

Scheletul nr. 25 aparţine unui individ matur, de circa 30 de ani, al cărui sex poate fi greu precizat. Este însă mai probabil că a aparţinut unei femei decît unui bărbat.

Neurocraniul său este lung şi îngust, prezentînd un indice hiperdolicocran. Diametrul vertical este aproape înalt (indicii : ortocran şi acrocran). Fruntea este largă (eurimetopă). Forma normei verticale este elipsoidă cea a normei occipitale fiind de „casă". Occipitalul este bombat şi chiar proeminent. Relieful glabelar este slab, iar cel occipital este chiar şters (0).

Masivul facial este mijlociu de larg şi mijlociu de înalt (mezen). Malarele prezintă o dispoziţie frontalizată. Raportul cranio-facial transversal este foarte ridicat, indicînd o fenozigie accentuată. Nasul este mijlocu de larg (mezorin), iar orbitele mijlociu de înalte (mezoconche). Fosele canine prezintă un grad de dezvoltare mijlocie. Bolta palatină este paraboloidă. Profilarea verticală totală a feţei, care este ortognată, prezintă însă un foarte uşor mezognatism alveolar. Mandibula este destul de robustă şi cu ramul orizontal destul de înalt. Dentiţia este în întregime prezentă, slab erodată şi fără carii. Dinţii jugali au o dezvoltare progresivă ($M_1 > M_2 > M_3$).

Oasele lungi sînt gracile, cu relieful muscular slab. Femurul hiperplatimer, prezintă o torsiune puternică, dar nu are pilastru, iar relieful subtrocanterian este puţin accentuat (fosă subtrocanteriană slab pronunţată). Peroneul este canelat. Talia este înaltă.

Din punct de vedere tipologic, şi acest schelet prezintă un amestec de caractere mediteranoide cu cele protoeuropoide.

De semnalat că printre oasele acestui schelet am identificat două oase de ovicaprine (tibia şi astragalul), provenite de la ofranda mortuară.

În concluzie, scheletele din cultura Tei aparţin cu multă probabilitate unor femei mature, gracile şi înalte. Una dintre ele este uşor mezocrană, cealaltă este hiperdolicocrană. Ambele au craniul înalt, occipitalul proeminent, fruntea largă şi aproape dreaptă, masivul facial mezen, dar una are orbitele cameconche şi nasul leptorin, în timp ce cealaltă are orbitele mezoconche şi nasul mezorin. Dacă la amîndouă indicii craniofaciali transversali sînt încă ridicaţi, totuşi gradele de fenozigie sînt puţin diferite. De asemenea mandibula este mai gracilă la una decît la cealaltă.

În fond, luînd în consideraţie ansamblul caracterelor individuale, putem preciza că amîndouă aceste schelete din cultura Tei prezintă un amestec în grade diferite de elemente mediteranoide şi protoeuropoide, primele fiind prevalente. Notăm deci că la aceste schelete influenţa mediteranoidă este incomparabil mai accentuată decît la scheletele fazelor precedente.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

de dimensiuni liniare, angulare şi indicii ai neurocraniului şi ai craniului facial

Nr. Martin	Caracterul	Faza I		Faza a II-a		Faza a III-a				Faza a IV-a	
		M.5	M.17	M.15	M.16	M.1	M.23	M.27	M.28	M.7	M.25
1	gl-op	186	180	194	203	186	173	194	—	173	192
2	gl-i	—	168	180	199	184	170	190	—	167	188
3	gl-l	182	167	—	197	178	169	188	—	—	184
5	n-ba	—	—	—	—	133	95	—	—	—	—
7	ba-o	—	—	—	—	34	35	—	—	—	—
8	eu-eu	140	140	131	144	149	140	145	—	132	134
9	ft-ft	92	91	103	102	101	105	104	97	104	105
10	co-co	116	124	118	132	128	—	130	110	120	120
11	au-au	105	—	—	—	129	118	132	—	120	123
12	ast-ast	94	110	—	120	109	110	115	—	109	108
13	ms-ms	87	108	—	115	108	101	120	—	94	105
17	ba-b	—	—	—	—	142	—	—	—	—	—
20	po-b	109	115	114	119	120	113	119	—	116	118
23	circ. orizont. a capului	505	505	532	555	531	502	548	—	502	526
24	po-po	280	—	—	320	311	320	318	—	—	309
25	n-o	—	—	—	399	377	362	—	—	352	—
26	n-b	125	—	126	138	130	—	132	—	142	130
27	b-l	132	123	133	140	127	—	120	—	—	—
28	l-o	—	120	—	124	114	—	—	—	—	—
28_1	l-i	—	72	88	74	70	61	80	—	—	71
28_2	i-o	—	56	—	49	48	52	—	—	46	—
29	n-b	114	—	108	121	113	—	123	—	118	113
30	b-l	—	109	120	124	115	—	108	—	—	121
31	l-o	—	106	—	118	92	93	—	—	—	—
31_1	l-i	—	68	—	70	66	57	75	—	—	68
31_2	i-o						50	—	—	—	—
32(a)	unghi n-b/pl.oriz.	42	—	47	45	50	—	45	—	52	60
32_5	unghi curb. front.	138	—	131	134	128	—	143	—	—	133
—	unghi tg. front.	62	—	69	65	76	—	58	—	83	64
33	unghi l-o/pl. oriz.	—	—	—	120	120	128	—	—	—	—
33_1	unghi l-i/pl. oriz.	—	—	—	94	90	101	96	—	88	99
33_2	unghi i-o/pl. oriz.	—	—	—	147	160	154	—	—	—	—
33_4	unghi curb. occipitale	—	—	—	127	110	127	—	—	—	—
8 : 1	indicele cefalic	75,27	77,78	67,33	70,94	80,11	80,92	74,74	—	76,30	69,79

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Continuare tabelul 1

Nr. Martin	Caracterul	Faza I		Faza a II-a		Faza a III-a				Faza a IV-a	
		M.5	M.17	M.15	M.16	M.1	M.23	M.27	M.28	M.7	M.25
27 : 1	ind. poro-bregm. long.	58,60	63,89	58,76	58,64	64,52	65,32	61,34	—	67,05	61,46
20 : 8	ind. poro-bregm. transv.	77,86	82,14	87,02	81,25	80,54	80,71	82,07	—	87,88	88,06
9 : 10	ind. front. tr.	79,31	73,39	87,29	77,27	78,91	—	80,00	81,51	86,67	87,50
9 : 8	ind. fronto-pariet. tr.	65,71	65,00	78,63	70,83	67,79	75,00	71,72	—	78,79	78,36
12 : 8	ind. occipito-pariet. tr.	67,14	78,57	—	83,33	73,15	78,57	79,31	—	82,58	80,60
27/26	ind. fronto-pariet. long.	105,60	—	105,56	101,45	97,69	—	90,91	—	—	125,38
29/26	ind. curburii frontal.	85,60	—	85,71	87,68	86,92	—	93,18	—	83,10	86,92
30/27	ind. curburii pariet.	86,36	88,62	90,23	88,57	90,55	—	90,00	—	—	—
31 :28	ind. curburii occipit.	—	82,17	—	95,16	80,70	81,58	—	—	—	—
31_1 :28_1	ind. port. sup. a occipit.	—	92,44	90,91	94,59	94,29	96,58	93,75	—	—	95,77
43	fmt-fmt	104	—	108	112	107	105	113	106	112	111
43_1	fmo-fmo	89	—	99	97	97	95	99	94	102	102
44	ekt-ekt	—	—	—	—	99	95	—	—	—	—
45	zy-zy	140	—	144	142	145	128	140	135	124	134
47	n-gn	—	—	—	—	133	—	—	—	—	116
48	n-pr	69	—	65	78	63	74	72	67	65	69
50	mf-mf	—	—	—	—	23	21	—	—	22	—
51	mf-ekt	40	—	41	48	42	41	45	40	44	44
52	înălțimea orbitei	31	—	31	37	33	33	34	35	32	37
54	al-al	24	—	27	25	23	25	28	19	20	24
55	n-ns	52	—	48	59	49	53	55	51	50	51
72	unghi n-pr/pl. oriz.	80	—	—	88	89	90	—	—	87	—
73	unghi n-ns/pl. oriz.	82	—	—	89	93	83	—	—	89	—
74	unghi ns-pr/pl. oriz.	72	—	—	84	70	86	—	—	68	—
47/45	ind. facial total.	—	—	—	—	—	57,36	51,42	49,61	52,42	51,49
48/45	ind. facial superior	49,21	—	45,14	55,63	43,44	80,49	75,56	87,50	72,73	84,09
52/51	ind. orbitar	77,50	—	75,61	77,08	78,57	22,11	—	—	—	—
50/44	ind. mf-mf/ekt-ekt	—	—	—	—	23,23	47,14	50,91	37,25	40,00	47,06
54/55	ind. nazal	46,15	—	56,25	42,37	46,94	91,43	92,04	—	93,94	100,10
45/8	ind. zy-zy/eu-eu	100,00	—	105,54	98,61	97,32	100,00	—	91,51	92,86	94,59
9/43	ind. ft-ft/fmo-fmo	88,46	—	97,37	91,07	94,39	85,37	—	—	80,00	—
9/45	ind. ft-ft/zy-zy	—	—	—	—	69,66					
	Mandibula										
65	kdl-kdl	—	—	—	—	132	117	125	—	—	—
66	go-go	—	—	—	—	112	99	98	—	—	—
68	adînc. mand.	—	—	—	73	77	76	80	80	—	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Continuare tabelul 1

Nr. Martin	Caracterul	Faza I		Faza a II-a		Faza a III-a				Faza a IV-a	
		M.5	M.17	M.15	M.16	M.1	M.23	M.27	M. 28	M.7	M.25
69	go-id	—	—	—	34	32	—	—	—	—	—
69_1	înălț. la niv. orif. ment.	33	—	33	33	31	31	30	31	—	—
69_3	Gros. la niv. orif. ment.	13	—	11	10	14	13	11	10	—	—
70	înălț. ram. vertical	63	65	—	70	57	71	65	60	—	—
71	lărgimea ram. vertical	37	36	—	—	37	33	32	36	—	—
70_3	înălț. inciz. sigmoide	18	12	—	19	13	16	15	12	—	—
71_1	lărg. inciz. sigmoide	38	32	—	—	33	35	35	38	—	—
79_1	unghi ram vertical		—	—	—		95		—	—	—
79_4	unghiul bazal		—	—	—		58		—	—	—
66/65	ind. go-go/kdl-kdl	—	—	—	—	84,85	84,62	78,40	—	—	—
68/66	ind. mandibular	—	—	—	—	68,75	—	81,63	—	—	—
$69_3/69_1$	ind. robusticit. mand.	39,39	—	33,33	30,30	45,16	41,94	36,67	32,26	—	—
71/70	ind. ram. vertical	58,73	55,38	—	—	64,91	46,48	49,23	60,00	—	—
$70_3/71_1$	ind. eşencr. sigmoide	47,37	59,37	—	—	39,39	45,71	42,86	31,58	—	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DISCUȚIA REZULTATELOR OBȚINUTE ȘI CONCLUZII

Studiul scheletelor din necropola de la Smeeni datînd din eneolitic și din epoca bronzului ne dă rezultate destul de interesante.

Trebuie subliniată, în primul rînd, asemănarea care există între majoritatea scheletelor din complexul mormintelor cu ocru (fazele I și II) de la Smeeni și scheletele aparținînd aceluiași complex de la Holboca și Brăilița. Aceste asemănări se traduc în primul rînd prin frecvența relativ mare, chiar predominantă, a tipului protoeuropoid (varianta estică). Prezența unui tip leptoprosop (cu fața înaltă, dar și foarte largă, și cu o fenozigie foarte accentuată) își găsește iarăși corespondența în seria de la Holboca (nr. 6). Este deosebit de important faptul că aceste caracteristici, în special predominanța tipului dolico-mezocefal masiv, protoeuropoid, se constată și în necropolele din cultura Iamnaia din sudul Uniunii Sovietice, cultură cu care fazele I și II din necropola de la Smeeni prezintă analogii și pe plan arheologic.

Faza a III-a, care corespunde mormintelor cu catacombă, este studiată pentru prima oară la noi în țară din punct de vedere antropologic.

Așa cum rezultă din studiul celor 4 cranii avute la dispoziție, populația acestui rit de înmormîntare prezintă unele asemănări, dar și deosebiri substanțiale față de fazele precedente. În primul loc, constatăm aici apariția unor brahicefali (foarte moderați), care par a forma în faza III de la Smeeni elementul predominant. Este interesant de notat că această „brahicefalizare" a indicelui cefalic își găsește paralelismul la scheletele din mormintele similare din epoca paleometalică din sudul Uniunii Sovietice. În al doilea rînd, pe plan tipologic constatăm aici prezența, pe lîngă elemente protoeuropoide, și a unor slabe elemente mongoliforme, combinate cu cele protoeuropoide și mediteranoide. Trebuie să subliniem că este pentru prima oară cînd se constată prezența la noi în țară, în timpul epocii paleometalice, a elementului mongoliform chiar puțin accentuat.

Cele două schelete aparținînd culturii Tei (faza IV) sînt pînă în prezent primele care au făcut obiectul unui studiu antropologic. Fără a putea extinde aceste concluzii la întreaga populație din cultura Tei, este totuși important să subliniem caracterul lor gracil, care contrastează cu masivitatea scheletelor din fazele I și a II-a, precum și prezența unui fond mediteranoid, combinat cu unele elemente protoeuropoide mult mai slabe. Predominanța elementului mediteranoid le deosebește de scheletele fazelor precedente de la Smeeni.

BIBLIOGRAFIE

БУНАК В. В., Краниологические типы западноевропейского неолита в сравнение с более древними, Краткие сообщ. Инст. Этн., 1951, т. XIII.

CRISTESCU M. şi ANTONIU S., *Studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocru de la Valea Lupului*, sub tipar.

ДЕБЕЦ Г. Ф., Палеоантропология СССР, Инст. Этн. 1948, IУ.

ДЕБЕЦ Г. Ф., Черепа из епипалеолитического могильника у с. Волошского, Сов. Этн., 1955, nr. 3.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

GIMBUTAS M,; *The prehistory of Eastern Europe*, partea I, Mass., Cambridge, 1956.
ГОХМАН И. И., Антропологический материал из мариупольского могильника, Сов. Антр., 1959.
ГОХМАН И. И., Палеоантропологические материалы из раненеолитического могильника Васильевка II, в днепровском надпорожье, Сов. Этн. 1958, nr. 1.
ХААС Н. и МАКСИМИЛИАН К., Антропологическое исследование окрашенных костяков из комплекса могил с охрой в Глэвэнешти Векь, Корлэтень и Стойкань Четэцуе, Сов. Антр., 1958, nr. 4.
КОНДУКТОРОВА Т. С., Палеоантропологические материалы из мезолитического могильника Васильевка I, Сов. Антр., 1957, nr. 2.
КОНДУКТОРОВА Т. С., Черепа из вовнигских поздненеолитических могильников, Краткие сообщ. Инст. Антропологии, 1956, nr. 6.
NECRASOV O. şi CRISTESCU M., *Contribuţie la studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocru de la Holboca-Iaşi*, Probleme de antropologie, 1957, t. V, nr. 3.
NECRASOV O. şi CRISTESCU M., *Contribuţie la studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocru de la Brăiliţa*, St. cerc. ist.veche, 1957, t. VIII, nr. 1—4.
NECRASOV O. et CRISTESCU M., *Contribution à l'étude anthropologique des squelettes des tombes à ocre, trouvés sur le territoire de la R. P. Roumaine.* VI-e Congrès International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques, Paris, 1960.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL RESTURILOR OSOASE NEOLITICE (CULTURA ARIUŞD) DESCOPERITE LA DOBOŞENI (1955)*

DE

OLGA NECRASOV

În 1955 au fost descoperite ocazional pe teritoriul satului Doboşeni (com. Tălişoara, raionul Odorhei, reg. Mureş-Autonomă Maghiară), în cariera de nisip a gospodăriei colective „Herback Janos", un număr de 8 gropi conţinînd ceramică de tip Cucuteni-Ariuşd, precum şi oseminte umane sau animale. Aşa cum rezultă din raportul tov. Szekely Zoltan, care s-a deplasat la faţa locului, cea mai interesantă din punct de vedere antropologic este groapa nr. 6, de unde ne-au parvenit osemintele umane aici studiate. Această groapă, de 2,20 m adîncime, prezenta sub ea o altă groapă, în care erau aşezate, pe un strat de cenuşă gros de 5 cm, două schelete în poziţie chircită, cu faţa orientată spre răsărit. Lîngă ele se aflau un craniu de capră şi un vas mic, prezentînd analogii cu ceramica Cucuteni B, precum şi cu grupa B a lui Laszlo.

Din cele arătate mai sus reiese clar că scheletele din groapa nr. 6 aparţin culturii Cucuteni-Ariuşd, fiind contemporane cu faza B a acesteia. Din nefericire însă, localnicii care le-au descoperit au scos din groapă scheletele, distrugîndu-le parţial. Din resturile salvate ne-au fost trimise spre studiu de către Muzeul raional din Odorhei următoarele materiale, aparţinînd unor adulţi : o calotă fragmentară, două fragmente din ramura orizontală a unei mandibule şi un metatarsian V drept. Ele poartă toate aceeaşi patină, precum şi urme de coroziune.

Dat fiind faptul că acest material reprezintă primele resturi osoase ale purtătorilor fazei Ariuşd a culturii Cucuteni-Ariuşd, le vom consacra un studiu amănunţit.

---

* Intrat în redacţie la data de 1 decembrie 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

1. *Calota craniană*

Calota craniană de la Doboşeni aparţine unui adult, cu mare probabilitate de sex feminin. Această diagnoză a sexului se sprijină numai pe dimensiunile mici ale piesei, pe gracilitatea ei generală, precum şi pe slaba dezvoltare a reliefului său occipital. În ceea ce priveşte vîrsta individului, ea poate fi stabilită mai greu. În adevăr, corodarea suprafeţei osului nu ne permite să urmărim bine suturile pe exocraniu. Totuşi putem spune, cu oarecare rezervă, că ele erau deschise. Pe endocraniu însă ele apar lipsite de orice urmă de obliterare. Astfel, luînd în consideraţie faptul că, în general, fenomenul de sinostozare este mai precoce pe faţa internă decît pe cea externă a craniului, putem conchide că individul căruia i-a aparţinut calota studiată a murit tînăr.

Iată ce dimensiuni au putut fi luate pe această calotă craniană (în urma reîntregirilor realizate):

gl-op (diametrul anteroposterior maxim) . . .	178	mm
gl-i	160	mm
gl-l	171	mm
gl-br	101	mm
br-l (lungimea suturii sagitale)	109	mm
l-i (înălţimea părţii superioare a solzului occipital)	73	mm
eu-eu (lărgimea maximă)	127	mm
arcul gl-op	261	
arcul gl-i	304	
arcul gl-l	225	
arcul gl-br	110	
arcul br-l	118	
arcul l-i	83	

Pe baza acestor dimensiuni s-au putut calcula următorii indici:

indicele cefalic	71,35
indicele de curbură a frunţii	91,82
indicele de curbură a parietalelor	92,37
indicele de curbură a părţii superioare a occipitalului	87,95

Cifrele date aici ne arată că femeia de la Doboşeni căreia i-a aparţinut calota studiată avea capul cu dimensiuni orizontale destul de mici şi accentuat dolicocran (71,35), apropiat de limita hiperdolicocraniei. Cu toate că nu s-a putut lua nici o dimensiune verticală, totuşi un examen somatoscopic al regiunii occipitale ne arată că acest craniu nu putea să fi fost înalt. Curba sagitală a craniului, uşor boltită şi slab ascendentă în regiunea creştetului, prezintă oarecare aplatizare prelambdică, urmată de o arcuire mai puternică în regiunea suprainiacă a solzului occipital. Acesta proemineaza astfel în mod destul de apreciabil. Conturul craniului în norma verticală oferă o formă accentuat ovoidă. În norma occipitală, craniul prezintă o formă de bombă. Osul este subţire, prezentînd în regiunea necorodată o grosime de 5—6 mm (regiunea parietală şi frontală).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Din nefericire, nu ne-a parvenit nimic din scheletul facial, atît de important pentru diagnoza tipologică. Totuşi dimensiunile mici ale calotei craniene, osul subţire, indicele cefalic accentuat dolicocran, forma bombată a occipitalului ne arată prezenţa unei componente mediteranoide.

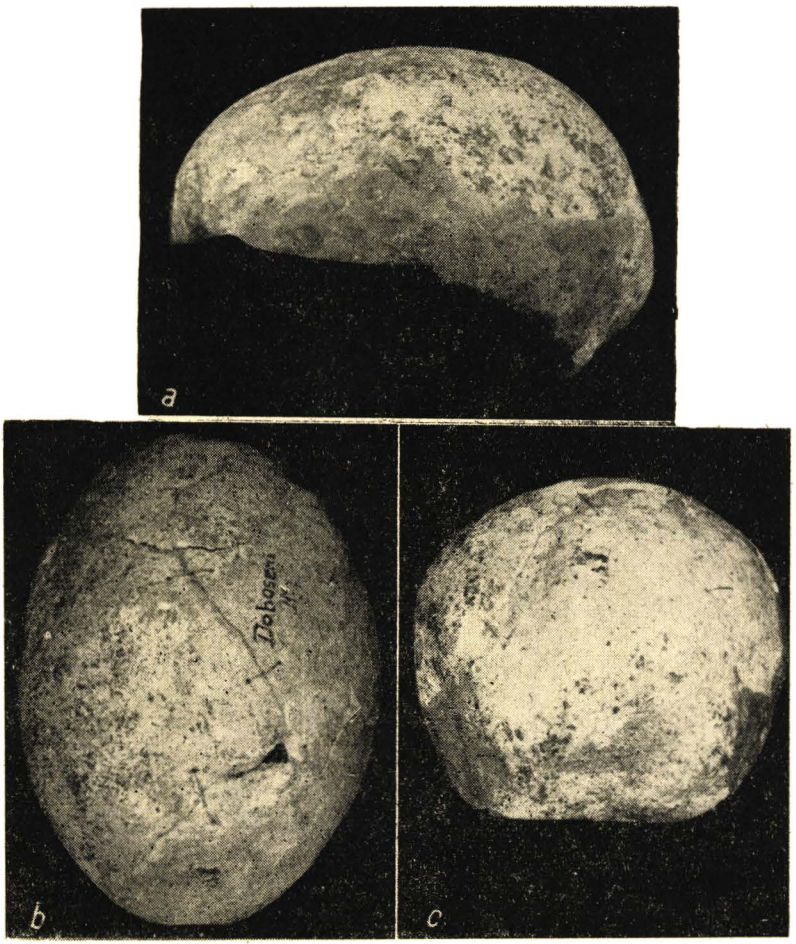

Fig. I. a, b, c — Calota neolitică de la Doboşeni, cultura Ariuşd — Cucuteni.

Nu putem preciza însă dacă individul în chestiune mai prezenta sau nu şi alte elemente.

2. *Fragmentele de mandibulă*

Cele două fragmente din ramul orizontal al unei mandibule reprezintă porţiunile alveolare stîngă şi dreaptă ale aceleiaşi piese. Porţiunea stîngă corespunde arcadei dentare de la canin pînă la molarul 3 şi poartă

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

ambii premolari, precum şi molarii 1 şi 2. Caninul a căzut din alveola sa (postmortem), iar alveola molarului 3, acum goală şi ea, cuprindea mugurele dentar respectiv, încă neerupt. Porţiunea dreaptă corespunde arcadei dentare de la premolarul 2 la ramul vertical respectiv şi poartă premolarul 2 şi molarii 1 şi 2. Înaintea ramului vertical se observă că molarul 3 era pe cale de a erupe. Din dinţii prezenţi, numai ambele molare 1 prezintă o foarte uşoară erodare.

Aceste date ne arată că fragmentele de falcă aparţin unui individ adult, dar încă tînăr, sub 30 de ani. Date fiind dimensiunile relativ mici ale dinţilor $\left(M_1 = \frac{10{,}6 \text{ mm}}{9{,}4 \text{ mm}};\ M_2 = \frac{10{,}1 \text{ mm}}{8{,}5 \text{ mm}}\right)$, precum şi gracilitatea părţilor osoase rămase, putem presupune că această mandibulă putea să fi aparţinut unei femei tinere.

Ţinînd seama de acest fapt, de patina asemănătoare a acestor piese cu aceea a calotei craniene, precum şi de proveniența lor din aceeaşi groapă (nr. 6), putem lua în consideraţie apartenenţa lor unui aceluiaşi individ.

3. *Metatarsul V drept*

În ceea ce priveşte metatarsul V drept, gracilitatea sa, ca şi micile sale dimensiuni (lungimea maximă : 56,5 mm) ne obligă iarăşi să-l atribuim unei femei de talie relativ mică. Proveniența sa din aceeaşi groapă, patina şi uşoare urme de corodare ne permit să-l atribuim aceluiaşi individ căruia îi aparţin calota şi fragmentele de mandibulă.

CONCLUZII

În concluzie, fie că aceste trei categorii de resturi osoase provenind din groapa nr. 6 de la Doboşeni aparţin aceluiaşi individ, fie că aparţin la doi sau chiar trei indivizi, ele ne arată toate prezenţa, în populaţia culturii neolitice Cucuteni-Ariuşd din Transilvania, a unui element antropologic gracil, aparţinînd cu multă probabilitate, aşa cum ne-o indică calota craniană, tipului mediteranoid.

Este interesant că puţinele resturi antropologice datînd din cultura Cucuteni-Ariuşd găsite şi studiate pînă acum ne arată prezenţa unei componente mediteranoide. Astfel, osemintele de la Traian (reg. Bacău) aparţinînd culturii Cucuteni (studiate de O. Necrasov şi D. Nicolăescu-Plopşor) prezintă, printre altele, 2 calote craniene dolicocefale, dintre care cea de adult oferă caractere pronunţat mediteranoide, precum şi un schelet postcranian (fără craniul respectiv) de talie mică (145 cm) şi de o gracilitate putînd corespunde astfel tot acestui tip. Trebuie să amintim de asemenea că studiul antropologului sovietic I. Gohman consacrat scheletului de copil de la Luka-Ustinskaia, aparţinînd culturii Tripolie, pune în evidenţă şi aici unele trăsături mediteranoide. Nu trebuie să uităm, pe de altă parte, că osemintele umane de la Traian prezintă şi un

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

brahicefal, cu occipitalul ușor aplatisat, indicînd astfel, pe lîngă prezența elementului mediteranoid, și pe aceea a unui element brahicefal, fie alpin, fie anatolian sau dinaroid. Numărul mic de schelete avute la dispoziție ne împiedică să ne putem da seama care este ponderea relativă a acestor elemente în componența antropologică a populației care a făurit marea cultură neolitică a ceramicii pictate.

BIBLIOGRAFIE

GOHMAN I. I., *Cerep rebenka iz Ranie-Tripolskogo poselenia Luka-Ustinskaia*, Sov. Antropol., 1958, t. 4.

NECRASOV O. et Nicolaescu-Plopșor D., *Étude anthropologique des squelettes néolithiques appartenant à la culture de la céramique peinte, Cucuteni-Tripolyé, découverts à Traian*. An. șt. Univ. Iași, 1957, t. III, f. 1—2.

SZEKELY Z., *Cercetările și săpăturile de salvare executate de Muzeul regional din Sf. Gheorghe în anul 1955*, Mat. și cerc. arh., 1957, t. III.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CELE MAI VECHI MĂRTURII ALE VIEȚII OMULUI ÎN EUROPA, DESCOPERITE ÎN ȚARA NOASTRĂ

O NOUĂ CONTRIBUȚIE CU PRIVIRE LA ÎNCEPUTURILE ISTORIEI ROMÎNIEI*

DE

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR, AL. PAUL BOLOMEY, ION FIRU
și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

Prezența unor elemente faunistice villafranchiene comune în asociațiile sud-europene și nord-africane pe de o parte, iar pe de altă parte prezența în Europa a maimuțelor cinomorfe fosile, a căror ecologie nu era prea mult diferită de aceea a antropomorfelor fosile și deci și de aceea a formelor proto-umane, precum și prezența toporașelor de mînă abbevilliene în cele două continente, documentează netăgăduite legături între Europa și Africa încă de la începutul pleistocenului.

Unele descoperiri mai vechi de maimuțe fosile făcute în sudul Moldovei, la Măluşteni (*Maccacus florentinus* și *Dolichopitecus*), au îndreptățit ipoteza că pe teritoriul patriei noastre trebuie să fi trăit la începutul cuaternarului antropomorfe fosile și colective proto-umane.

O dată emisă ipoteza de lucru, s-a trecut la cercetarea propriu-zisă, singura cale de urmat fiind dintr-un început stabilirea zonelor în care puteau fi descoperite dovezi de viață și de muncă omenească și, eventual, înseși osemintele lor.

---

* Comunicare la Sesiunea științifică de antropologie, 21—23 iunie 1962. Autorii consideră că este necesar să fie publicat textul în forma în care a fost prezentat la sesiune, fără modificări sau completări pe baza descoperirilor ulterioare, deoarece, pentru istoricul importantelor descoperiri făcute în Valea lui Grăunceanu, la Bugiulești și în alte puncte din raionul Olteţu, reprezintă prima comunicare publică a primelor rezultate ale cercetărilor care au dovedit prezența prepaleoliticului, unul dintre stadiile cele mai timpurii ale procesului de umanizare care pune problema existenței unor protohominide în villafranchianul Romîniei.

Intrat în redacție la 10 Martie 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Prin cartografierea tuturor punctelor în care s-au găsit resturi de mamifere plio-pleistocene s-a reconstituit configuraţia paleogeografică a Lacului Getic (Fig. 1), ca şi a seriei de lacuri mărunte din Transilvania, toate rămăşiţe ale întinselor lacuri pliocene, stabilindu-se pe aceeaşi bază şi zonele carstului îmbătrînit.

Dintre acestea, Lacul Getic, care la începutul perioadei cuaternare ocupa o bună parte din Oltenia, Muntenia şi sudul Moldovei, restrîngîndu-şi apele spre miazăzi sub ameninţarea Carpaţilor, al căror lanţ a suferit o înălţare impunătoare, de peste 1000 m, începută şi desăvîrşită în prima parte a perioadei cuaternare, ne-a atras dintru început atenţia. Vegetaţia bogată din zona litorală a acestui lac trebuie să fi atras aici numeroase specii de animale, iar colectivele protoumane îşi puteau asigura o hrană îndestulătoare, mai ales în vecinătatea primitoarelor golfuri şi delte.

Ipoteza elaborată în 1951 şi ridicată la rangul de previziune ştiinţifică a început să se confirme. Acţiunea de explorare organizată a epocii paleolitice, iniţiată şi condusă acum 11 ani de Centrul de cercetări antropologice, adesea în strînsă colaborare cu muzeele regionale şi raionale, s-a dezvoltat mai apoi datorită colaborării cu Institutul de arheologie, care, începînd din 1955, a preluat şi a dat o amploare deosebită cercetărilor asupra epocii paleolitice din ţara noastră.

Descoperirile paleoliticului timpuriu de la Slatina şi Alexandria din 1953—1954 şi cele de la Valea Lupului şi Mitoc făcute în anii 1955—1956 au culminat în 1958 cu descoperirea culturii de prund de pe valea Dîrjovului, urmată de o descoperire asemănătoare la Fărcaşele, în 1961.

Continuînd fără preget cercetările în zona principală de interes antropogenetic, după strădanii depuse ani în şir, Centrul de cercetări antropologice, Institutul de arheologie şi Muzeul regional al Olteniei au descoperit în 1961 pe teritoriul comunei Bugiuleşti din raionul Olteţul, regiunea Oltenia, dovezile materiale sigure care documentează aici existenţa unui loc de vieţuire umană din vremea omului maimuţă.

Pe ţărmurile unui întins golf eopleistocen, cuprins între Jiu şi Olt, s-a depistat pînă în prezent o bogată serie de puncte fosilifere. Unul dintre acestea, cel de la Fîntîna lui Drăghici din Vasilaţi, descoperit de Muzeul regional al Olteniei în 1957, şi altul de la Pietriş din Vijoeşti reprezintă locuri de scufundare naturală în care, uneori parţial şi alteori în întregime, scheletele animalelor se găsesc în conexiune anatomică. Al treilea punct care face obiectul comunicării noastre, situat în Valea lui Grăunceanu de lîngă Bugiuleşti, reprezintă cu totul altceva.

Paleogeografic, ne aflăm pe linia de ţărm a unui golf al lacului pleistocen timpuriu, golf cuprins între uscatul care înainta în lac prin deltele Jiului şi Oltului.

Ca depuneri geologice, sîntem în faţa unor mîluri fine şi nisipuri de granulaţie mică, în stratificare orizontală, reprezentînd faze de transgresiuni climatice şi sezoniere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

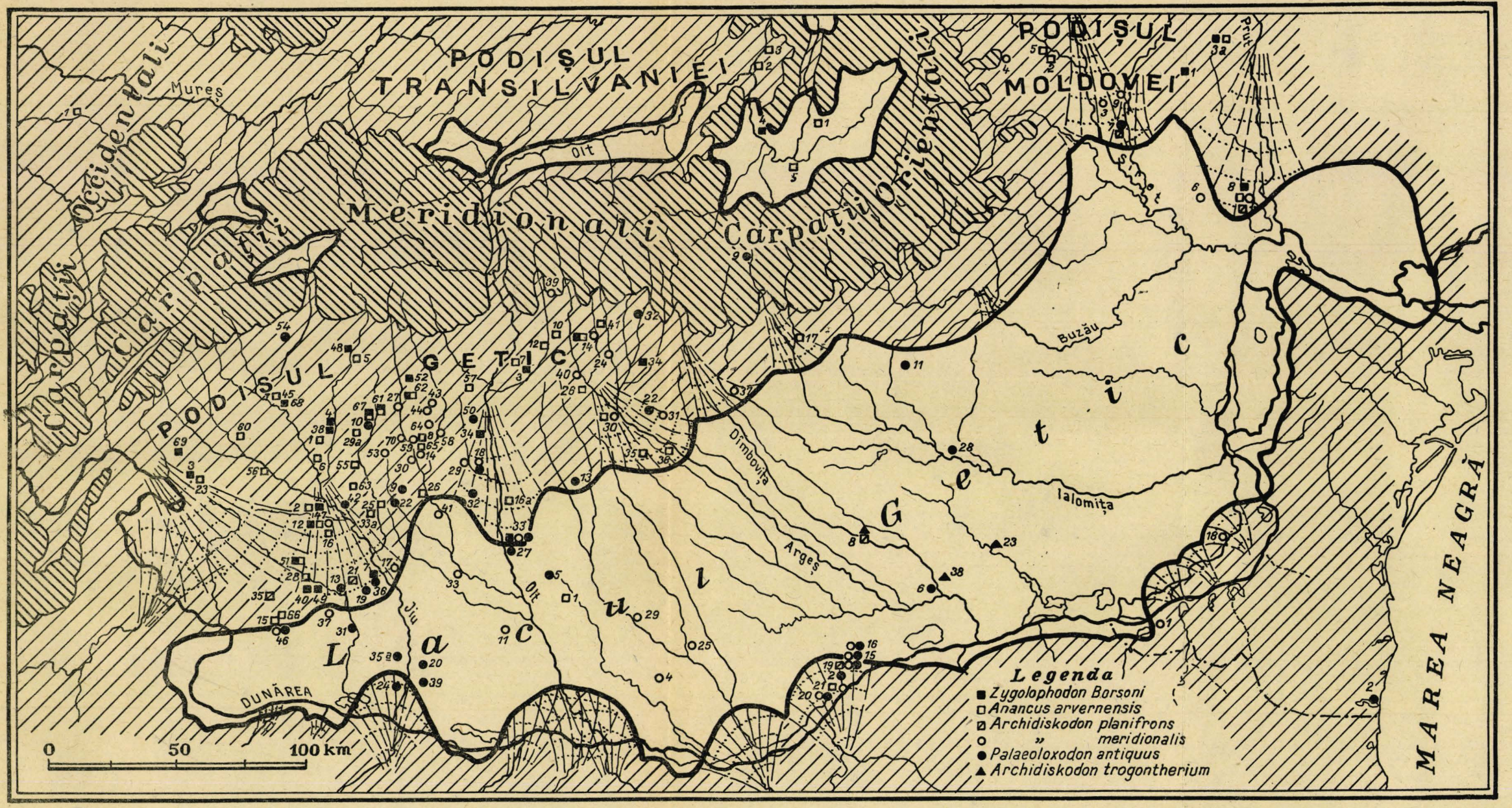

Fig. 1. Harta descoperirilor de resturi fosile ale probosidienilor din pleistocenul și configurația probabilă a Lacului Getic la începutul perioadei cuaternare.

biblioteca digitală a geografiei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Faunistic, la Grăunceanu, pe o suprafață de circa 80 m² s-a descoperit o asociație de 15 specii de mamifere, dintre care amintim prezența lui *Canis*, sp. *Ursus etruscus*, *Hyaena perrieri*, *Felis*, sp. *Castor plicidens*, *Hystrix refossa*, *Equus stetonis*, *Dicerorhinus etruscus*, *Cervus*, sp. *Leptobos*, *Arhidiscodon meridionalis*, *Dolichopitecus arvernensis*. Menționăm că, în unele cazuri, materialul descoperit este insuficient pentru determinarea speciei. Adăugînd și elementele de la Pietriș, asociația villafranchiană evoluată de la Bugiulești ajunge să numere, numai după două restrînse campanii de săpături, peste 25 de specii.

Dar răspîndirea și gruparea resturilor fosile de la Bugiulești-Grăunceanu, în majoritate sparte și fără conexiuni anatomice, în comparație cu cele de la Vasilați, Cîrlogeni și Vijoești-Pietrișu, nu poate fi explicată prin nici un fenomen natural cunoscut — loc de retragere pentru moarte, prăbușirea într-o prăpastie, spargere datorită unui fenomen periglaciar, unor curenți sau valuri — și nici printr-o acumulare datorită carnivorelor.

Prezența în același loc, pe o suprafață atît de restrînsă, a unor elemente care nu trăiesc împreună nu poate pune nici pe departe problema unei biocenoze, după cum nici nu ne îngăduie să reflectăm la o tanatocenoză, neexistînd vreun temei de explicare a morții lor aici. Pe de altă parte, proporția extrem de slabă a vertebrelor, coastelor, coxalelor, în raport cu piesele craniene și oasele membrelor, ne duce la concluzia că aici se aduceau la un ospăț comun numai anumite părți mai cărnoase sau mai preferate din hoiturile animalelor înpotmolite, prinse sau vînate aiurea.

Se poate susține apoi, cu dovezi temeinice, că mai cu seamă oasele lungi cu canalul medular larg au fost *sparte intenționat* pentru extragerea măduvei (spargerea la ambele extremități în cazul unor femure de ecvidae, spargere proximală în cazul humerusurilor, radiusurilor și tibiilor), acțiuni pentru care se folosea aproape constant același procedeu pentru pătrunderea în canalul medular. Astfel, tibiile erau ținute în mînă de capătul distal și izbite cu putere de un corp dur în regiunea de îngustare a osului, sub epifiza proximală, obținîndu-se spargerea în mod obișnuit la nivelul epifizei proximale (fig. 6). În susținerea unor spărturi intenționate, provenite din lovirea cu un corp dur, una dintre piesele de la Grăunceanu este foarte grăitoare. Pe un femur de *Equus stenonis* se vede clar urma unei lovituri puternice primite, care a lăsat pe suprafața exterioară o osului două plesnituri concentrice de la extremitate către interior (Fig. 2). Și ceea ce este și mai demonstrativ în susținerea noastră că ne aflăm în fața unei lovituri intenționate pentru deschiderea canalului medular este faptul că mărimea acestor plesnituri concentrice se potrivește perfect cu mărimea și rotunzimea maselor condiliene ale unui capăt distal de femur care a servit drept zdrobitor.

Dar unele dintre aceste oase sparte se înscriu în forme cunoscute de *unelte de os*:

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Zdrobitoare. Humerusuri de *Equus* și *Cervus*, extremități distale cu porțiuni de diafiză, variabile ca lungime, la care, uneori, atît condilii cît și epicondilii sînt prevăzuți cu spărturi datorite unor șocuri puternice cu corpuri dure. Lungimea diafizei, grosimea și greutatea extremității distale sînt potrivite și bune de folosit ca zdrobitoare ușor de mînuit în acest scop (Fig. 3).

Fig. 2 : urme sigure de spargere intenționată pentru deschiderea canalului medular.

Străpungătoare. O serie din oasele sparte reprezentînd fie jumătăți distale tibiale, fie jumătăți proximale de canoane, obișnuit de *Cervus*, ca și un radius de *Equus* păstrînd două treimi din extremitatea distală, toate prin mărimea lor ușor de mînuit, prezintă în regiunea diafizară ciopliri intenționate prin lovituri precise, bine dirijate, care au dus la realizarea unor vîrfuri ascuțite (Fig. 4).

Cu toată acțiunea de corodare a solului asupra oaselor, acțiune mai mult sau mai puțin înaintată, pe vîrfurile ascuțite ale acestor străpungătoare care reprezentau partea activă a uneltei uneori urmele de folosire sînt evidente. De altfel, o serie de vîrfuri izolate arată că aceste străpungătoare au fost folosite și ca pîrghii pentru despărțirea unor părți scheletice, vertebre, coaste. Toate prezintă la bază spărturi concave, consecință a unei mișcări de torsionare total deosebită de frîntura prin izbire sau de cea provenită prin presiune în stratul geologic respectiv (Fig. 5).

Răzuitoare. Unele tibii de *Equus* pe care se observă unele spărturi în lung, ca și cîteva așchii cu tăișul șlefuit, au putut fi folosite la jupuitul și răzuitul pieilor.

Toporașe de mînă. În pătratul I al săpăturii au apărut alăturate trei așchii mari de os de *Elephas* în jurul cărora se aflau o serie de spărturi mai mici.

Una dintre aceste așchii avînd vîrful ascuțit și o bază ușor de mînuit a fost obținută prin lovituri puternice, ale căror urme de desprindere concoidală dovedesc neîndoios că osul folosit ca materie primă pentru obținerea acestei unelte era la data aceea parțial mineralizat și, ca atare, s-a potrivit la spargere și la așchiere, ca și piatra. Pe una dintre aceste așchii se văd clar negativul bulbului de percuție și chiar

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 3 : Zdrobitoare

Fig. 4 : Străpungătoare

două valuri concentrice ale desprinderii concoidale (Fig. 7). De altfel, folosirea osului și lemnului pietrificat ca materie primă, acolo unde piatra lipsea, este cunoscută și în alte cazuri în eopaleolitic.

Sîntem în fața unor încercări sigure de cioplire a unor unelte din os vechi prefosilizat. Nici un fenomen natural nu va putea fi incriminat

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

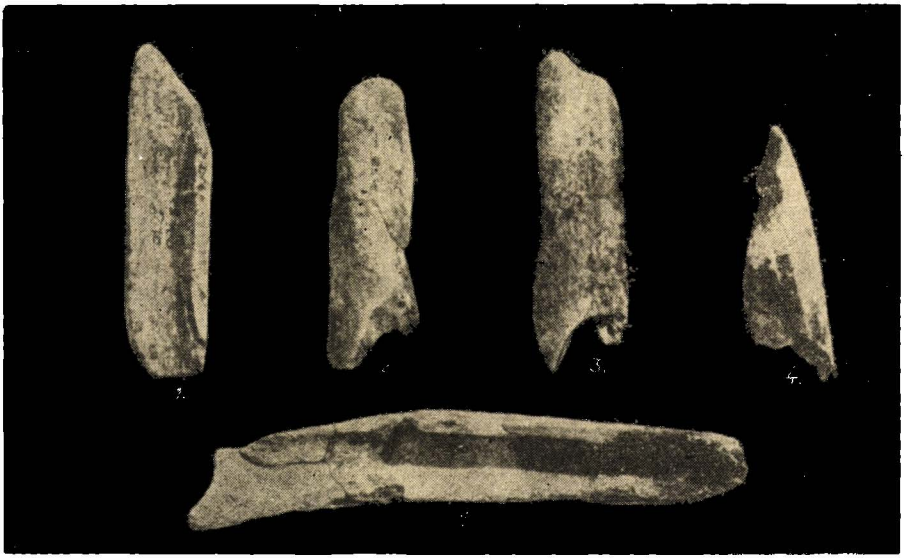

Fig. 5: vîrfuri de străpungătoare

Fig. 6: oase sparte

pentru a explica apariția acestor trei așchii mari de os fosil în jurul cărora s-au găsit și așchiile mărunte rezultate din cioplirea lor.

Formele bine definite ale uneltelor de os prezentate pe scurt în cele de mai sus, forme create prin aceleași procedee tehnice, forme stan-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dardizate care fac serie, dovedesc fără tăgadă că ne aflăm în fața unor *forme intenționate de unelte de uz permanent.*

Timpul ne obligă să încheiem. Fauna villafranchiană este astăzi în atenția tuturor oamenilor de știință care se ocupă de problemele antropogenezei, ca reprezentînd etapa crucială în care omul s-a smuls prin muncă din animalitatea înconjurătoare. Ceea ce am descoperit noi în Oltenia sînt elemente contemporane omului, nu premergătoare lui, ca cele de la Bereşti-Măluşteni. În clipa de față, ele alcătuiesc cea mai importantă descoperire faunistică villafranchiană din timpul din urmă făcută în Europa și, pe deasupra, într-o zonă care, prin poziția ei geografică, devine veriga de legătură între cele cunoscute în Europa sudestică și Asia.

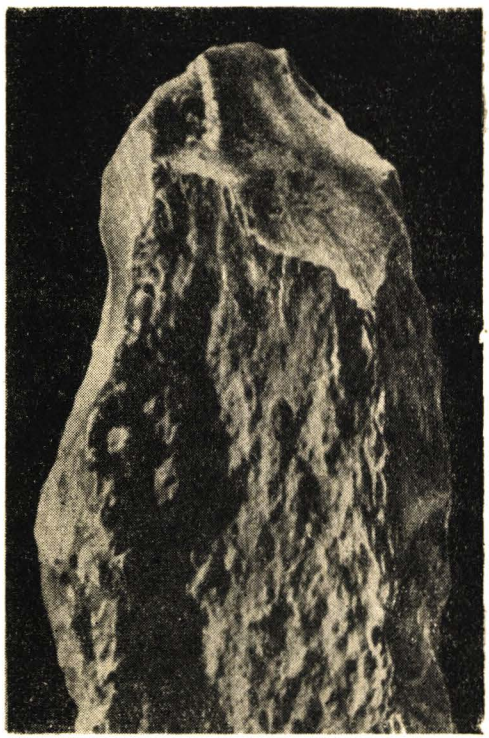

Fig. 7: „toporaș de mînă" obținut din os prefolizat.

În acest complex faunistic am găsit noi dovezile de muncă ale omului. Îl vom găsi, sîntem încredințați, și pe el, dar nu stînd cu mîinile în sîn și nici cerînd exclusivitatea cercetărilor. Noi, cei de la Centrul de cercetări antropologice, de la Institutul de arheologie și de la Muzeul regional al Olteniei, care am descoperit, am atras atenția și am înfipt cei dintîi jalonul în această regiune, inițiind și primele săpături stratigrafice-paleontologice în depozitele villafranchiene, invităm la colaborare pe toți specialiștii : antropologi, arheologi, geologi, paleontologi și paleobotaniști, care vor să ne ajute la lămurirea unor probleme atît de pasionante, legate de începuturile istoriei patriei noastre, ca și de începuturile istoriei omenirii.

Lucrările de depistare începute de noi în 1952, urmate de descoperirea Muzeului regional al Olteniei din 1957 de la Vasilați și de descoperirile și săpăturile noastre din 1959—1961, trebuie să continue în cu totul alt ritm.

Să se lucreze strîns unit, cu posibilități materiale oferite cu dărnicie. Să nu uităm, că, la Oldowai, într-un singur an, după descoperirea zinjantropului, s-a săpat mai mult decît în cei 30 de ani din urmă. Vom fi atenți și perseverenți, oricîte argumente s-ar încerca să se aducă împotriva acestei descoperiri. Australopitecul a sărit peste ecuator

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

spre noi, fiind descoperit recent în Sahara, la nord de lacul Ciad. Sîntem convinși că în scurt timp își va trăda prezența și pe teritoriul patriei noastre.

Dacă noua metodă prin care se caută stabilirea unei cronologii absolute, metoda potasiu-argon, se va dovedi exactă, atunci începuturile omenirii, inclusiv începuturile istoriei patriei noastre, vor depăși cu mult limitele celei mai largi vechimi acordate pînă în prezent, aceasta ținînd seama că primele rezultate obținute prin această metodă ne vorbesc de nu mai puțin de 1 750 000 de ani vechime a zinjantropului de la Oldowai.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

NECROPOLA FEUDALĂ DE LA STRĂULEȘTI-BUCUREȘTI, SECOLELE XV—XVI *

Date antropologice

DE

IOANA POPOVICI

Descoperirea necropolei de la Străulești constituie primul document antropologic pe care-l putem folosi pentru a încerca să reconstituim înfățișarea locuitorilor unor comunități contemporane celui mai vechi document istoric scris al Bucureștilor.

Cimitirul, aparținînd secolelor XV—XVI, a fost descoperit în vara anului 1962 de arheologul P.I. Panait, în cadrul cercetărilor complexe pe care le execută Muzeul de istorie a orașului București.

Cercetarea de față are un caracter de studiu preliminar, deoarece din necropolă nu s-a ridicat decît o proporție încă greu de estimat. Acest fapt, ca și absența resturilor umane sincrone din aceeași regiune și raritatea seriilor contemporane din restul țării (îndeosebi în cîmpia Dunării) studiate pînă acum, fac dificilă stabilirea unei concluzii privind originea acestor populații.

PREZENTAREA MATERIALULUI

Din totalul de 99 de morminte descoperite în cursul primei campanii de cercetări au putut fi utilizate un număr de 63 de schelete, din care 40 de adulți și 23 de copii (36,5%). Din cele 40 de schelete de adulți, 25 sînt probabil bărbați și 14 femei. Pe un schelet adult sexul nu a putut fi determinat. Repartizînd scheletele pe grupe de vîrstă, se constată marea frecvență a mortalității infantile și faptul că rareori locuitorii acestei așezări depășeau 60 de ani (7,7%). Pentru o mai largă înțelegere a aspectelor demografice ale perioadei, am folosit numă-

* Intrat în redacție la 1 martie 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

rul total de morminte după informaţiile date de P.I. Panait. Din observaţiile acestuia, au fost găsiţi 31 de copii de diferite vîrste dintr-un total de 99 de schelete (31,3%). Ţinînd seama de toate incertitudinile pe care le ridică determinarea *in situ*, se constată o concordanţă între observaţiile descoperitorului şi ale noastre privind marea frecvenţă a scheletelor de copii. Acest fapt, împreună cu mortalitatea crescută în grupele tinere la femei şi cu procentul scăzut de bătrîni, sînt fenomene comune întregii perioade feudale (bineînţeles şi perioadelor anterioare).

Sub raport metric şi morfologic, seria de la Străuleşti este polimorfă. Deoarece materialul adus în laboratorul nostru nu este complet, ne limităm să prezentăm doar o caracterizare de ansamblu, susceptibilă, probabil, de modificări viitoare.

Neurocraniul în norma verticală este adesea ovoid sau ovoid-elipsoid şi mai rar pentagonoid. Văzute din spate, craniile au, în general, formă de casă. Lungimea şi lăţimea craniilor au limite de variaţie largi — de la foarte scurt la foarte lung pentru ambele sexe. Mediile sînt mijlocii. Înălţimea în grupa masculină prezintă aceleaşi caracteristici, dar la femei se întîlneşte o frecvenţă mai mare de cranii joase, media plasîndu-se între categoriile joase-mijlocii. Craniile sînt prin medii mezocrane, la femei aproape de limita brahicraniei. În eşantionul masculin se observă o frecvenţă mai mare de dolico-mezocrani — cîte 8 pentru fiecare categorie — şi un număr mai mic de brahicrani — 5. Din cele 9 cranii feminine la care s-au putut calcula indicii, 4 sînt mezocrane, 3 brahicrane şi 2 dolicocrane.

Înălţimea craniului raportată la lungime dă mai frecvent valori înalte (hipsicrane) la bărbaţi şi mijlocii (ortocrane) la femei. Mediile sînt ortocrane la ambele sexe, dar în seria masculină media se plasează către limita superioară a categoriei. Raportată la lărgimea calotei, înălţimea este în medie joasă (tapeinocrană), dar individual la bărbaţi indicii au o foarte mare variabilitate. La femei o medie asemănătoare este expresia unei mult mai mari omogenităţi.

Fruntea este aproape întotdeauna dreaptă, ortometopă, cele trei cranii camemetope au indici la limita inferioară a grupei. Raportate la lăţimea craniului, frunţile sînt mijlocii şi largi — metrio-eurimetope — şi mai puţin înguste — stenometope — în grupa masculină. Cele 6 cranii feminine au frunţile în mod egal înguste, mijlocii şi late. Mediile sînt metriometope. Relieful frontal este, în general, moderat (24), mai rar puternic sau foarte puternic dezvoltat (9).

Parietalele au o curbură mijlocie, iar occipitalul la întreaga serie prezintă diverse grade de rotunjire şi relief moderat. Apofizele mastoide, de formă conică sau ascuţită, sînt mijlocii (22), dar nu lipsesc şi mastoidele puternice (10).

Conturul feţei este oval, uneori dreptunghiular, ultima formă fiind realizată de mandibule cu gonioane uşor răsfrînte. Profilul facial, măsurat pe 17 cranii, este în 12 cazuri ortognat şi în 5 mezognat, iar profilul alveolar este la 7 cranii ortognat şi la 7 mezognat; 3 cranii masculine au prognatism alveolar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Faţa, în general de înălţime joasă către mijlocie la femei, are o mare diversitate de dimensiuni, de la foarte scundă pînă la foarte înaltă în seria masculină. Mediile la ambele sexe sînt plasate la limita inferioară a categoriei joase. Diametrul bizigomatic este ceva mai îngust la bărbaţi decît la femei. Indicii faciali exprimă aceeaşi diversitate în grupa masculină, cu o medie şi o majoritate —50% — de feţe mijlocii (mezoprosope), urmate de feţe înalte (leptoprosope) şi un procent mai mic de feţe joase. Cele trei cranii feminine au o medie la limita inferioară a grupei feţelor joase (euriprosope), unul din indici făcînd parte din grupa hipereuriprosopă.

Dimorfismul sexual este mai puţin accentuat în porţiunea superioară a feţei atît la medii — mezen la bărbaţi şi eurien la femei — cît şi mai ales, în limitele variabilităţii individuale (eurien-mezen) pentru întreaga serie.

Media indicelui orbitar este mijlocie (mezoconcă) la bărbaţi şi înaltă (hipsiconcă) la femei. Orbitele joase (cameconche) nu se întîlnesc în serie. Forma orbitelor este elipsoidă sau rotunjită, uneori aproape perfect rotundă. Malarele au, în general, o orientare intermediară, iar fosele canine sînt adînci.

Nasul prezintă în grupa masculină o frecvenţă mai mare de forme extreme, largi (camerine 7) şi înguste (leptorine 9) şi un număr mai scăzut de forme mijlocii (mezorine 3). La femei, nasurile sînt în 4 cazuri mijlocii şi în 2 cazuri înguste. Mediile la ambele grupe sînt mijlocii. Aici, ca şi pentru aproape toate celelalte caractere, se remarcă polimorfismul mai accentuat al seriei masculine.

Mandibulele par să se concentreze în jurul a două forme : una mai gracilă, adesea ascuţită, cu gonioane în acelaşi plan cu ramura, şi alta mai masivă, cu gonioane uşor răsfrînte şi slab trigon mentonier. Înălţimea corpului mandibular este variabilă, adesea mare în seria masculină, fapt care influenţează şi înălţimea mai mare a feţei.

Sintetizînd observaţiile morfologice asupra masivului facial, desprindem ca o particularitate cu semnificaţie antropologică frecvenţa maxilarelor înguste, profilul adesea mezognat, prognatismul alveolar şi bolta palatului îngustă, adîncă, cu arcadă alveolară de formă upsiloidă.

Un ultim element pe care l-am cercetat este reprezentat de dimensiunile taliei, stabilită pe 17 schelete masculine şi 8 feminine. Folosind metoda Manouvrier şi scara Rainer, am obţinut o medie mijlocie de 165,9 cm la bărbaţi, cu oscilaţii între 153,8 cm (foarte mică) şi 175,7 cm (înaltă) şi o tendinţă de concentrare a staturilor în grupa mijlocie a tabelului de repartiţie. În eşantionul feminin, media este tot mijlocie, 153,3 cm, dar statura maximă nu depăşeşte limita superioară a categoriei mijlocii (148—158 cm, fig. 1).

DISCUŢII

Analizînd scheletele pe baza datelor metrice şi morfologice, se constată prezenţa exclusivă a caracterelor europoide. Absenţa sau raritatea influenţelor mongoloide este comună şi seriilor feudale de la Verbicioara

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 1 : craniile din mormintele 31 (a, a') și 23 (b, b').

(1) sau T.-Severin (2). În aceeași perioadă însă, la Traian (4) apar reminiscențele contactelor cu populațiile europoide-mongoloide, iar seria ceva mai veche de la Dinogeția (3) este formată din populații de amestec europoido-mongoloide, migrate din stepele pontice, la care se adaugă, bineînțeles, elementul autohton europoid. După precizarea originii europoide a populației, am încercat să analizăm în limitele antropologiei clasice prezența și incidența tipurilor europoide.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabel

(cu principalele dimensiuni şi indici craniени)

Număr Martin	Bărbaţi			Femei		
	Nr. caz.	M	Min.-Max.	Nr. caz.	M	Min.—Max.
1	22	183,7	170 —195	9	175,4	168 —185
8	22	141,3	126 —157	10	139,6	124 —145
9	22	96,4	88 —110	12	96,2	94 — 99
10	22	119,7	108 —130	11	120,1	111 —123
20	21	114,1	100 —125	10	108,4	104 —113
45	18	132,7	123 —138	5	130,0	125 —135
47	16	118,4	106 —137	4	104,5	101 —108
48	17	67,1	60 — 81	6	62,5	59 — 67
51	18	39,7	38 — 42	6	38,5	37 — 40
52	19	33,1	29 — 40	6	33,0	32 — 35
54	20	24,8	23 — 28	7	22,8	20 — 25
55	19	50,5	43 — 58	6	48,5	45 — 51
65	8	123,6	111 —131	6	116,3	109 —120
66	10	101,1	92 —110	7	90,1	79 —100
69	20	31,2	26 — 37	11	27,4	24 — 34
70	17	57,6	49 — 67	11	52,5	47 — 58
71a.	17	30,0	26 — 34	9	29,8	27 — 35
72	13	87°8'	81° — 94°	4	89°5'	82° — 94°
74	13	83°46'	67° — 94°	4	89°	82° — 97°
79	19	125°34'	109° —139°	11	126°31'	118° —133°
8 : 1	21	77,7	70,0— 87,2	7	79,2	71,4— 84,9
9 : 8	17	68,4	61,3— 72,8	6	68,5	64,8— 73,3
20 : 1	18	62,5	58,3— 65,4	7	61,5	60,5— 63,9
20 : 8	19	77,5	71,8— 91,9	8	77,0	74,3— 79,6
29 : 26	23	88,4	85,8— 90,7	11	85,2	84,2— 90,2
47 : 45	12	88,7	81,6— 95,1	3	80,5	78,5— 82,3
48 : 45	12	50,2	46,3— 54,5	4	48,4	45,2— 52,3
51 : 52	17	83,5	76,2— 97,5	6	85,9	81,6— 89,7
54 : 52	19	48,3	41,4— 57,1	5	48,6	46,0— 50,0
Talia	17	165,9	153,8—175,7	8	155,2	148,2—158,0

Se poate presupune deci că mezodolicocrania, asociată cu feţe variabile—uneori înalte, cu profil frecvent mezognat şi uneori cu prognatism alveolar şi talia mijlocie —, ar putea constitui trăsături mediteranoide în accepţia largă a termenului. Dacă ipoteza noastră este corectă, atunci, ca şi la Verbicioara, mediteraneenii ar reprezenta elementul caracteristic al acestei regiuni. Astfel s-ar putea confirma încă o dată continuitatea fondului mediteranean în Cîmpia Dunării. Existenţa brahicranilor în cadrul aşezării poate fi interpretată atît ca fiind rezultatul procesului de brahicefalizare prin evoluţie pe loc, cît şi ca urmare a infiltrării unor grupe brahicrane sau brahicefalizate. În lipsa unor documente antropologice comparative, reprezentative şi suficiente statistic, problema rămîne deschisă.

După aceste consideraţii, care pot fi şi o concluzie, rămîne de precizat şi o altă problemă pe care o ridică populaţia cercetată. Fiindcă s-au stabilit două forme diferite de înhumare (probabil diferenţe regionale) — una cu mîinile împreunate pe bazin şi alta cu mîinile ridicate către cap —,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

am căutat să vedem dacă acestor două forme nu le corespund populații diferite. Studierea sub raport antropologic a seriei a scos în evidență caractere comune reprezentanților celor două forme de înhumare. Firește, acest fapt nu exclude posibilitatea originii lor etnice diferite, dar ea nu poate fi nici probată, nici infirmată prin metodele antropologice, știut fiind că elementele mediteraneene au o largă zonă de difuziune.

Prin prezentarea acestor cîteva date nu am urmărit să epuizăm toate aspectele pe care le oferă această populație a Bucureștilor de acum 500 de ani, ci am încercat să precizăm doar variabilitatea metrică și morfologică și structura antropologică probabilă a acestei așezări.

BIBLIOGRAFIE

1. C. MAXIMILIAN, *Studiu antropologic al populației de la Verbicioara secolelor XIII—XIV*. Probleme de antropologie, 1959, vol. IV.
2. C. MAXIMILIAN și POPOVICI IOANA, *Cimitirul feudal de la Turnu-Severin, sec. XIII—XIV*, Comunicare la Sesiunea științifică de antropologie, din iunie 1962.
3. C. MAXIMILIAN, *Considerații antropologice asupra populației prefeudale de la Dinogeția, sec. X—XII*, Probleme de antropologie, 1959, vol. IV.
4. NECRASOV OLGA et CRISTESCO MARIE, *Contribution à l'étude anthropologique de la population Moldave du XVIe siècle*, Anal. șt. Univ. Al. I. Cuza, Iași, serie nouă, secțiunea a II-a, t. III, 1957, fasc. 1—2.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

SCHELET ROMAN DIN SECOLUL AL II-lea*

DE

I. G. RUSSU, M. MACREA, M. ŞERBAN şi N. MOTIOC

Cu ocazia săpăturilor pentru construcţia Casei de cultură a studenţilor din Cluj (R.P.R.), s-au descoperit (la o adîncime de 1,10 m) două sarcofage de piatră pe calcar caracteristic romane, ce datează din sec. al II-lea, cu multă probabilitate din prima jumătate.

Unul din sarcofage este mai mic şi a fost jefuit.

Axul lung al sarcofagului mare era aşezat pe direcţia est-vest, dar extremitatea podalică indică răsăritul soarelui (probabil timpul iernii).

În interiorul sarcofagului zăceau (în decubit dorsal) oasele unui schelet. Oasele, ca şi fundul sarcofagului, erau acoperite cu un praf uniform.

Scheletul din sarcofag avea membrele superioare aşezate de-a lungul corpului, cu mîinile în pronaţie.

O surpriză ne-a produs poziţia în sarcofag a sacrului, care se găsea plasat în colţul drept al sarcofagului.

Craniul, rostogolit spre stînga, nu se găsea pe planul înclinat (perna) al sarcofagului, ci între peretele lateral stîng şi membrul superior stîng. Analizînd aşezarea generală, am ajuns la concluzia că singura explicaţie plauzibilă este de natură mecanică.

Cercetările arheologice (executate de prof. Macrea) au dus la descoperirea unei monede plasate în mîna stîngă. Pe degetul inelar al mîinii drepte se găsea un inel de argint cu gemă.

Între oasele fiecărui picior (tars plus metatars) s-a găsit cîte un cui de fier (puternic oxidat). Practica este cunoscută sub diferite forme şi corespunde unei superstiţii.

Oasele componente ale scheletului au fost foarte bine conservate. Craniul este păstrat în întregime. Dentiţia complet conservată, cu excepţia

* Intrat în redacţie la 20 februarie 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

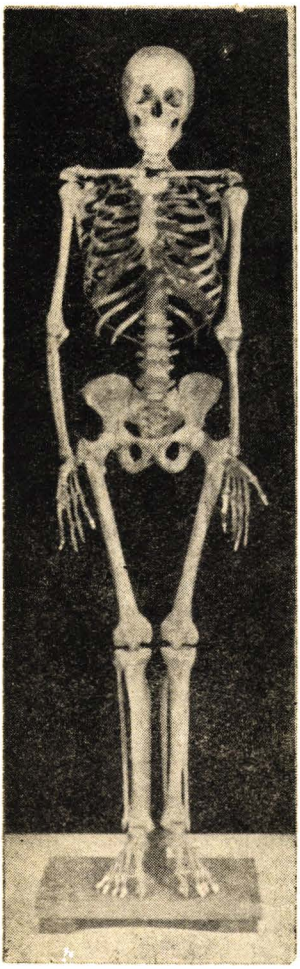

Fig. 1 : Scheletul roman sec. II, vedere de ansamblu.

premolarului II superior drept, care a fost pierdut în timpul vieții. Scheletul a fost montat în întregime și predat Muzeului de arheologie din Cluj (fig. 1).

DETERMINĂRI ANTROPOLOGICE

Sexul : conformația craniului, robusticitatea oaselor membrelor, diametrele bazinului, indicele găurii obturatoare sînt caractere ce fac neîndoielnică apartenența la *sexul bărbătesc.*

Vîrsta pare să se cifreze la 30—40 de ani. Au fost luate în considerare : gradul de abraziune a dinților, aspectul suturilor craniene și al epifizelor oaselor lungi.

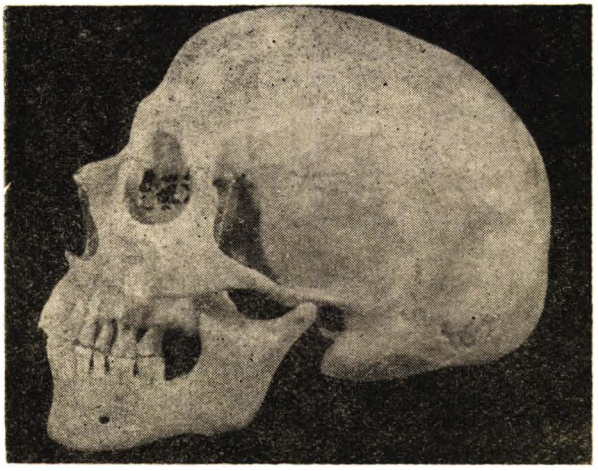

Fig. 2 : Craniul scheletului roman din sec. II, norma laterală.

Talia este *mijlocie* (Manouvrier = 163,9 cm).

Caractere metrice craniene. Craniul neural. Valorile principalelor măsurători simple ale craniului neural arată (fig. 2.): *D. anteroposterior maxim* (gl. -opist) :19,5 cm. ; *D. transvers maxim* (eurion-eurion) :14,8 cm ; înălțimea craniului (basion-bregma) : 13,2 cm ; *D. frontal minim* :10,2 cm.

Craniul visceral. Din determinările metrice ale craniului visceral notăm : lărgimea feței superioare (bizigomatic maxim) :13,8 cm ; înălțimea feței superioare (nasion-prostion) :7,0 cm ; înălțimea feței totale (nasion-gnation) :12,3 cm ; d. bigoniac : 10,7 cm ; unghiul de profil facial : 84° (mezognat) ; unghiul de profil (mandibular) : 76°.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Indicii craniului. Craniul neural. Principalii indici ai craniului neural sînt : indicele cefalic : 75,89 (mezocefal) ; indicele vertico-longitudinal : 67,89 (chamaecefal) ; indicele transverso-vertical : 89,18 (tapeinocefal) ; indicele frontal : 68,91 (mezosem).

Craniul visceral. Din indicii craniului visceral notăm (fig. 2) : indicele orbitar : 83,72 (mezoconc) ; indicele nazal : 40,00 (leptorin) ; indicele bolții palatine : 82,97 (mezostafilin) ; indicele înălțimii palatului : 38,40 (ortostafilin).

Capacitatea craniană este 1450 cm³ (aristencefal).

Determinări metrice și valoarea principalilor indici la oasele trunchiului și membrelor s-au executat la : humerus, femur, tibia și *bazin.*

Încadrarea tipologică : completînd datele metrice principale cu caracterele cranio-somatoscopice, se obține următorul ansamblu morfologic : *talia* mijlocie ; *craniul neural* : mezocefal, scund atît în norma laterală, cît și în norma occipitală (chamaetapeinocefal) cu fruntea mijlocie (mezosem) și relativ ridicată ; occipitalul este curb, rotunjit (regulat) ; glabela proeminează ușor, arcadele sprîncenoase, liniile curbe ale occipitalului și protuberanța occipitală externă sînt reliefate ; mastoidele sînt puternice ; conturul craniului în norma verticală este *elipsoid* (fig. 3). *Craniul visceral* : fața superioară este mijlocie (mezen), orbitele mesoconche, distanța interorbitară medie ; nasul lung și îngust (leptorin), rădăcina nasului ușor concavă ; piramida nazală a fost însă puternică. Malarele sînt așezate aproape sagital. Mandibula este robustă

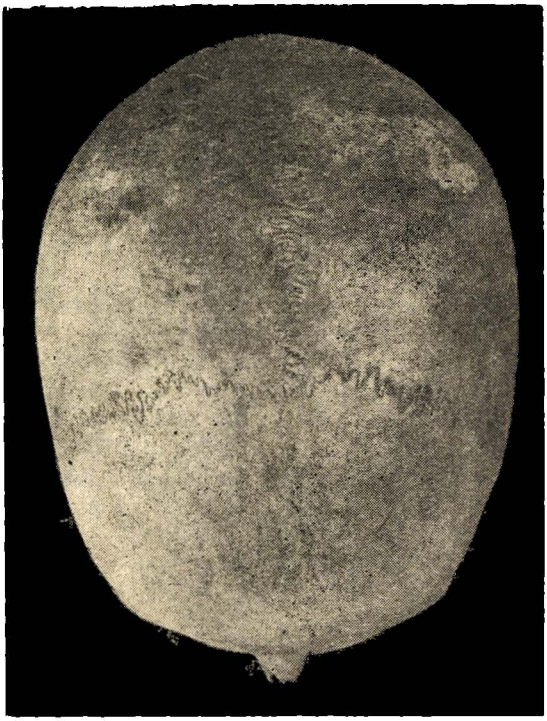

Fig. 3 : Craniul scheletului roman din sec. II, vedere din norma verticală.

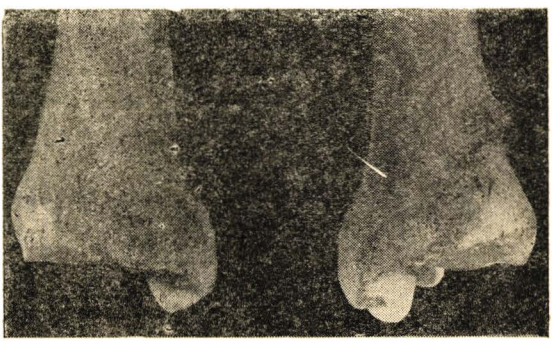

Fig. 4 : Tibiile dreaptă și stîngă, ale scheletului roman din sec. II, epifizele distale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

și corpul relativ înalt și gros. Mentonul proemină ușor. Ramurile ascendente sînt *mijlociu de înalte și largi.*

Privit din norma laterală, în totalitate complexul: dinți plus apofize alveolare, lasă impresia unei schițe de bot, care, împreună cu aspectul fosei canine, ar putea fi considerate caractere negroide (nespecifice).

Totuși totalitatea caracterelor prezentate susține cu certitudine încadrarea scheletului în *tipul mediteranean.*

Analiza atentă scopică a oaselor ne dezvăluie și alte amănunte interesante. Astfel, liniile aspre ale oaselor femure sînt bine dezvoltate și au buza internă proeminentă sub forma unei lame osoase de 1—2 mm, ceea ce trebuie să fie datorit acțiunii sporite și îndelungate a mușchilor aductori.

De asemenea tuberculul aductorului mare din stînga este mult mai mare ca de obicei, luînd aspectul unei lame puternice, datorită unei solicitări mai mari a membrului inferior stîng.

Oasele gambei drepte (tibia și fibula) prezintă pe marginele suprafețelor articulare ale articulației tibio-fibulare distale proeminențe osoase supraadăugate. Apariția denotă o solicitare, care, producînd tracțiuni iritative de periost sau mici rupturi ale ligamentelor, a produs dezvoltarea de *exostoze* la acest nivel (fig. 4).

Tipul mediteranean, starea materială înfloritoare, ne face să presupunem că cel înmormîntat în sarcofag a fost un funcționar civil, cetățean roman. Obiceiul cetățeanului de a umbla călare a lăsat urme indubitabile. Repetatele solicitări, poate chiar traumatisme cînd calul nu este liniștit (la descălecare), au produs mici tracțiuni sau chiar rupturi de ligament, tinzînd spre disjuncția tibio-fibulară inferioară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CERCETARE ANTROPOLOGICĂ COMPARATIVĂ ASUPRA MOȚILOR DE PE CRIȘ ȘI A MOȚILOR DE PE ARIEȘE (Papilian V. și Velluda C.)*

DE

HORIA DUMITRESCU, MARTA CIOVÎRNACHE și RADU CĂNCIULESCU

Populația studiată (iulie 1961) sub aspectul unei cercetări complexe cu caracter biologic și antropologic aparține teritoriului care odinioară purta numele de Comitatul Zarandului sau „țara Moților Crișeni", situat la colțul sud-vestic al Munților Apuseni. Privită sub aspectul geografico-economic, această regiune face parte din microregiunea „Munceii Mureșului" (4). Legați de condițiile mediului înconjurător, moții crișeni, ca toți moții, au o dublă fizionomie : aceea de țăran și cea de muncitori minieri (1).

În cercetarea noastră comparativă, ne referim la moții din comunele situate pe văile Arieșului Mare și Arieșului Mic (2) din sus de Cîmpeni și care prezintă o particularitate lingvistică, *rotacismul* (3).

Populația comunei Blăjeni de pe Criș este compusă din mai multe cătune, raza de întindere este mare, casele fiind sau grămădite de-a lungul apei în Blăjeni-sat, sau răsfirate prin văi și pe dealuri, pînă aproape sub poalele vîrfurilor Găina și La Tîrg.

Această populație, datorită condițiilor economice și sociale, precum și, într-o oarecare măsură, condițiilor geografice, prezintă un important proces de endogamie și unul restrîns de exogamie, fenomen care ne explică prezența tipului local și a menținerii cu specific diferit de tipurile locale din zone de locuire fie mai apropiate, fie mai depărtate (V. V. Caramelea, *Endogamia și exogamia unor grupe de populație din regiunea Hunedoara. Date de interes antropologic*, comunicare la sesiunea științifică de antropologie, iunie 1952).

În lucrarea de față prezentăm numai populația adultă, 422 de indivizi, din care 148 de bărbați și 274 de femei.

Rezultatele sînt înfățișate în tabelele nr. 1 și 2 și în figurile 1—9.

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Moţii de pe Criş şi moţii dintre Arieşe. Variabilitate somatică (dimensiuni absolute).

Dimensiunea (mm)	Regiunea	Sex	N	Amplit. variaţie	M	m	V
Statura (cm)	Criş	♂	115	154—183	168,7	0,53	3,37
		♀	258	142—172	157,3	0,32	3,25
	Arieşe	♂	547	149—186	167,0	0,24	3,27
		♀	361	143—167	153,3	0,29	4,04
g-op	Criş	♂	148	165—200	182	0,50	3,32
		♀	274	160—190	175	0,33	3,14
	Arieşe	♂	548	164—203	183	0,26	3,32
		♀	377	155—195	176	0,29	3,26
eu-eu	Criş	♂	148	140—170	156	0,46	3,57
		♀	274	130—166	150	0,31	3,39
	Arieşe	♂	540	132—185	156	0,27	3,97
		♀	377	131—165	149	0,29	3,82
t-v	Criş	♂	148	117—140	128	0,33	3,16
		♀	268	110—137	125	0,25	3,26
	Arieşe	♂	550	109—154	133	0,32	5,61
		♀	374	107—149	128	0,36	5,76
zy-zy	Criş	♂	148	130—155	143	0,42	3,57
		♀	274	126—149	135	0,24	2,92
	Arieşe	♂	552	124—156	142	0,22	3,73
		♀	375	116—145	133	0,26	3,76
n-gn	Criş	♂	108	106—137	121	0,59	5,06
		♀	208	98—125	112	0,38	4,89
	Arieşe	♂	551	97—139	119	0,28	5,44
		♀	373	94—136	110	0,32	5,55
ft-ft	Criş	♂	149	100—123	111	0,36	3,94
		♀	274	100—120	109	0,25	3,82
	Arieşe	♂	552	96—124	113	0,24	4,97
		♀	376	94—118	108	0,25	4,51
go-go	Criş	♂	149	90—123	108	0,50	5,65
		♀	274	90—115	101	0,29	4,69
	Arieşe	♂	549	89—125	108	0,25	5,40
		♀	374	81—114	100	0,30	5,78
n-sn	Criş	♂	148	43— 60	51	0,28	6,76
		♀	273	38— 56	47	0,19	6,70
	Arieşe	♂	552	37— 67	49	0,19	9,01
		♀	376	35— 68	46	0,24	10,18
al-al	Criş	♂	148	28— 40	34	0,21	7,71
		♀	273	24— 38	31	0,16	8,59
	Arieşe	♂	551	21— 47	34	0,16	11,2
		♀	376	19— 46	33	0,19	11,0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Variabilitate somatică (indici) la moții de pe Criș și la cei dintre Arieșe

Indicele	Regiunea	Sex	N	Amplit. variație	M	m	V
1	2	3	4	5	6	7	8
eu-eu/g-op	Criș	♂	148	76,1— 94,3	85,5	0,28	3,98
		♀	274	76,1— 95,9	85,5	0,21	4,14
	Arieșe	♂	550	61,9— 99,4	85,4	0,17	4,62
		♀	376	70,2— 96,3	84,3	0,17	3,93
t-v/g-op	Criș	♂	148	63,6— 76,5	70,3	0,20	3,55
		♀	268	63,2— 78,3	71,3	0,18	4,07
	Arieșe	♂	549	58,8— 91,9	72,5	0,19	6,06
		♀	374	58,2— 89,2	72,8	0,24	6,30
t-v/eu-eu	Criș	♂	148	74,0— 90,3	82,3	0,25	3,68
		♀	268	75,5— 93,6	83,5	0,18	3,54
	Arieșe	♂	551	78,8—109,5	85,1	0,22	6,16
		♀	376	69,1—100,7	86,3	0,25	5,72
n-gn/zy-zy	Criș	♂	108	72,5— 94,6	84,3	0,40	4,94
		♀	208	73,4— 92,6	83,1	0,30	5,20
	Arieșe	♂	551	75,2—106,9	86,1	0,21	5,80
		♀	373	72,6—101,7	84,7	0,31	7,04
ft-ft/eu-eu	Criș	♂	148	64,5— 81,6	71,5	0,23	4,02
		♀	274	64,5— 80,0	72,8	0,16	3,77
	Arieșe	♂	548	61,5— 86,7	72,3	0,17	5,44
		♀	376	62,3— 87,9	72,7	0,18	4,99
ft-ft/zy-zy	Criș	♂	149	72,5— 83,2	77,9	0,20	3,08
		♀	274	74,1— 88,9	80,3	0,15	3,08
	Arieșe	♂	551	67,6— 91,2	77,0	0,17	5,33
		♀	376	68,1— 90,1	79,1	0,20	4,89
go-go/zy-zy	Criș	♂	149	64,6— 85,7	75,8	0,32	5,20
		♀	274	64,3— 84,4	74,9	0,21	4,74
	Arieșe	♂	549	69,0— 84,3	76,8	0,14	4,30
		♀	574	65,7— 85,2	76,0	0,17	4,35
al-al/n-sn	Criș	♂	148	51,7— 90,9	66,2	0,37	6,99
		♀	273	48,1— 86,8	65,9	0,42	10,65
	Arieșe	♂	547	42,3— 98,0	72,8	0,42	13,75
		♀	374	46,7— 95,2	71,0	0,50	13,60
pra-pa/sa-sba	Criș	♂	148	50,0— 71,4	58,1	0,34	7,16
		♀	274	49,2— 72,0	58,2	0,25	7,16
	Arieșe	♂	536	42,2— 69,3	52,8	0,19	8,56
		♀	362	41,1— 68,7	54,8	0,27	9,45

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(continuare tabelul 2)

Indicele	Regiunea	Sex	N	Amplit. variaţie	M	m	V
1	2	3	4	5	6	7	8
ex-ex/-en-en / 2	Criş	♂	148	29,0— 41,5	34,2	0,17	6,23
		♀	274	28,5— 39,0	32,8	0,12	6,07
	Arieşe	♂	551	21,5— 36,5	28,8	0,09	7,61
		♀	374	21,0— 33,5	28,0	0,11	7,75
sst-sy / statură	Criş	♂	155	24,6— 34,4	30,1	0,12	4,25
		♀	258		30,2	0,07	3,74
	Arieşe	♂	541	24,4— 33,0	29,2	0,05	4,35

Din caracterizarea de ansamblu efectuată asupra populaţiei de pe Criş cu privire la valorile medii ale unor dimensiuni şi ale indicilor respectivi, se constată că moţii crişeni sînt de statură mijlocie către înaltă, această dimensiune descrescînd ca valoare medie peste perioada staţionară. Complexul pigmentar al cazurilor arată o discordanţă între nuanţele de păr, care sînt exclusiv de nuanţă închisă, şi cele ale irisului, în care predomină nuanţele intermediare. Dimensiunile şi proporţiile segmentului

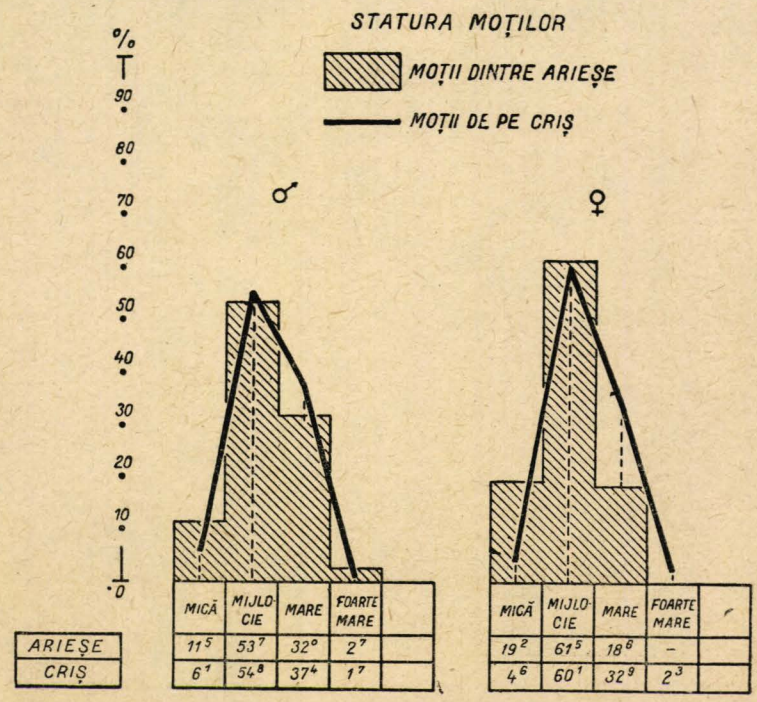

Fig. 1

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

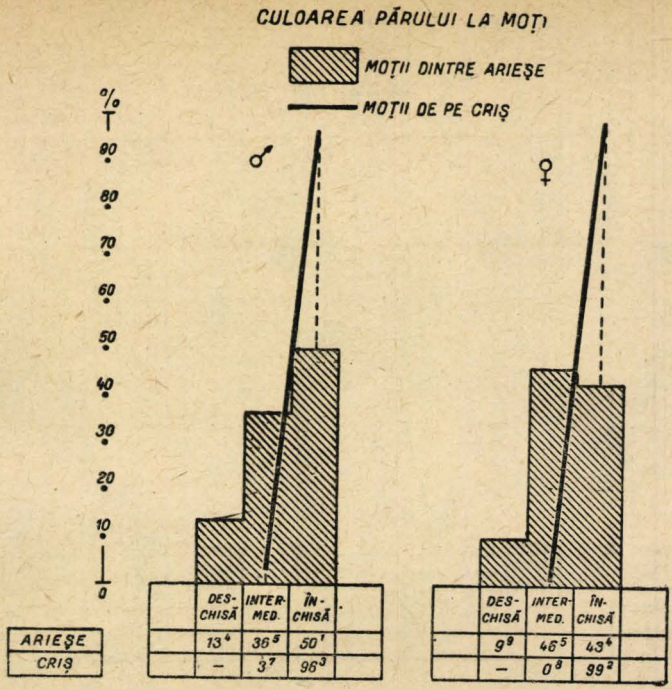

Fig. 2

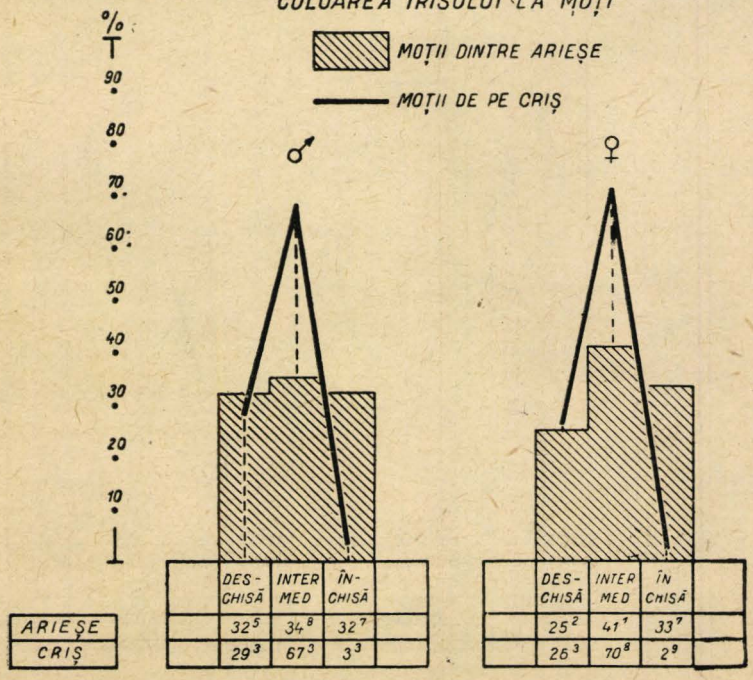

Fig. 3

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

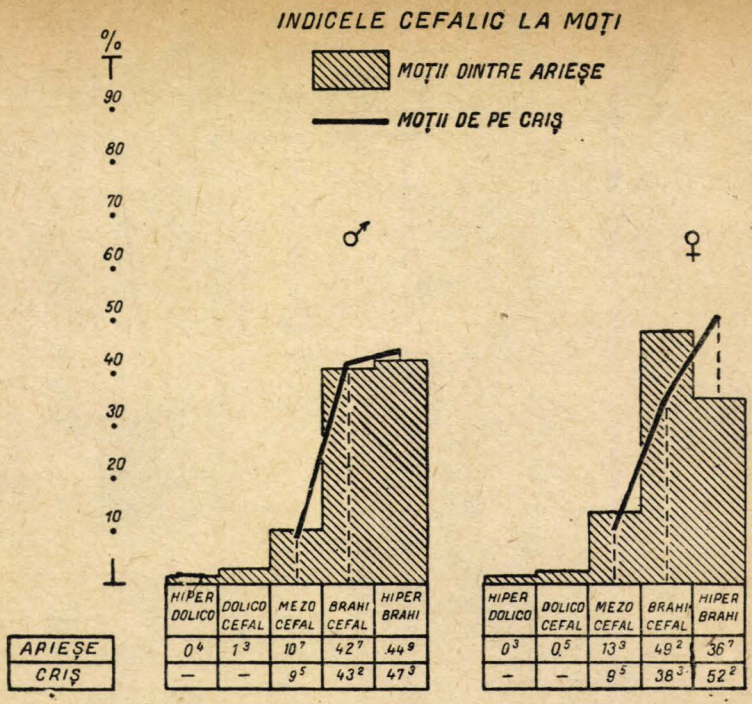

Fig. 4

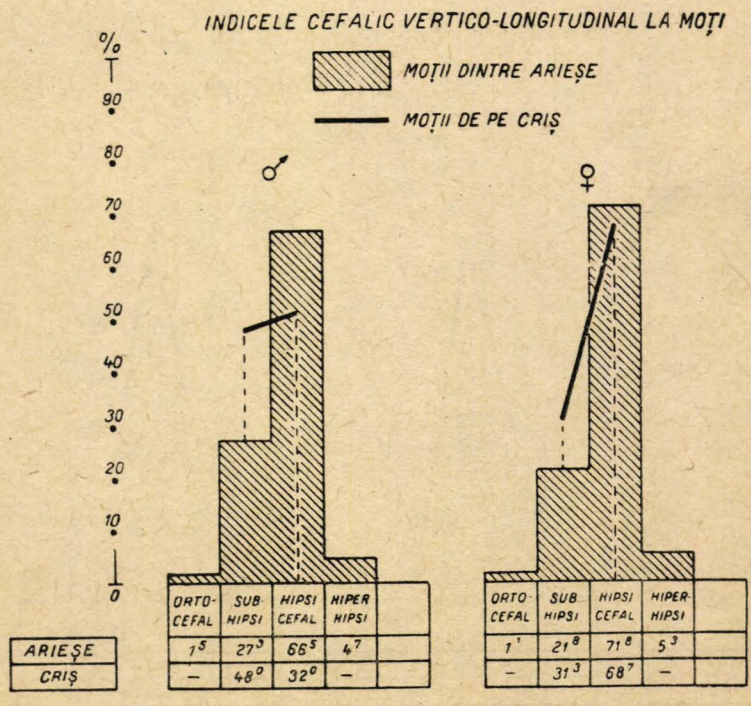

Fig. 5

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

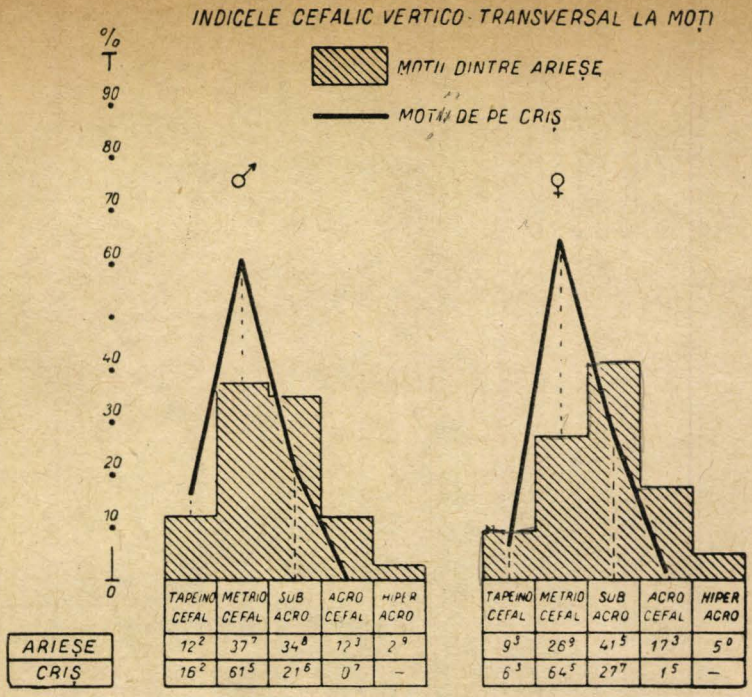

Fig. 6

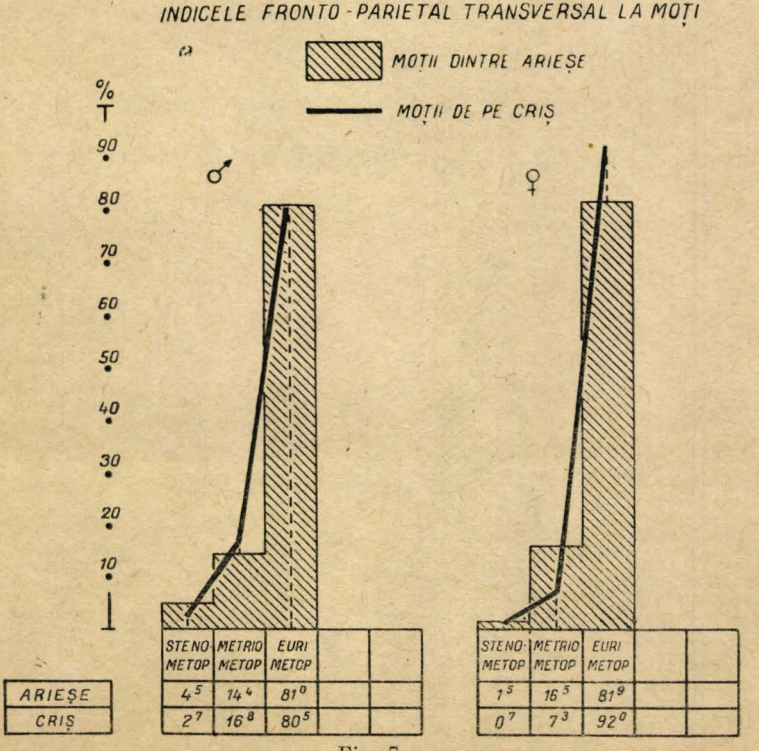

Fig. 7

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

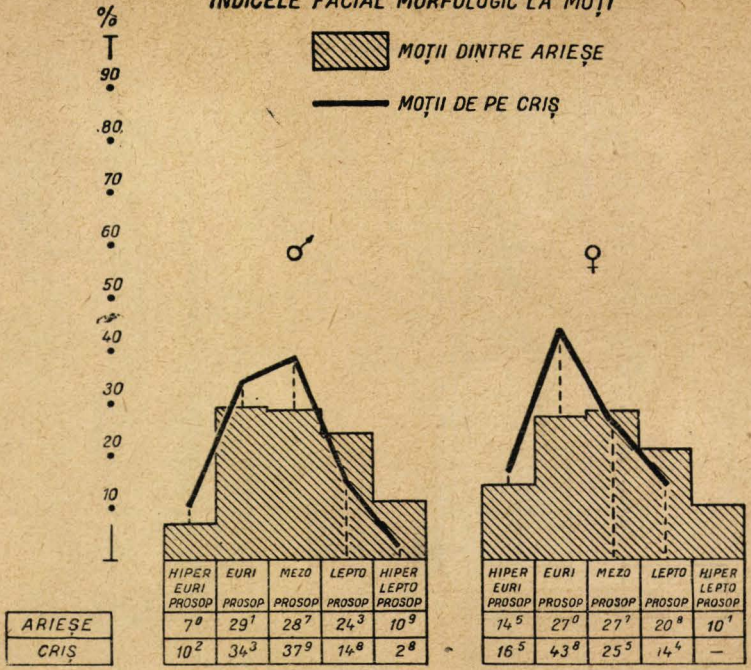

	HIPER EURI PROSOP	EURI PROSOP	MEZO PROSOP	LEPTO PROSOP	HIPER LEPTO PROSOP
ARIEȘE	7^{9}	29^{1}	28^{7}	24^{3}	10^{9}
CRIȘ	10^{2}	34^{3}	37^{9}	14^{8}	2^{8}

	HIPER EURI PROSOP	EURI PROSOP	MEZO PROSOP	LEPTO PROSOP	HIPER LEPTO PROSOP
ARIEȘE	14^{5}	27^{0}	27^{7}	20^{8}	10^{1}
CRIȘ	16^{5}	43^{8}	25^{5}	14^{4}	—

Fig. 8

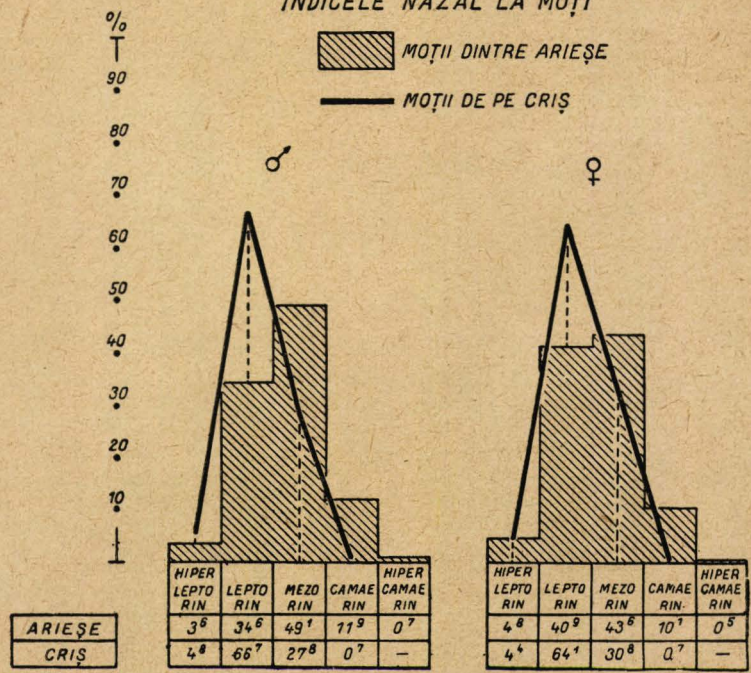

	HIPER LEPTO RIN	LEPTO RIN	MEZO RIN	CAMAE RIN	HIPER CAMAE RIN
ARIEȘE	3^{6}	34^{6}	49^{1}	11^{9}	0^{7}
CRIȘ	4^{8}	66^{7}	27^{8}	0^{7}	—

	HIPER LEPTO RIN	LEPTO RIN	MEZO RIN	CAMAE RIN	HIPER CAMAE RIN
ARIEȘE	4^{8}	40^{9}	43^{6}	10^{7}	0^{5}
CRIȘ	4^{4}	64^{1}	30^{8}	0^{7}	—

Fig. 9

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 10 F. 101 *C. I.*

Statura 1740
Indice cefalic 88,9
,, facial 76,3
,, nazal 64,0

Culoarea irisului 12
,, părului U
Conformația corporală DO—Me
Componenta tipologică D(o)

Fig. 11 F. 637 *P.S.*

Statura 1601
Indice cefalic 81,0
,, facial 90,1
,, nazal 60,9

Culoarea irisului 12
Culoarea părului W
Conformația corporală DO → Me
Componenta tipologică MD

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

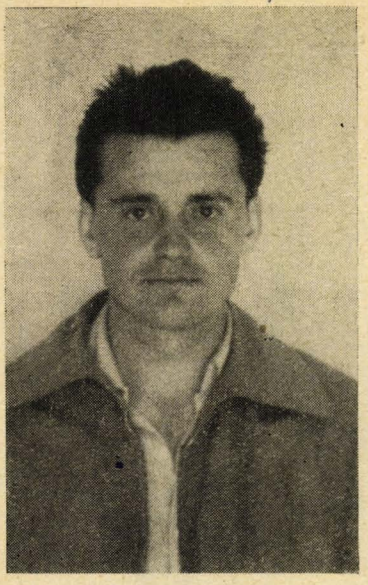

Fig. 12 F. 42 *V.S.*

Statura 1732
Indice cefalic 83,8
,, facial 80,4
,, nazal 65,3

Culoarea irisului 12
,, părului V
Conformația corporală Me
Componenta tipologică DN (a)

Fig. 13 F. 660 *R.S.*

Statura 1556
Indice cefalic 89,9
,, facial. 80,7
,, nazal 72,3

Culoarea irisului 12
Culoarea părului Q
Conformația corporală Me
Componența tipologică alpin (nordic).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cefalic arată la moții crișeni o calotă mai mult lată și mijlociu de lungă către lungă, realizînd un indice brahi- și hiperbrahicefal. Înălțimea capului, atît ca valoare absolută cît și raportată la lungimea capului, este înaltă. Dezvoltarea relativă a frunții față de lățimea capului indică la moții crișeni o frunte lată, în timp ce aceeași dimensiune, raportată la lățimea feței, arată o funte mijlociu de lată către lată.

Din dimensiunile și proporțiile feței reiese că moții crișeni prezintă o față mijlociu de înaltă și mai mult înaltă față de o față mijlociu de lată și lată, realizînd în medie o față mezoprosopă. Lățimea mandibulei ca dimensiune relativă față de lățimea feței indică la populația studiată o mandibulă mijlociu de lată către îngustă. Proporțiile nasului utilizînd scara universală Martin arată la moții crișeni un nas predominant leptorin.

Dacă se compară datele noastre cu cele constatate de Papilian și Velluda la moții arieșeni, reies următoarele : statura moților arieșeni este în medie mai mică decît a moților crișeni. Cu privire la complexul pigmentar, se constată sub raport comparativ la moții arieșeni mai mult păr de culoare deschisă și iris de nuanță închisă. Dimensiunile și proporțiile capului indică la femeile dintre Arieș față de cele de pe Criș un indice cefalic mai coborît, realizat printr-o calotă mai îngustă și în același timp mai lungă. Față de moții crișeni, cei de pe Arieș prezintă atît ca dimensiune absolută, cît și raportată la lățimea și lungimea capului, o calotă mai înaltă. Ca dimensiune absolută, fruntea bărbaților dintre Arieș este mai lată decît a celor de pe Criș, în timp ce la femei fruntea este mai îngustă pe Arieș. Valorile medii ale lungimii și lățimii feței sînt mai coborîte la moții arieșeni, comparativ cu cei crișeni, realizînd prin aceasta un indice facial mai ridicat. Lățimea mandibulei, raportată la lățimea feței, atît la femeile cît și la bărbații crișeni, este mai îngustă decît a arieșenilor. Indicele nazal al arieșenilor, prin valorea medie, este mai mare decît al crișenilor, fiind realizat de un nas mai lung la populația de pe Criș și în același timp la seria feminină și de un nas mai îngust. Valorile medii ale indicelui otolic și deschiderii palpebrale sînt mai mari la moții crișeni comparativ cu cei arieșeni.

Structura antropologică a moților crișeni arată o predominanță alpino-dinarică, în timp ce la cei arieșeni prevalează structura alpino-nordică. În formarea structurii antropologice a moților crișeni, care prezintă unele mici deosebiri față de a moților de pe Arieș, trebuie avut în vedere faptul că în dezvoltarea grupelor de populație constatăm în principal desfășurarea unui proces de endogamie cu caracter sătesc și un grad redus de exogamie cu caracter zonal, limitat în general la cîmpurile cele mai apropiate.

BIBLIOGRAFIE

1. Floca O., *Regiunea Hunedoara*, Ghid turistic, 1957.
2. Papilian V. și Velluda C., *Cercetări antropologice asupra moților dintre Arieș*, Acad. Rom., Mem. Secț. Șt., seria a III-a, t. XV, mem. 19; Monitorul oficial, Imprimeria națională, 1940.
3. Russu-Abrudeanu Ion, *Moții*, București, Cartea Românească, 1928.
4. Stănciulescu Fl., Gheorghiu Ad., Petrescu P. și Stahl P., *Arhitectura populară românească, regiunea Hunedoara*, București, Edit. tehnică, 1956.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CERCETĂRI PRIVIND CROMATINA SEXUALĂ LA POPULAȚIA UNUI SAT DE MUNTE DINTR-O ZONĂ DE GUȘĂ ENDEMICĂ *

DE

MARTA CIOVÎRNACHE și HORIA DUMITRESCU

Cercetările antropologice actuale se orientează, conform punctului de vedere exprimat de acad. Șt.-M. Milcu (6), spre „analiza și pătrunderea dinamică a caracterelor", depășind astfel perioada de „interpretare statică la un moment dat a unei populații".

Pe această linie se situează cercetările antropologice privind studiul sistemului endocrin din punct de vedere constituțional și patologic (3), (6), cercetări care pun în evidență rolul sistemului endocrin în „organogeneză, în troficitatea și funcționalitatea întregului organism exprimat la nivelul somatic, biochimic, metabolic și neuropsihic" (6).

Printre factorii patologici care joacă un rol important în biologia și biotipologia unei populații sătești sau chiar a unei regiuni, se enumeră și distrofia endemică tireopată.

Menționăm că în etiologia apariției procesului patologic se constată factori determinanți, adjuvanți și predispozanți. Din statisticile referitoare la morbiditatea acestei maladii reiese o frecvență mai accentuată a acestui proces patologic la sexul feminin comparativ cu cel masculin (4), (6), raportul dintre prezența gușii la bărbați și femei constituind un indicator de gravitate a endemiei. În genere, raportul mediu dintre frecvența la bărbați și la femei este de 1/2—1/3 [1] (7).

Studiul privind ereditatea distrofiei endemice — ne referim la cercetările efectuate de Eugster (citat de (10)) pe 520 de perechi de gemeni — nu sînt concludente pentru susținerea eredității distrofiei endemice.

Problema eredității și a unuia dintre factorii predispozanți în distrofia endemică tireopată ne-a preocupat și pe noi; în lucrarea de față

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

[1] Prima cifră indică frecvența gușii la bărbați, a doua la femei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

am studiat ereditatea acestei maladii la populația unui sat dintr-o zonă de guşă endemică, Cloşani, iar ca factor predispozant ne-am oprit asupra sexului, alegînd ca metodă de lucru sexul nuclear în elementele sanguine.

Cromatina sexuală a fost pusă în evidență încă din 1949 de către Barr şi Bertram (citați de (8)), care au descris dimorfismul sexual al nucleilor din țesuturile somatice şi germinale.

Sexul stabilit pe baza acestor caracteristici cromatiniene, pe care individul le poartă chiar din timpul vieții embrionare, a fost denumit sex nuclear, cromozomal, genetic sau cromatinian.

Există mai multe tehnici de cercetare a cromatinei sexuale (8), (9), şi diagnosticul sexului nuclear şi-a găsit o aplicare din ce în ce mai largă în medicină, aşa cum reiese din studiile efectuate în acest scop (1), (2), (4), (9).

Cercetările de specialitate au arătat că există un procent de indivizi la care se constată o discordanță între sexul genotipic şi cel fenotipic, care ar ține în unele cazuri de existența unui intersexualism sau a unor tulburări ale dezvoltării sexuale şi endocrine în perioada prenatală; la subiecții cu sex fenotipic feminin sînt mai frecvent întîlnite discordanțele de ultimul tip.

L. Cîmpeanu şi S. Cîmpeanu (2), pe baza discordanței genotipice-fenotipice constatate la indivizii fenotipici feminini, propun investigarea fenomenului discordanței genotipice-fenotipice la persoanele cu fenotip feminin ca un criteriu de apreciere a longevității potențiale.

Caratzali, Holban şi Phleps (1), studiind variațiile intraindividuale observate în numărul corpusculilor sexuali leucocitari, conchid că numărul lor ar fi determinat de nivelul hormonilor corticosuprarenali în organism.

Kotikov (citat de (5)) a observat o creştere a procentului de neutrofile cu anexe nucleare la copii care se apropiau de perioada pubertară, cel mai ridicat procent al acestor formații constatîndu-se către vîrsta de 12 ani. O creştere a procentului de neutrofile cu anexe nucleare se observă la copii cu pubertate precoce (comparativ cu normalii de aceeaşi vîrstă) şi la copii diabetici în urma tratamentului cu insulină (5).

În nanismul hipofizar, caracterele sexuale ale nucleilor de neutrofile pot fi inversate (5).

MATERIAL ŞI TEHNICĂ

Studiul marcajului nuclear a fost efectuat pe un număr de 110 subiecți, din care 40 nepurtători de guşă şi 70 purtători de guşă. În funcție de sexul fenotipic, avem următoarea repartiție:

Selecționarea subiecților purtători de guşă s-a efectuat de către unul dintre noi (H. Dumitrescu) în colaborare cu D. Şomănescu şi I. Băluş, prin examen ectoscopic şi palpator, aplicînd criteriile de examinare clinică după acad. Şt.-M. Milcu (7).

Sexul	Nepurtători de guşă	Purtători de guşă
Femei	10	16
Bărbați	30	53
TOTAL	40	70

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cromatina sexuală a fost studiată prin metoda frotiului sanguin [2], întrebuinţînd colorația May-Grünwald-Giemsa.

Diagnosticul hematologic s-a efectuat în colaborare cu Maria Dumitrescu, prin numărarea a 500 de polinucleare neutrofile intacte; caracterele nucleare ale leucocitelor au fost clasificate după formele descrise de Caliezi (citat de (5)).

Pentru diagnosticul de sex genotipic am utilizat formula lui Kosenow (citat de (5)): $\frac{A+B}{C} > 0{,}4$ sex feminin.

Pentru fiecare subiect examinat au fost calculaţi: indicele Pignet, indicii de sexualizare (diam. biacromial — diam. bitrocanterian şi perim. bazin — perim. toracic).

REZULTATE ŞI INTERPRETAREA LOR

Din 755 de subiecţi examinaţi în vara anului 1962 în satul Cloşani, au fost găsiţi 362 de purtători de guşă între vîrstele de 4 şi 70 de ani. Raportul bărbaţi/femei purtători de guşă este de 1/2. Examenul purtătorilor de guşă pe vîrste arată la femei frecvenţe maxime între 13 şi 15 ani şi 30 şi 49 de ani, iar la bărbaţi între 10 şi 15 ani şi 20 şi 29 de ani.

Testînd ipoteza eredităţii acestei afecţiuni prin testul χ^2 pe un număr de 45 de perechi cu 128 de copii (tabelul nr. 1), nu s-a obţinut confirmarea statistică a ipotezei testate.

Tabelul nr. 1

Combinaţii parentale	Nr. perechi	Copii		Total
		G	g	
G × G*	6	8	14	22 $\chi^2 = 1{,}54$
G × g**	22	27	33	60 $n' = 2$
g × g	17	24	22	46 $0{,}50 < P < 0{,}20$
TOTAL	45	59	69	128

* G = purtători de guşă.

** g = nepurtători de guşă.

La cei 110 subiecţi examinaţi s-a constatat concordanţă între genotip şi fenotip într-o proporţie de 95,0% în grupul nepurtătorilor de guşă şi de 95,7% în cel al guşaţilor.

Discordanţa genotipo-fenotipică a fost găsită la patru subiecţi de sex fenotipic masculin (între vîrsta de 7—9 şi 10 ani) şi la 1 subiect adult (23 de ani) fenotipic feminin.

Tabloul hematologic indică la cei patru subiecţi cu discordanţă genotipo-fenotipică masculină următoarele: la 3 subiecţi deviere spre stînga a formulei leucocitare şi la 1 subiect o eozinofilie foarte marcată.

[2] Recoltarea materialului, dr. Ana Stegaru.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Din punct de vedere somatic, cei patru indivizi prezintă o hipotroficitate constituţională, avînd şi tipul de sexualizare corespunzător acestei conformaţii.

Pentru cazul cu discordanţă genotipo-fenotipică feminină, tab'oul sanguin nu prezintă nici o modificare deosebită; examenul somatic indică însă o sexualizare morfologică de tip feminin slabă spre mediocră. Diagnosticul sexului genetic numai prin metoda frotiului sanguin şi lipsa examenelor complementare nu permit considerarea cazurilor de mai sus ca disgenezii gonadice.

Din punct de vedere somatic, indicele de robusticitate Pignet arată indiferent de sex, atît la guşaţi, cît şi la cei neguşaţi, pînă la vîrsta adultă predominanţa constituţiei astenice, şi aceasta în mod mai pregnant la grupul de subiecţi guşaţi. La adulţi se constată în grupul indivizilor neguşaţi, la bărbaţi o predominanţă netă a tipurilor hiperstenice şi la femei o concentrare a lor spre conformaţia hiperstenică-normostenică. În grupul indivizilor cu guşă predomină constituţia normostenică atît la bărbaţi, cît şi la femei.

Sexualizarea somatică prin diferenţa dintre distanţa biacromială şi cea bitrocanteriană şi prin diferenţa dintre perimetrul bazinului şi cel toracic arată atît la guşaţi, cît şi la neguşaţi o sexualizare corespunzătoare sexului şi tipului de conformaţie corporală.

Luînd în consideraţie studiile lui Caratzali, Holban şi Phleps, precum şi pe acelea ale lui Kotikov (citat de (5)), care semnalează unele aspecte ale mecanismului hormonal în variaţiile intraindividuale ale corpusculilor sexuali leucocitari, am cercetat pe materialul nostru variaţiile procentuale medii ale corpusculilor sexuali specifici feminini (picăturile pediculate şi corpusculii sesili) la gruparea de subiecţi purtători de guşă faţă de nepurtători. Din cazuistică au fost excluşi cei cu neconcordanţă genotipo-fenotipică. Rezultatele sînt expuse în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Cercetarea valorilor medii procentuale ale corpusculilor pediculaţi şi sesili la populaţia adultă şi la copii în funcţie de sex şi de afecţiune

Neguşaţi adulţi	Bărbaţi	corpusculi	A + B	1,16 ± 0,12%
	Femei			3,66 ± 0,34%
Guşaţi adulţi	Bărbaţi	corpusculi	A + B	1,44 ± 0,10%
	Femei			3,52 ± 0,25%
Neguşaţi copii	Băieţi	corpusculi	A + B	1,27 ± 0,15%
	Fete			4,06 ± 0,51%
Guşaţi copii	Băieţi	corpusculi	A + B	1,27 ± 0,10%
	Fete			3,05 ± 0,38%

Confirmarea statistică a diferenţelor procentuale a fost obţinută numai în funcţie de sex la populaţia adultă, indiferent de maladie (1,16 faţă de 3,66% T = 2,46 neguşaţi şi 1,44 faţă de 3,52 % T = 8 guşaţi).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONCLUZII

1. Satul Cloşani face parte dintr-o zonă de guşă endemică tireopată, raportul dintre purtătorii de guşă bărbaţi/femei fiind 1/2.

2. Pe materialul nostru, ipoteza transmiterii ereditare a guşii nu este confirmată statistic (testul χ^2).

3. În discordanţele genotipo-fenotipice constatate prin metoda testului leucocitar pe materialul nostru nu se constată un aspect corelativ cu distrofia endemică tireopată.

4. Din punct de vedere somatic, se constată la populaţia adultă cu privire la conformaţia corporală o deosebire între cele două grupuri guşaţi-neguşaţi, în sensul că la primii predomină atît la femei, cît şi la bărbaţi conformaţia normostenică, iar la neguşaţi cea hiperstenică-normostenică. Indicii de sexualizare, ţinînd seama de tipul de conformaţie regional, arată o bună sexualizare somatică la seria masculină.

5. Valorile medii procentuale ale corpusculilor sexuali leucocitari feminini în funcţie de sex, vîrstă şi afecţiune (distrofie endemică tireopată) arată diferenţe procentuale statistic semnificative numai în funcţie de sex, şi aceasta pentru populaţia adultă.

BIBLIOGRAFIE

1. Caratzali A., Holban R. şi Phleps A., St. cerc. endocr., 1958, vol. IX, nr. 4, p. 486.
2. Cîmpeanu L. şi Cîmpeanu S., *Cercetări asupra determinismului genetic în longevitate*, Com. Ses. de antrop., 21—23 iunie 1962.
3. Ciovîrnache Marta, Ciovîrnache A. şi Donţiu O., *Aspecte medico-antropologice privind populaţia din satul Boşorod*, Com. Ses. antrop., 21—23 iunie 1962.
4. Dănilă-Muster şi Bălăceanu M., St. cerc. endocr. 1959, vol. X, nr. 1, p. 67.
5. Holban R., *Sîngele şi glandele endocrine*, Bucureşti, Edit. Acad. R.P.R., 1962.
6. Milcu Şt.-M., *Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor, satul Bătrîna*, Bucureşti, Edit. Acad. R.P.R., 1961.
7. Milcu Şt.-M., *Medicina internă*, vol. VI, Bucureşti, Edit. medicală, 1959.
8. Nicolau C. T., Grigoriu Gh., Apateanu Vl. şi Nicoară S., *Medicina internă*, 1963, vol. XV, nr. 3, p. 263.
9. Lavorel Guy Etienne *Contribution, à l'étude de la détermination du sexe génétique et ses applications en endocrinologie*, Thèse méd., Paris, 1957.
10. Verschuer O. v., *Genetik des Menschen*, München — Berlin, Urban u. Schwartzenberg, 1959.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CERCETĂRI PRELIMINARE ASUPRA SISTEMULUI HAPTOGLOBINIC LA POPULAȚIA DIN REGIUNEA OLTENIA *

DE

MARIA TIBERA-DUMITRU și MARCELA BOIA

Sistemul haptoglobinic descoperit de Jayle și Polonowski în 1938 aparține domeniului α_2 globulinelor, reprezentînd 0,3% din totalul proteinelor plasmatice.

Smithies, în 1955, pune în evidență acest sistem prin electroforeză în gel de amidon. După viteza de migrare s-au descris trei tipuri :

Tipul 1—1 migrează departe către anod și are o singură bandă.

Tipul 2—1 are mai multe benzi care se șterg pe măsură ce apropiem de origine.

Tipul 2—2 prezintă numai benzi lente.

Aceste benzi au pus problema unei polimerizări a substanței de bază. După Allison, haptoglobina 1—1 este monomeră, cu o greutate moleculară de 80 000, nu posedă capacitatea de polimerizare. Haptoglobina 2—2, cu o greutate moleculară de 160 000, poate fi dimeră, trimeră etc., deoarece se poate polimeriza cu ea însăși. Viteza de migrare este în funcție de mărimea moleculară : cu cît este mai mare, cu atît viteza este mai mică.

Sistemul haptoglobinic este absent la naștere, apărînd către luna a 4-a. Cantitatea de haptoglobină variază în decursul vieții, tipul însă nu se schimbă. Concentrația cea mai mare se găsește în serul de tip 1—1 și cea mai mică în serul de tip 2—2.

Cercetările familiale au arătat existența a două antigene, Hp^1 și Hp^2, condiționate de două gene alelomorfe capabile să se exprime una în prezența alteia. Acestea formează trei genotipi, care corespund la trei feno-

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tipi, a căror frecvență este variabilă la diferitele populații, de unde rezultă importanța antropologică a acestui sistem.

Există un fenotip Hp 0—0, caracterizat prin absența haptoglobinei, a cărui frecvență se întîlnește între 1 și 5% la europeni, pînă la 50% la negri. După Harris, haptoglobina este în cantitate foarte redusă la negri și nu poate fi evidențiată prin metodele curente. Se pare că ar fi în legătură cu cantitatea de proteină de tip haptoglobinic, mai redusă la negri. Heide (1960) susține că lipsa haptoglobinei s-ar datora unei gene supresoare care împiedică sintetizarea haptoglobinei, ar putea fi însă și în legătură cu procesul hemolitic din malarie, ținînd seama de întinderea acesteia.

În cercetările ulterioare s-a demonstrat polimorfismul sistemului haptoglobinic, în care se pare că se sintetizează mai multă haptoglobină de tip 1—1 decît în mod normal și care se polimerizează mai puțin decît în cazul 2—1 și 2—2 (Heide, 1960). Acest polimorfism pare să fie relativ recent.

Filogenetic s-a dovedit la primate doar existența tipului 1—1. Nu s-au găsit legături genetice cu celelalte grupe sanguine, cu sexul, factorii gustativi, factorii Gm și nici cu sicklemia.

Proprietățile fiziologice ale acestui sistem constau în posibilitatea de a forma un complex cu hemoglobina liberă împreună cu Fe^{3+}, împiedicînd astfel pierderea hemoglobinei și a fierului la nivelul rinichiului. Biosinteza acestui complex se face la nivelul hepato-splenic. Lipsa de sintetizare a haptoglobinei în hemoglobinopatii, maladii hemolitice sau hepatice duce la spolierea organismului de rezervele de fier și la pierderea hemoglobinei. Prin aceasta sistemul haptoglobinic posedă capacitate de selecție, legată în procesul de microevoluție de celelalte elemente (Suton, 1960; Baitsch și Liebrich, 1961). Indivizii cu alela Hp^2 au un dezavantaj selectiv, deoarece în maladiile cu procese hemolitice se ajunge la o mare utilizare a haptoglobinei, lipsa acesteia ducînd la pierderea fierului și hemoglobinei la nivelul renal (Nyman, Baitsch și Stuber). În maladiile renale, mecanismul de selecție este altul (Smithieș): proteinele și haptoglobina 1—1, care au moleculă mică, se pierd mai ușor decît tipurile 2—1 și 2—2, care duc la o scădere a proteinelor în general și a haptoglobinei de tip 1—1 în special.

Cercetările efectuate de noi privesc populația a două sate din regiunea Oltenia, Sovarna și Castranova, care au fost cercetate și din punct de vedere medico-antropologic.

Determinările s-au făcut prin metoda electroforezei în gel de amidon, după tehnica prezentată anterior (5).

Cercetarea se referă la 124 de indivizi din comuna Sovarna și la 401 din comuna Castranova, deci un total de 525 de indivizi.

Frecvența obținută pentru cele trei tipuri (vezi tabelul nr. 1) este de 11,8% pentru tipul 1—1, 43,0% pentru tipul 2—1 și 41,9% pentru tipul 2—2. Ahaptoglobinemia prezintă o frecvență de 3,6%.

Comparația efectuată între cele două comune obține o valoare pentru $\chi^2 = 9{,}230$, pentru $n = 3$, cu o probabilitate de omogenitate cuprinsă între 0,05 și 0,02, deci diferența de frecvență observată nu pare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

să fie datorită decît fluctuațiilor datorite eșantionului redus cercetat la Sovarna.

Tabelul nr. 1

Repartiția sistemului haptoglobinic

Localitatea	Nr.	1—1	2—1	2—2	AHp
Sovarna	124	9 7,2	51 41,1	55 44,4	9 7,3
Castranova	401	53 13,2	175 43,7	163 40,7	10 2,5
Media	525	62 11,8	226 43,0	218 41,9	19 3,6
București	800	96 12,0	381 47,6	321 40,1	2 0,2

Rezultatele noastre sînt destul de apropiate de cele obținute la Institutul de medicină judiciară pentru cazurile de paternitate, cu excepția cazurilor de ahaptoglobinemie, care prezintă o frecvență ușor crescută în cercetarea noastră.

Frecvența genei Hp^1 este de 0,333 pentru cercetarea noastră și de 0,357 pe cazurile de paternitate, frecvențe cuprinse în aria de variație obținută în alte cercetări în Europa și care variază între 0,30 și 0,40 (1), (2), (4), (5).

Frecvența genei Hp^1 în țările învecinate este expusă în tabelul nr. 2, din care reiese o variație cuprinsă între 0,314 și 0,370.

Tabelul nr. 2

Frecvența genei Hp^1 (după Baitsch)

Populația	Nr.	Hp^1
polonezi	208	0,361
cehi	1 720	0,370
iugoslavi	490	0,369
bulgari	938	0,314
greci	789	0,362
romîni	525	0,333
romîni	800	0,357

Repartiția geografică pe glob a genei Hp^1 este foarte slabă în Asia, crește în Europa, realizînd o frecvență foarte mare în Africa și America.

Deoarece s-a semnalat existența a numeroase variații regionale și ținînd seama de diferențele obținute între cele două cercetări la noi în țară, sînt necesare cercetări mai întinse pentru a preciza care este frecvența acestui sistem.

BIBLIOGRAFIE

1. Baitsch H., *Die Serumproteine in ihrer Bedeutung für die Anthropologie*, Bericht über die 7. Tagung der Deutscher Gesellschaft für Anthropologie in Tübingen 1961, Göttingen, Musterschmidt Verlag.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

2. BAITSCH H., RITTER H., GOEDE H. W. u. ALTLAND K., *Zur genetik der Serumproteine, Hp Serumgruppe, Gc Faktor, Gm Serumgruppe und pseudocholineesterase Varianten in europäischen Populationen*, Vox sanguinis, 1963, vol. 8, nr. 5.
3. BÜTLER R., *Über Gruppenspezifische Eigenschaft menschlicher Serumproteine*, Schweizerische med. Woch., 1961, nr. 39.
4. CRESTA M., *L'aptoglobine delle scimmie platirrine et catarrine e delle proscimmie*, Rivista di antropologia, 1960.
5. MORARU I., BOIA M., VASILIU L., ALAICESCU M., *Cercetări asupra determinării haptoglobinelor în serul sangvin*, Revista de Medicină Judiciară (sub tipar).
6. MOULLEC J., FINE J. M. et LINHARD J., *Les groupes d'Haptoglobines, moyen d'étude des populations humaines*, Bull. et mém. soc. d'Anthropologie, 1961, nr. 1.
7. RUFFIE J., *Les groupes sériques*, Toulouse médical, 1961, nr. 9.
8. WALTER H., *Die Bedeutung der serologischen Merkmale für die Rassenkunde. Die Neue Rassenkunde*, J. Schwidetzki, Stuttgart, Gustav Fischer Verlag, 1962.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

INFLUENȚA FACTORILOR GEOGRAFICI ȘI SOCIALI ASUPRA DEZVOLTĂRII COPIILOR *

DE

MARIA CRISTESCU, MARIA BULAI și C. FEODOROVICI

NOTA I

Problema maturității sexuale suscită astăzi interesul multor cercetători ea reprezentînd terenul a numeroase dispute cu privire la factorii care determină variabilitatea sa în timp și spațiu.

Asupra variației momentului instalării pubertății la fete în decursul timpului, primul care a atras atenția a fost Bolk (1926), indicînd că la generațiile tinere pubertatea apare mai devreme decît a apărut la generațiile mai bătrîne. De atunci numeroși autori străini au adus date concrete asupra acestui interesant fenomen de accelerație al cărui mecanism rămîne încă neelucidat. Astfel, este suficient să amintim că în Norvegia, de la lucrarea lui Faye din 1839 pînă la lucrarea lui Skerlj din 1939 s-a produs o deviație a mediei vîrstei de instalare a pubertății de mai bine de 2 ani. La Leningrad din 1927 pînă în 1959 s-a produs o deviație de 1 an și trei luni.

Cauza acestui fenomen, dat fiind că în acest timp nu au avut loc modificări climatice remarcabile, nu poate fi, evident, căutată decît apelînd la factori de ordin social. Care anume elemente însă din complexul factorilor sociali stimulează acest proces?

Benhold Tomsen, dat fiind că, din lipsă de date, fenomenul de accelerare a fost constatat numai în mediu urban, îl explică prin schimbarea modului de viață în orașe: zgomotul orașului, transporturile, lumina artificială.

După Koch, accelerarea s-ar datora unei mai mari cantități de vitamină D. Cauzele rămîn deci încă o problemă de cercetat.

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În ceea ce privește factorul geografic, datele călătorilor, exploratorilor și misionarilor au dus la presupunerea că, plecînd de la ecuator la pol, pubertatea apare din ce în ce mai tîrziu. Skerlj, în urma studiilor sale în Norvegia, negîndu-și chiar unele din lucrările sale anterioare, ajunge la concluzia că latitudinea geografică în sine aproape nu trebuie luată în considerare.

În schimb, clima oceanică ar juca un rol important, favorizînd maturitatea sexuală, în timp ce clima continentală ar produce o întîrziere.

Garcia în Spania și Skerlj în Norvegia apreciază încă rolul altitudinii, găsind că pubertatea este cu atît mai tîrzie, cu cît altitudinea este mai mare.

Asupra rolului însă al factorilor geografici — latitudine, altitudine, temperatură, vînt, umiditate, — diverșii autori nu au ajuns la un punct de vedere comun. Astfel Taner, Wilson, Sutherland neagă complet valoarea factorului geografic, arătînd că în Nigeria vîrsta medie puberală este 14,3, iar la eschimoși 14,4.

În țara noastră problema maturității sexuale a fost puțin abordată. În 1926 Valentina Roșca, în teza sa de doctorat, atinge problema maturității sexuale la fetele dintr-o școală normală din București. Mediul din care provin elevele este însă foarte eterogen atît din punct de vedere geografic, cît și din punctul de vedere al gradului de urbanizare (sate și orașe).

Constatările sale nu pot da deci decît o idee cu totul generală asupra situației din 1926.

Lucrarea lui Turhan și colab. tratează în special etapele de dezvoltare a caracterelor sexuale secundare.

Șt.-M. Milcu și M. Drăgușanu, în monografia satului Bătrîna, arată situația maturității sexuale la 139 de fete din acest sat.

O lucrare aprofundată asupra maturității sexuale la fete a fost de curînd realizată de O. Necrasov și colab., însă numai pentru orașul Iași.

Preocuparea noastră nu este aceea de a analiza maturitatea sexuală la fetele dintr-o localitate în mod izolat, ci de a urmări variabilitatea acestui fenomen în condiții geografice diferite, atît la orașe, cît și la sate.

Nota de față prezintă în mod comparativ fenomenul maturizării sexuale la fete în două regiuni diferite, o regiune submontană și o regiune de silvostepă, atît la orașe, cît și la sate.

În nota următoare ne vom ocupa de acest fenomen în regiunea litoralului Mării Negre și în stepa Bărăganului.

I. MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Cercetările noastre se bazează pe un număr de 1 270 de fete din regiunea submontană, dintre care o grupă este formată din 626 de fete născute și crescute în orașul Piatra-Neamț și o altă grupă din 644 de fete provenind din satele raionului Piatra-Neamț.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Orașul Piatra-Neamț cuprinde 38 000 de locuitori și este situat la o altitudine ce variază între 300 și 400 m.

Satele raionului Piatra-Neamț din care am colectat datele noastre sînt situate în general la o aceeași altitudine, mai rar depășind altitudinea de 400—500 m.

Din regiunea de silvostepă s-a cercetat o grupă de 656 de fete din satele din jurul orașului Iași, situate la o altitudine care variază în general între 50 și 100 m, iar datele obținute le-am prezentat în mod comparativ cu cele obținute de O. Necrasov și colab., asupra fetelor din orașul Iași, situat la o altitudine ce variază între 40 și 160 m și prezentînd 126 000 de locuitori.

În afară de stabilirea prin interogare a datei apariției primei menstruații, s-au luat și o serie de date de ordin biometric.

I. ETAPA REALIZĂRII MATURITĂȚII SEXUALE

a) *Regiunea submontană*

Din citirea tabelului nr. 1, care indică procentul de pubere și impubere pe fiecare clasă de vîrstă, se constată o apreciabilă întîrziere a maturizării sexuale a fetelor din satele raionului Piatra-Neamț față de cele din orașul Piatra-Neamț, deși condițiile de altitudine și microclimat sînt asemănătoare. Astfel, fără a mai lua în considerație vîrsta de 11 ani, unde operăm cu excepții, la clasa de vîrstă de 12 ani întîlnim în orașul Piatra-Neamț 17,82% pubere, în timp ce la sate acestea formează numai un procent de 3,96. În următoarele clase de vîrstă se păstrează același decalaj semnificativ între procentele de pubere din mediul urban și din cel rural, ajungînd ca la vîrsta de 15 ani în orașul Piatra-Neamț deja 99% din fete să fi atins maturitatea sexuală, pe cînd în mediul rural numai 74,25%.

Fenomenul de întîrziere a maturității sexuale a fetelor din mediul rural este bine ilustrat și de tabelul nr. 2, în care este înscrisă vîrsta în momentul primei menstruații declarată de fete, indiferent de vîrsta lor cronologică în momentul interogării. Astfel, în orașul Piatra-Neamț maturizarea sexuală s-a instalat cu maximum de frecvență la vîrsta de 13 ani (39,16%), în timp ce în mediul rural maximul de frecvență se realizează de-abia la 14 ani (48,85%) (vezi graficul 2). Această situație se reflectă și în media de vîrstă a pubertății, care este de 13,63 ani (m = 0,03) la grupa urbană și de 14,33 ani (m = 0,03) la grupa rurală. Diferența de mai bine de 1 an este asigurată statistic de testul de semnificație (T = 17).

Dacă considerăm spațiile sigmatice în raport cu mediile respective, constatăm că limitele de $\pm 2\sigma$, apreciate în general în biologie ca limitele normalului, corespund în orașul Piatra-Neamț ($\sigma = 1{,}03$) cu vîrstele de la 15 ani și 7 luni la 11 ani și 7 luni, iar pentru satele raionului Piatra-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Neamț ($\sigma = 1{,}00$) limitele de $\pm 2\sigma$ corespund cu vîrstele de la 16 ani și 3 luni la 12 ani și 3 luni.

Atît în mediul urban, cît și în cel rural însă, am întîlnit cazuri de realizare a maturității sexuale deasupra și sub limitele de 2σ, fără ca aceste cazuri să prezinte tulburări.

În ceea ce privește sezonul de apariție a primei menstruații, cea mai mare frecvență o întîlnim vara, după care urmează iarna, atît în mediul urban, cît și în cel rural. Menționăm însă că, în timp ce la oraș diferența de procente între aceste două sezoane este neglijabilă (29,16—28,61%), la sate ea este apreciabilă (35,03—25,47%). Dacă ne referim la lunile de apariție a acestui fenomen, atunci luna cu cea mai mare frecvență este ianuarie, după care urmează august.

b) *Regiunea de silvostepă*

Citirea tabelului nr. 1 indică și de data aceasta o maturizare sexuală mai timpurie a fetelor din mediul urban față de cele din mediul rural, diferența fiind aici și mai remarcabilă datorită gradului mai înalt de urbanizare a orașului Iași față de orașul Piatra-Neamț. Este suficient să subliniem că, în timp ce la clasa de vîrstă de 13 ani, în orașul Iași, O. Necrasov și colab., găsesc un procent de pubere de 52,74, noi întîlnim în mediul rural la aceeași clasă de vîrstă de-abia un procent de 12,14.

Tabelul nr. 2, ca și graficul 2, ilustrează în mod pregnant același lucru, maximul de frecvență a realizării maturizării sexuale situîndu-se în orașul Iași la 13 ani (31,64%), pentru ca înainte de această vîrstă (între 10 și 12 ani) maturizarea sexuală să fi atins deja un procent de 40,38, rămînînd pentru vîrstele de 14—15—16 ani numai un procent de 27,94.

În mediul rural maximul de frecvență este situat în clasa de vîrstă de 14 ani (48,89%), înainte și după această vîrstă maturizarea sexuală realizîndu-se în procente asemănătoare (11 — 12 — 13 ani = 29,20%, iar 15—16—17 = 28,98%).

Vîrsta medie a pubertății calculată pentru grupa rurală este de 14,42 ani ($m = 0{,}03$), iar pentru orașul Iași, după O. Necrasov și colab., de 13,24 ani ($m = 0{,}03$). Diferența dintre aceste două grupe este asigurată statistic de testul de semnificație ($T = 30$).

Vîrstele care corespund la $\pm 2\sigma$ față de aceste medii sînt pentru grupa rurală de la 16 ani și 4 luni la 12 ani și 6 luni ($\sigma = 0{,}98$), iar pentru orașul Iași de la 15 ani și 2 luni la 10 ani și 11 luni ($\sigma = 1{,}16$).

Și aici s-au întîlnit însă cazuri care depășesc limitele spațiilor sigmatice de $\pm 2\sigma$, fără ca acestea să fie întovărășite de tulburări psihice sau de ordin vegetativ.

Sezonul de maximă frecvență a apariției fenomenului menstrual este, ca și în regiunea montană, situat vara, după care urmează iarna.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

II. CÎTEVA DATE DE ORDIN BIOMETRIC

În cercetarea noastră au luat pe lîngă greutate și următoarele valori dimensionale: statura, înălțimea șezîndă, diametrele biacromiale și bicristale.

În toate cele trei grupe de fete studiate de noi, grupa de fete din Piatra-Neamț, grupa de fete din raionul Piatra-Neamț, și grupa din raionul Iași, am constatat o remarcabilă diferență între fetele pubere și cele impubere aparținînd aceleiași clase de vîrstă, și anume primele prezintă totdeauna valori dimensionale și ponderale mult mai ridicate decît celelalte.

Am ilustrat acest interesant fenomen prin morfograme de tipul celor imaginate pentru adulți de către Decourt și Doumic, în care am reprezentat printr-o linie orizontală mediile celor 5 caractere stabilite de noi pentru fiecare clasă de vîrstă, cuprinzînd atît fetele pubere, cît și impubere. Mediile acestor caractere ale puberelor, după cum se vede din morfograme, formează o curbă care se situează totdeauna deasupra acestei linii orizontale, în timp ce curba impuberelor se situează sub aceasta.

DISCUȚII ASUPRA REZULTATELOR OBȚINUTE ȘI CONCLUZII

Din prezentarea făcută mai sus a fenomenului maturizării sexuale în cele două regiuni studiate de noi a rezultat că atît în regiunea montană, cît și în cea de silvostepă există în ce privește vîrsta medie de instalare a pubertății un decalaj semnificativ între mediul urban și cel rural.

Astfel, între grupa de fete din orașul Piatra-Neamț și cea provenind din satele învecinate, prezentînd aceleași condiții geografice, există o diferență a vîrstei medii a pubertății de 8 luni. Între orașul Iași și grupa rurală aparținînd raionului Iași diferența este și mai accentuată, anume de 1 an și 3 luni, datorită în special gradului mai înalt de urbanizare a orașului Iași.

De aici se desprinde o concluzie importantă de ordin metodologic, aceea că, pentru aprecierea valorii influenței factorului geografic asupra acestui fenomen, este necesar să se compare serii din medii sociale asemănătoare.

Dezacordul dintre diverși cercetători asupra importanței factorului geografic a putut consta deseori tocmai în aceea că se comparau serii provenind din localități cu grade de urbanizare diferite.

În adevăr, dacă comparăm situația pubertății în orașul Iași cu cea din Piatra-Neamț, constatăm că aceasta din urmă prezintă față de prima o întîrziere de 5 luni.

Dat fiind că orașul Piatra-Neamț este situat cu aproximativ 200 m mai sus ca altitudine decît orașul Iași, am putea fi îndreptățiți să căutăm cauza acestei întîrzieri în altitudinea mai înaltă la care este situat orașul Piatra-Neamț.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Dacă comparăm însă grupa de fete rurală provenind din mediu submontan cu cea provenind din satele raionului Iaşi, atunci constatăm o situaţie foarte asemănătoare atît din punctul de vedere al poligonului de frecvenţă, cît şi din cel al vîrstei medii a pubertăţii, la prima, aceasta fiind de 14 ani şi 3 luni, iar la cea de-a doua de 14 ani şi 5 luni (diferenţa de 2 luni este deci în favoarea regiunii cu altitudinea mai înaltă).

Rezultă că diferenţa de amplitudine de 200—300 m dintre satele raionului Iaşi şi cele ale raionului Piatra-Neamţ nu a influenţat fenomenul maturizării sexuale, fapt care ne obligă să considerăm diferenţa dintre oraşul Piatra-Neamţ şi oraşul Iaşi ca efect al gradului mai înalt de urbanizare a acestuia din urmă, şi nu al situării oraşului Piatra-Neamţ la o altitudine mai înaltă.

Aceste constatări ale noastre nu corespund cu datele lui Skerlj, care găseşte în Norvegia o întîrziere a pubertăţii la femeile din mediu cu altitudine mai înaltă.

Acest autor găseşte în jurul coastei Norvegiei pînă la cel mult 50 m altitudine o medie a vîrstei puberale de 14,54, de la 50 la 200 m altitudine o medie de 14,74, iar între 200 şi 500 m de 14,95.

Care este cauza diferenţei constatate între concluziile lui Skerlj şi ale noastre în ceea ce priveşte importanţa altitudinii?

După părerea noastră, se pot da următoarele explicaţii:

1. Dat fiind că Skerlj omite din seriile studiate de el numai oraşul Oslo, incluzînd în rest, la întîmplare, femei provenind din diferite oraşe mai mari sau mai mici şi din diferite sate (nu citează localităţile), s-ar putea ca la altitudini mai înalte seria să fie compusă din femei provenind în mai mare măsură de la sate decît de la oraşe, astfel încît media mai ridicată să fie rezultatul unei mai mari ponderi a mediului rural.

2. Dat fiind că atît Skerlj, cît şi Grimm consideră că procesul de maturizare sexuală ar fi influenţat defavorabil de climatul continental, s-ar putea ca vîrsta medie a pubertăţii atît de ridicată în raionul Iaşi să se datorească climatului de aici, cu caracter continental de nuanţă excesivă, cu mari amplitudini de temperatură şi cu cantităţi relativ reduse de precipitaţii (Gugiuman şi colab.).

În regiunea submontană de unde provine seria noastră de fete, „dinamica aerului este mai moderată, amplitudinile termice mai mici şi umiditatea relativ mai mare în tot timpul anului" (Gugiuman şi colab.). Efectul deci negativ al altitudinii, de altfel nu prea mari (340—400 m) din satele raionului Piatra-Neamţ studiate de noi a putut fi anihilat de aceşti factori microclimatici şi totodată a putut da o rezultantă comună cu efectul negativ al climatului continental de nuanţă excesivă din raionul Iaşi.

Ţinem să menţionăm totodată că concluziile noastre ar putea fi diferite şi datorită faptului că, aşa cum o recunoaşte şi Skerlj, nu totdeauna seriile pe care se bazează acest autor sînt asigurate numeric, testul Student fiind uneori nesemnificativ.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Procentajul de pubere şi impubere pe clase de vîrstă în mediul urban şi rural

Vîrsta (ani)	Oraşul Piatra-Neamţ		Sate din raionul Piatra-Neamţ		Oraşul Iaşi		Sate din raionul Iaşi	
	pubere %	impubere %	pubere %	impubere %	pubere %	impubere %	pubere %	impubere %
11	2	98	—	100	6,87	93,12	—	100
12	17,82	82,17	3,96	96,03	20,09	79,90	0,90	99
13	44,11	55,88	13,33	86,66	52,74	47,25	12,14	87,85
14	74,00	26,00	46,73	53,27	93,12	6,87	37,96	62,96
15	99,00	1,00	75,00	25,00	92,98	7,01	76,63	23,36
16	98,00	2,00	94,00	6,00	99,44	0,60	94,44	5,55
17	100	—	100	—	100	—	100	—

Tabelul nr. 2

Vîrsta primei menstruaţii în funcţie de mediul urban şi rural

Vîrsta (ani)	Oraşul Piatra-Neamţ %	Sate din raionul Piatra-Neamţ %	Oraşul Iaşi %	Sate din raionul Iaşi %
10	0,55	0,32	2,91	—
11	4,72	0,64	11,67	0,74
12	19,72	6,38	25,80	4,46
13	39,16	27,47	31,64	24,90
14	25,27	42,17	22,27	40,89
15	8,61	16,93	5,06	22,30
16	1,94	5,43	0,61	6,31
17	—	0,63	—	0,37

Tabelul nr. 3

Frecvenţa de apariţie a primei menstruaţii în funcţie de lună şi sezon

Lunile	XII %	I %	II %	III %	IV %	V %	VI %	VII %	VIII %	IX %	X %	XI %
Oraşul Piatra-Neamţ	3,33	16,94	8,33	8,88	9,72	4,72	8,05	7,50	13,61	11,11	5,00	2,77
Sate din raionul Piatra-Neamţ	4,77	14,33	6,36	7,32	10,50	7,00	10,50	11,14	13,37	8,28	3,18	3,18
Oraşul Iaşi	7,21	18,27	5,37	4,60	6,29	6,60	11,05	10,75	15,36	7,06	3,99	3,37
Sate din raionul Iaşi	5,20	17,47	7,06	5,20	7,80	7,43	10,03	12,26	10,03	8,17	5,57	3,71

Anotimpurile :	Iarna %	Primăvara %	Vara %	Toamna %
Oraşul Piatra-Neamţ	28,61	23,33	29,16	18,88
Sate din raionul Piatra-Neamţ	25,47	24,84	35,03	14,64
Oraşul Iaşi	30,27	17,51	37,17	14,43
Sate din raionul Iaşi	29,73	20,44	32,34	17,47

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

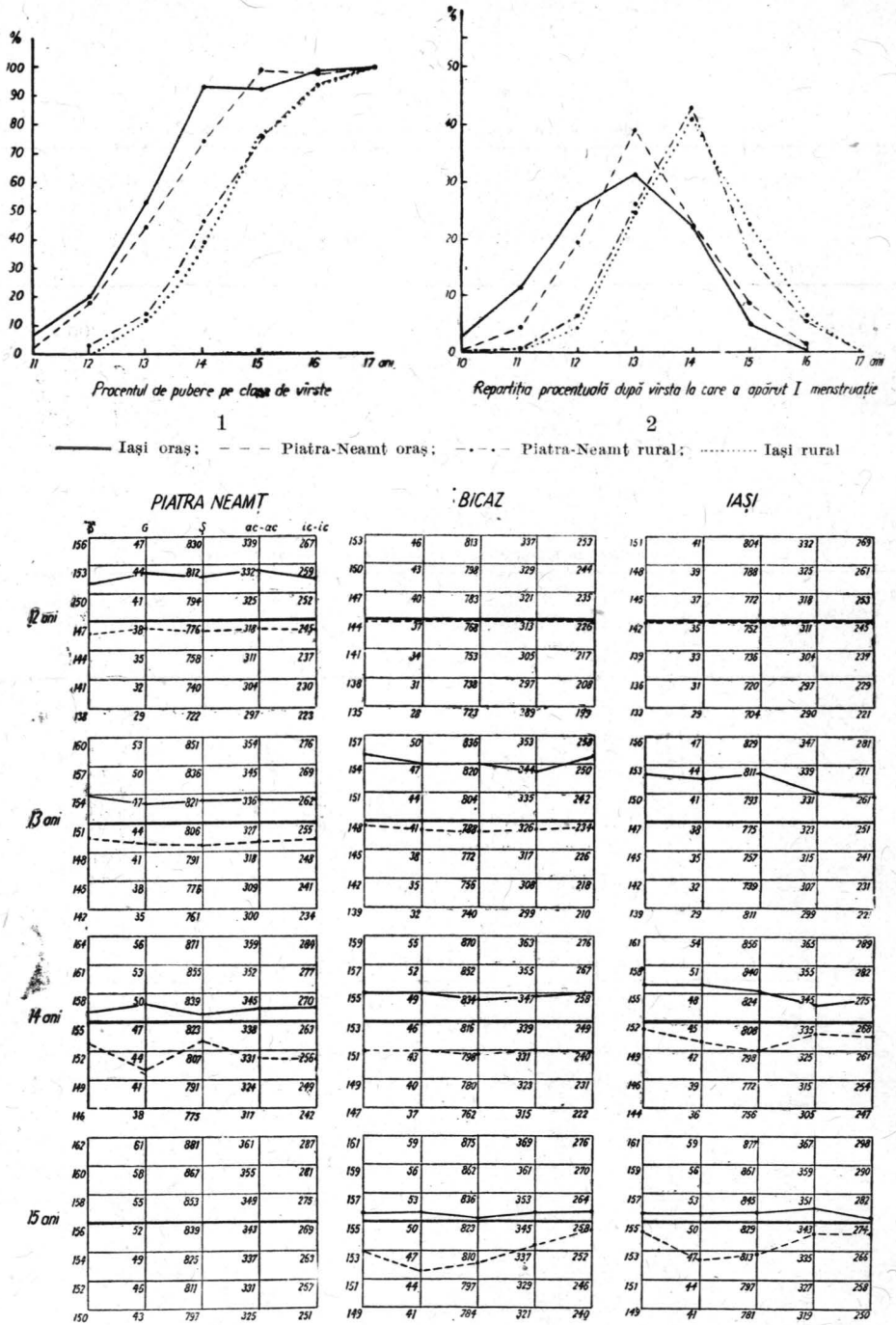

Graficul 3 — Nivelul de dezvoltare și diferențiere fizică a fetelor pubere (—) și impubere(----) în funcție de media grupei de vîrstă (—) și microregiune pentru talie (T), greutate (G), înălțime șezîndă (Ș), diametrul biacromial (ac—ac) și diametrul biiliac (ic—ic).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

BIASSUTI R., *Razze e popoli della terra*, vol. I, Torino, 1959.

БУНАК B. B., *Теоретические вопросы учения о физическом развитии и его типах у человека*, Уч. Зап. М.Г.У. XXXIV, 1940.

GRIMM H., *Grundriss der Konstitutionsbiologie und Anthropometrie*, Berlin, 1961.

GUGIUMAN I., PLEȘCA G., ERHAN E. și STĂNESCU I., *Microclimatele din zona orașului Iași și împrejurimi*, An. șt. Univ. Iași, 1962, vol. VIII.

GUGIUMAN I. și ERHAN E., *Unități și subunități climatice în partea de est a R.P.R.*, An. șt. Univ. Iași, 1960, vol. VI.

KOWALSKA I., VALSIK A. J., WOLANSKI N., *Jahreszeitliche Schwankungen des Menarchebegins im Verhältnis zum Alter und dem geographischen und sozialen Milieu*, Arztliche Jugendkunde, 1963, vol. 54, nr. 3—4.

MILCU ȘT.-M. și DRĂGUȘANU, M., *Terenul endocrin al populației satului Bătrîna. Monografia satului Bătrîna*, București, 1962.

MUSTAFA T., STRUHL I. și BALABAN I., *Cercetări în cadrul dezvoltării morfosexuale a copiilor în epoca pubertății*, Pediatria, 1960, vol. IX, nr. 5.

NECRASOV O., ANTONIU S., BOTEZATU D., GHEORGHIU G. et IACOB M., *Etudes sur la croissance et le développement des enfants en R.P.R. L'âge de la puberté chez les jeunes filles de Jassy*, An. șt. Univ. Iași, 1963, vol. IX, nr. 2.

ROSCA V., *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, teză, 1926.

SKERLJ B., *Menarche und Umwelt*, Zeitschr. f. menschliche Vererbungs und Konstitutionslehre, 1939, vol. XXXIII.

TANNER J. M., *Growth at Adolescence*, Oxford, 1962.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚII LA STUDIUL RELAȚIEI DINTRE VARIABILITATE ȘI PROCESUL DE DIFERENȚIERE A CONFORMAȚIEI HIPSICEFALE LA DINARIZI *

DE

SUZANA POP, TH. ENĂCHESCU și VL. GEORGESCU

În cercetările taxonomice, care urmăresc determinarea și localizarea tipurilor antropologice, calota cefalică a ocupat întotdeauna un loc însemnat, datorită faptelor de observație care indicau o bună forță de diferențiere și un grad important de stabilitate a caracterelor în decursul transmisiunii acestora din generație în generație.

Mergînd pe acest drum, antropologia a acumulat o serie de date privind atît populațiile actuale, cît și populațiile vechi, care au arătat că, așa cum se întîmplă și cu alte caractere, conformația capului este supusă unor modificări, fapt care a ridicat problema variabilității în cercetările taxonomice care se sprijină pe urmărirea elementului morfologic.

Această situație a determinat efectuarea unor numeroase cercetări genetice, ale căror rezultate își găsesc o sintetizare în prezentarea făcută de O. Verschuer (11), care se exprimă în modul următor : „Față de deplina recunoaștere a multiplelor posibilități de modificare, forma craniului este în mod predominant condiționată de ereditate" [1].

Cercetările recente pe gemeni, care au introdus o metodă riguroasă de observație (R. Osborne, De George, 1959 (6)), confirmă poziția de mai sus.

Aceste cunoștințe fac parte astăzi din patrimoniul indiscutabil al antropologiei. Astfel, K. Saller, sintetizînd în tratatul său de antropologie (5) cercetările de pînă acum, confirmă valabilitatea criteriului conformativ al calotei în cercetarea antropologică și indică o ereditate polimerică a acesteia. În această ereditate de tip multifactorial rezidă relativa stabilitate a conformației calotei, care o face propice pentru studiile taxonomice.

* Intrat în redacție la 1 decembrie 1963.

[1] p. 115.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În mod practic, se poate considera că diferitele conformaţii care se întîlnesc printre populaţiile naturale nu sînt simple fluctuaţii ale speciei umane polimorfe, ci, fiind ereditare, se transmit în decursul generaţiilor ca un caracter de specie, avînd deci o valoare taxonomică.

Această succintă prezentare a situaţiei de astăzi din cercetarea antropologică a fost absolut necesară autorilor pentru a aprecia măsura în care pot fi reţinute ca fapte certe anumite observaţii care formează punctul de plecare al cercetării de faţă : în ce măsură variabilitatea unui caracter morfologic reflectă poziţia taxonomică şi stadiul evolutiv al unui grup uman ?

Această problemă a fost ridicată de faptul observat pe materialele provenind de la populaţiile de pe valea Bistriţei moldoveneşti, şi anume că, dintre cele trei diametre cefalice — diametrul anteroposterior, diametrul transvers şi diametrul vertical, — cea mai mare putere diferenţiatoare îi revine diametrului vertical.

Tabelul nr. 1

Diferenţierea comunităţilor componente ale văii Bistriţei faţă de ansamblu, în funcţie de diametrele cefalice g—op, eu—eu, t—v (test semnificativ: + ; test nesemnificativ: —)

Comunităţi săteşti	Test de semnificaţie		
	g—op	eu—eu	t—v
Buhalniţa	—	—	—
Hangu	—	+	+
Ceahlău	—	+	—
Călugăreni	—	—	—
Poiana Teiului	—	—	—
Fărcaşa	—	—	+
Borca	—	—	+

Această situaţie a reieşit din testele de semnificaţie aplicate diferenţelor dintre mediile săteşti şi ansamblul văii Bistriţei pentru cele 3 diametre studiate.

Din punct de vedere general taxonomic, se remarcă faptul că, pe cînd mediile diametrului vertical al calotei — pentru satele de pe valea Bistriţei — ocupă 50 % din intervalul categoriei din care fac parte, mediile diametrului transvers şi ale diametrului anteroposterior se dispun pe respectiv 30 % şi 22,5 % din amplitudinea categoriei apartenente. Aşadar, în cadrul variabilităţii generale a caracterului dat dispersiunea cea mai restrînsă este prezentată de diametrul anteroposterior, urmată în ordine de dispersiunea mai largă a diametrelor transversal şi vertical.

Inegalitatea de dispersiune a celor trei diametre nu se limitează numai la un nivel general taxonomic, ci se repetă şi la nivel de microregiune, adică în cadrul văii Bistriţei. Astfel se constată, în arealul sigmatic al văii, o dispersiune lărgită a satelor pentru diametrul vertical şi progresiv mai restrînsă pentru diametrul transvers şi anteroposterior — mediile diametrului vertical extinzîndu-se între $+\frac{1}{6}\sigma$ şi $-\frac{1}{2}\sigma$, pe cînd dispersiunea diametrului transvers nu depăşeşte $\pm\frac{1}{4}\sigma$, iar mediile diametrului anteroposterior se grupează şi mai strîns, în spaţiul de numai $\pm\frac{1}{5}\sigma$.

Problema care este ridicată de faptele prezentate mai sus este aceea de a se cunoaşte natura intimă a acestui proces, care face ca dia-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

metrul vertical al calotei să diferenţieze mai bine colectivităţile decît diametrele orizontale.

Se datoreşte aceasta unui joc întîmplător al componenţei eşantioanelor sau fenomenul are o semnificaţie mai largă, interesînd însuşi modul de alcătuire a seriilor cu privire la caracterul dat — înălţimea calotei?

Cu alte cuvinte, este posibil să ne găsim în faţa unor comportări deosebite ale aceloraşi indivizi, o dată pentru diametrele orizontale ale calotei şi altă dată pentru diametrul vertical al acesteia, adică, în mod concret, indivizii satelor cercetate au putut fi mai deosebiţi între ei prin diametrul vertical şi mai puţin deosebiţi prin diametrul transversal şi fără deosebire între ei prin diametrul anteroposterior?

Cercetarea de substrat a modului de construire a seriilor a fost efectuată cu ajutorul coeficientului de variabilitate, adică al dispersiunii relative în funcţie de mărimea caracterului.

În cazul microregiunii de pe valea Bistriţei, cele trei diametre cefalice înscriu următorii coeficienţi de variabilitate: diametrul anteroposterior (g-op) 3,24, diametrul transvers (eu-eu) 3,41, diametrul vertical (t-v) 4,03.

După cum se remarcă, coeficientul de variabilitate al înălţimii calotei este mai mare decît coeficienţii de variabilitate ai diametrelor orizontale, fapt susţinut de semnificaţia testelor (test de semnificaţie t-v/eu-eu 5,643, t-v/g-op 4,429). În schimb, coeficienţii de variabilitate ai diametrelor orizontale nu sînt diferiţi între ei (test de semnificaţie g-op/eu-eu 1,24).

Reţinem deci că variabilitatea mai mare a diametrului vertical paralelizează în acest fel cu forţa sa mai mare de diferenţiere.

Desigur că o variabilitate sporită a diametrului vertical ar putea să fie întîmplătoare, sau să se limiteze la materialul studiat. De aceea s-a urmărit variabilitatea celor trei diametre în literatura de specialitate (întrunindu-se datele în tabloul nr. 2, expus mai jos).

După cum reiese din datele culese din literatura de specialitate, fenomenul se repetă atît la nivelul raselor mari, cît şi pentru grupările subordonate. Ne aflăm, aşadar, în faţa unui fenomen în mod practic generalizat, care este comun speciei umane actuale, şi anume o variabilitate mai mare a diametrului vertical faţă de variabilitatea diametrelor orizontale.

Care ar putea să fie explicaţia fenomenului?

Considerată din punctul de vedere al evoluţiei filogenetice, calota cefalică a suferit un proces de modificare a formei. În procesul de sfericizare şi de mărire a volumului craniului, cele trei diametre au fost solicitate inegal. Cel mai mult a sporit diametrul vertical al calotei, urmat de diametrul transvers; diametrul anteroposterior nu a sporit în general, suferind de multe ori şi reduceri dimensionale.

Aşadar, dintre cele trei diametre ale calotei, diametrul vertical este cel care are rolul cel mai important în procesul filogenetic mai nou, de înălţare a calotei. De asemenea tot diametrului vertical al calotei îi revine şi variabilitatea cea mai mare. Aceasta concordă cu faptul general cunoscut că acele caractere care reprezintă o achiziţie filogenetică mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nouă posedă o plasticitate mai mare, care se traduce printr-o variabilitate sporită. Deoarece procesul general de înălţare a calotei este inegal realizat de diverse populaţii, rezultă din aceasta o bună posibilitate de diferenţiere a acestora prin diametrul vertical.

Tabelul nr. 2

Coeficienţii de variabilitate ai diametrelor cefalice g—op, eu—eu, t—v la rase mari şi forme europide subordonate

Populaţii	Coef. de variabilitate		
	g—op	eu—eu	t—v
Negridă			
Quargli (3)	2,96	3,44	5,26
Turanidă			
Başkiri (12)	3,36	3,80	5,60
Europidă			
Islandezi (9)	3,08	3,28	4,16
Suedezi (9)	2,75	3,42	5,99
Norvegeni (9)	3,39	3,25	5,21
Femarani (9)	3,37	3,70	5,42
Savoiarzi (1)	3,70	2,20	4,20
Corsicani (1)	3,38	3,14	5,10
Aromîni (10)	4,11	3,88	6,47
Macedoneni (10)	3,73	4,04	6,29
Albanezi (13)	3,90	3,96	3,81
Montenegreni (10)	3,37	3,65	3,46
Sîrbi (10)	3,24	3,71	2,88
Romînia			
Valea Bistriţei	3,24	3,41	4,03
Nerej (8)	4,00	3,80	4,40
Drăguş (8)	2,70	2,80	4,20
Fundul Moldovei (8)	3,60	4,20	5,50

Aşa se prezintă procesul general de înălţare a calotei, asociat cu o variabilitate mărită a diametrului vertical faţă de variabilitatea diametrelor orizontale.

Din examinarea datelor din tabelul nr. 2 se remarcă însă şi anumite excepţii care se detaşează din comportarea generală, prin faptul că, în aceste cazuri, variabilitatea diametrului vertical se micşorează atît de mult, încît poate să devină apropiată sau chiar mai mică decît variabilitatea diametrelor orizontale.

Faptul acesta se prezintă, la prima vedere, ca o infirmare şi un contraargument în acceptarea ipotezei dezvoltate pînă acum.

Excepţiile la care ne referim sînt reprezentate prin următoarele populaţii : albanezi, montenegreni, sîrbi.

Populaţia de pe valea Bistriţei s-a încadrat în fenomenul general de variabilitate crescută a diametrului vertical faţă de aceea a diametrelor

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

orizontale, dar ocupă o poziţie de limită, în sensul că variabilitatea diametrului vertical realizează, totuşi, o valoare mai redusă, fiind angajată în procesul de restrîngere a variabilităţii diametrului vertical. În acest fel, valea Bistriţei se apropie de grupele de populaţie care şi-au redus variabilitatea înălţimii calotei.

Deosebit de semnificativ apare faptul că tocmai aceste populaţii cu un coeficient restrîns de variabilitate a diametrului vertical sînt cele care, în procesul evolutiv de înălţare a calotei, se găsesc pe treapta cea mai înaintată a fenomenului. Toate populaţiile acestea realizează în modul cel mai pregnant dispunerea verticală a masei cerebrale, care, sub raport conformativ, corespunde brahicefaliei puternice, asociate cu o calotă absolut şi relativ înaltă.

Pentru ilustrarea poziţiei caracteristicilor metrice şi conformative în relaţia lor cu coeficientul de variabilitate al acestor populaţii faţă de celelalte populaţii luate în considerare, s-a alcătuit tabelul nr. 3.

Tabelul nr. 3

Caracteristicile metrice şi de conformaţie ale calotei cefalice la rase mari şi grupe europide subordonate, în relaţie cu coeficienţii de variabilitate a diametrului vertical cefalic

Populaţii	g—op	eu—eu	t—v	Indice cefalic	$\frac{t-v}{g-op}$	$\frac{t-v}{eu-eu}$	Coef. de variabilit. diametrul t—v
Quargli	187,7	139,0	128,9	73,9	68,3	92,2	5,26
Başkiri	188,6	152,0	123,5	80,7	65,6	81,3	5,60
Islandezi	197,3	154,1	126,1	78,1	63,9	81,8	4,16
Runösweden	195,7	156,1	124,2	79,8	63,5	79,6	5,99
Norvegieni	194,9	150,0	124,0	76,9	63,6	82,1	5,21
Femarani	190,8	160,8	129,2	84,3	66,8	81,9	5,42
Savoiarzi	191,4	160,3	124,6	83,8	65,0	77,7	4,20
Corsicani	193,5	152,3	125,8	78,7	65,0	82,6	5,10
Aromîni	186,1	153,2	122,6	82,5	66,2	79,8	6,47
Macedoneni	186,6	152,0	123,1	81,6	66,4	80,9	6,29
Albanezi	181,6	159,0	130,1	87,9	71,9	81,3	3,81
Montenegreni	185,0	158,1	132,7	86,1	71,7	83,6	3,46
Sîrbi	184,3	156,4	130,6	84,9	70,9	83,5	2,88
Valea Bistriţei	183,2	155,7	129,2	85,2	70,6	83,0	4,03

Din datele culese se conturează în mod clar indicaţia unui paralelism între reducerea coeficientului de variabilitate a înălţimii calotei şi realizarea dispunerii verticalizate a masei cerebrale, acele „capete în turn", proprii anumitor populaţii montane.

Pentru a aduce o verificare a noii ipoteze care se desprinde, şi anume că, în momentul cînd procesul de înălţare a calotei este avansat şi unele populaţii apar specializate în această conformaţie de verticalizare, coeficientul de variabilitate a dimensiunii celei mai interesate în acest proces se restrînge — ipoteză generată de situaţia existentă la nivelul anumitor populaţii naturale — , s-a trecut la o abordare cvasiexperimentală a fenome-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nului. În acest scop s-a procedat la selecţionarea a două loturi reprezentînd două extreme conformative ale aceleiaşi populaţii naturale. Menţionăm că extragerea loturilor din aceeaşi populaţie naturală — şi nu din populaţii diferite — are avantajul că elimină intervenţia factorilor peristatici, deosebirile dintre loturi rămînînd a fi considerate ca un produs al variabilităţii intrinsece.

Din cele 577 de cazuri reprezentînd eşantionul total al bărbaţilor studiaţi pe valea Bistriţei moldoveneşti, primul lot selecţionat întruneşte indivizii care concentrează la maximum procesul de înălţare a calotei, adică indivizii cei mai reprezentativi pentru conformaţia de verticalizare a masei cerebrale. În acest sens, din totalul eşantionului au putut fi separaţi 52 de indivizi.

Lotul al doilea reprezintă o conformaţie opozabilă celei dintîi, prin procesul redus de înălţare a calotei, fiind de asemenea selecţionat la nivelul cel mai pregnant de reprezentare. Pentru acest lot au putut fi extrase 34 de cazuri.

Primul lot, cel de dispunere verticalizată accentuată, a întrunit indivizii care se caracterizează prin următorul complex conformativ : hipsicefalie extremă, hiperbrahicefalie marcată, acrocefalie, cu unele cazuri de metriocefalie accentuată. Această conformaţie de verticalizare accentuată a fost însoţită de un diametru anteroposterior scurt spre mijlociu, un diametru transvers lat incipient şi o calotă înaltă, la limita extrem superioară a acestei categorii.

În cadrul acestui lot, occipitalele plate au întrunit 2/3 (65,3%) din totalitatea cazurilor, occipitalele mijlocii spre plate şi mijlocii 1/3 (34,7%). Remarcabilă a fost absenţa totală a occipitalelor bombate şi chiar a formelor de trecere între conformaţia bombată şi cea mijlocie.

Cel de-al doilea lot, constituit ca un lot martor de apreciere a lotului prim de verticalizare marcată, răspunde unui început moderat de verticalizare, care nu restructurează încă dispunerea orizontală primară. Acest lot a întrunit următorul complex de caractere : hipsicefalie moderată, metriocefalie, asociate cu diametre anteroposterioare lungi şi diametre transverse mijlocii, care să realizeze conformaţia alungită a capului, exprimată prin mezocefalie. Acestor caractere le-a corespuns o conformaţie a occipitalului de cele mai multe ori bombată (62,5%) sau mijlociu de bombată (37,5%), lipsind cu totul atît occipitalele plate, cît şi formele de trecere către planoccipitalie.

Caracteristicile metrice şi conformative ale celor două loturi sînt redate în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4

Caracterele metrice şi conformative ale loturilor de hipsicefalie marcată (I) şi hipsicefalie moderată (II)

Loturi	N	g-op	eu-eu	t-v	eu-eu / g-op	t-v / g-op	t-v / eu-eu	occipitale		
								b	x	p
I	52	177,69	157,46	133,81	88,16	75,44	85,09	—	34,7	65,3
II	34	191,62	151,03	126,56	78,79	66,05	83,83	62,5	37,5	—

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Pentru analiza substratului procesului de verticalizare s-a calculat pentru fiecare diametru al calotei coeficientul de variabilitate respectiv. Apoi, pentru aprecierea gradului de certitudine a diferenţelor observate au fost calculate testele de semnificaţie atît între coeficienţii de variabilitate a aceloraşi caracteristici dintre loturile I şi II, cît şi testele de semnificaţie dintre coeficienţii din interiorul aceluiaşi lot. Rezultatele sînt cuprinse în tabelul nr. 5.

Tabelul nr. 5

Coeficienţii de variabilitate şi testele de semnificaţie pentru lotul de verticalizare marcată (I) şi lotul de verticalizare moderată (II) a calotei

Loturi	C.V.	C.V.	C.V.	Test între I şi II			Test în interiorul lotului		
	g-op	eu-eu	t-v	g-op	eu-eu	t-v	g-op/eu-eu	g-op/t-v	eu-eu/t-v
I	2,44	1,98	1,92	1,118	2,154	2,370	1,483	1,773	0,222
II	2,06	2,82	2,85				1,810	1,881	0,062

Din examinarea datelor se remarcă o variabilitate mai restrînsă a loturilor faţă de variabilitatea populaţiilor naturale (conform tabelului nr. 2). Această comportare reprezintă, de fapt, repetarea fenomenului general care se observă şi pe populaţiile naturale, şi anume că variabilitatea scade o dată cu concentrarea conformativă. Dar, după cum era de aşteptat, concentrarea conformativă fiind mult mai intensă în cazul loturilor selecţionate, şi variabilitatea a scăzut comparativ mai mult. Însă restrîngerea variabilităţii la nivelul loturilor nu se produce uniform, ci în mod selectiv, interesînd inegal elementele conformative.

Astfel, dintre cele două loturi, primul, cel de verticalizare extremă, prezintă o variabilitate mult mai mică a diametrului vertical faţă de lotul al doilea, de verticalizare atenuată (C. V. respectiv 1,92, faţă de 2,85 — T = 2,370).

În acelaşi timp are loc o nouă diferenţiere, care constă în restrîngerea concomitentă a variabilităţii diametrului transvers în cazul aceluiaşi lot de verticalizare extremă (C. V. respectiv 1,98 faţă de 2,82 — T = 2,154) Diametrul anteroposterior inversează comportarea constatată în cazul diametrului vertical şi transvers, în sensul că, de astă dată, variabilitatea se restrînge pentru lotul al II-lea de verticalizare moderată, dar restrîngerea intervenită nu este suficient de puternică pentru a putea fi asigurată statistic (C. V. respectiv 2,44, faţă de 2,06 — T = 1,118).

Completînd analiza de mai sus prin compararea celor două loturi sub raportul ierarhizării variabilităţii existente în interiorul fiecărui lot în parte, se obţin date noi, care întregesc tabloul procesului de diferenţiere conformativă. În cazul lotului I, de verticalizare extremă şi brahicefalie, diametrul vertical şi cel transvers înscriu variabilitatea cea mai restrînsă, pe cînd variabilitatea diametrului anteroposterior este mai mare. În cazul lotului al II-lea, de verticalizare moderată, care şi-a păstrat încă dispunerea orizontală, ierarhizarea variabilităţii este inversată, şi anume cea mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

restrînsă variabilitate este manifestată de diametrul anteroposterior, pe cînd variabilităţile diametrelor vertical şi transvers sînt mai mari. Deşi diferenţele înregistrate nu sînt suficient de puternice pentru a fi asigurate statistic, opozabilitatea variabilităţii paralelă cu opozabilitatea conformaţiei indică reţinerea faptului observat.

Considerată în ansamblu, informaţia adusă de loturile selecţionate repetă şi confirmă fenomenele observate iniţial pe populaţiile naturale, dar în acelaşi timp le potenţează, aducînd în plus şi elemente noi, care nu erau evidenţiate în cazul populaţiilor naturale.

În primul rînd se constată restrîngerea generală a variabilităţii tuturor caracterelor ori de cîte ori se produce o concentrare conformativă. Această restrîngere a variabilităţii este cu atît mai puternică, cu cît concentrarea conformativă este mai intensă, fapt dovedit de variabilitatea foarte restrînsă a loturilor de experiment.

Dar restrîngerea variabilităţii în cadrul procesului general de concentrare conformativă nu este uniformă, ci se produce selectiv, fiind cea mai puternică pentru acele caractere care sînt direct interesate în realizarea specificului conformativ. Astfel, în cazul verticalizării restrîngerea puternică se produce asupra variabilităţii diametrului vertical, constatată pe populaţiile naturale şi intensificată pe eşantionul experimental de maximă verticalitate. În plus, acest lot selecţionat pune în evidenţă şi o restrîngere concomitentă a variabilităţii diametrului transvers, fapt care nu era sesizabil la nivelul populaţiilor naturale. Prin urmare, această dependenţă strînsă între diametrul vertical şi cel transvers apare specifică pentru faza de vîrf a procesului de hipsicefalizare. În cazul populaţiilor naturale, în care indivizii reprezintă o tranziţie progresivă a procesului de hipsicefalizare, fenomenul se nivelează.

Scăderea concordantă a variabilităţii diametrului vertical şi a diametrului transvers sugerează o legătură strînsă între cele două diametre, în cadrul procesului de hipsicefalizare. De altfel, această legătură a fost pusă în evidenţă sub forma unui specific corelativ al populaţiilor dinaride într-o contribuţie anterioară a autorilor (7).

Restrîngerea inegală a variabilităţii, mai puternică pentru caracterele specifice ale tipului conformativ şi mai slabă pentru caracterele nespecifice, are drept efect constituirea de nivele diferite ale variabilităţii caracterelor, în funcţie de tipul conformativ. Se poate afirma, de aceea, că tipurile conformative nu sînt caracterizate numai prin mărimea absolută şi relativă a caracterelor, ci ele sînt diferite şi prin nivelul variabilităţii acestor caractere.

Realizarea unei conformaţii implică şi restrîngerea variabilităţii. După cum s-a văzut, procesul de hipsicefalizare aduce o restrîngere a variabilităţii diametrelor vertical şi transvers, pe cînd procesul de orizontalizare aduce o restrîngere a diametrului anteroposterior.

În concluzie, considerăm că rezultatele acestei cercetări arată că variabilitatea poate oferi în mod practic o indicaţie asupra unui proces evolutiv şi asupra gradului său de realizare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În această privinţă, modul concret de cercetare a gradului de realizare a unei conformaţii, prezentat în această lucrare, vine în întîmpinarea problematicii moderne a antropologiei, care îşi propune să studieze constituirea, în epoca actuală, a unor cicluri de forme antropologice din ce în ce mai precizate sub influenţa factorilor sociali endogamici (4), sau a factorilor social-economici (2).

Variabilitatea apare crescută în faza de constituire a unui proces conformativ şi progresiv restrînsă pe măsura realizării acestuia. În acest caz, producerea unei conformaţii precizate corespunde constituirii unei noi forme de echilibru, în funcţie de condiţiile concrete de dezvoltare a unei populaţii. Dar, în acelaşi timp, acest echilibru, care duce la omogenizare, reprezintă şi o specializare care se manifestă prin îngustarea variabilităţii.

De aceea în taxonomie, alături de caracterul propriu-zis, care indică gruparea clasificatorică, variabilitatea oferă posibilitatea de investigare a dinamicii acestui caracter şi de precizare a momentului evolutiv în care o formă poate fi considerată ca fiind realizată.

Pe plan aplicativ, aceasta înseamnă că, sub raport taxonomic, caracterele diferenţiatoare ale speciei şi formelor subordonate acesteia trebuie să posede şi o variabilitate restrînsă. În caz contrar, caracterele morfologice sînt încă insuficient fixate pentru a asigura delimitarea unei noi categorii taxonomice.

Din acest punct de vedere, conformaţia dinarică, cu o variabilitate restrînsă a caracteristicilor morfologice specifice, ne apare ca un rezultat al unui proces mai îndelungat de înălţare a calotei, ajuns în anumite areale la o concentrare suficient de puternică pentru ca să îndreptăţească izolarea conformaţiei dinaride ca o entitate taxonomică.

BIBLIOGRAFIE

1. Billy G., *La Savoie-Anthropologie physique et raciale*, Bull. mém. soc. anth., 1962 nr. 1.
2. Bunak V. V., *Celoveceskie rasî i puti ih obrazovania*, Sov. etnografia, 1956, vol. I.
3. Gessain R., Lhote H., *Contribution à l'Anthropologie des Quargli (population noire d'une oasis Saharienne)*, Bull. mém. soc. anth., 1961, nr. 2, IV—VI.
4. Keith A., *A new Theory of Human Evolution*, New York, Philosophical Library, 1949.
5. Martin R. u. Saller K., *Lehrbuch der Anthropologie*, Stuttgart, Gustav Fischer 1959.
6. Osborne R. a. George de Fr., *Genetic Basis of morphological variation*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1959.
7. Pop Suzana, Enăchescu T. şi Georgescu Vl., *Contribuţie la studiul procesului de dinarizare*, Sesiunea de antropologie, 1962.
8. Rainer I. Fr., *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumains des Carpathes*, Mon. of. şi Imprim. Statului Buc., 1937.
9. Saller K., *Die Fehmaraner*, Jena, Gustav Fischer, 1930.
10. Schade H., *Anthropologische Untersuchungen in Ostmazedonien und Krusevo*, Anthr. Anzeiger, 1958, nr. 3/4, vol. IV, p. 282.
11. Verschuer O., *Genetic des Menschen*, München—Berlin, Urban Schwartzenberg, 1959.
12. Wastl S., *Baschkiren*, Anth. Geselsch., Viena, 1938.
13. Weininger I., *Rassenkundliche Unterschungen an Albanern*, Anth. Geselsch., Viena, 1934.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL UNOR PROBLEME SOCIOLOGICE, DEMOGRAFICE ŞI ETNOGRAFICE ÎN CADRUL CERCETĂRILOR ANTROPOLOGICE COMPLEXE DIN SATUL CLOŞANI *

DE

V. V. CARAMELEA

Studiul unor probleme sociologice, demografice şi etnografice în sprijinul lărgirii şi adîncirii cercetărilor antropologice ne apare util în cadrul oricărei şcoli antropologice, dar absolut indispensabil pentru acel sistem care concepe „omul", obiectul de studiu al antropologiei, în dezvoltarea complexă ca individ şi colectivitate, ca pe o fiinţă „reală" trăind în societate, într-o formaţie social-economică.

O investigaţie ştiinţifică în problema formării şi dezvoltării ulterioare a omului trebuie să cuprindă, pe lîngă studierea constituţiei lui fizice şi cercetarea raportului dintre el şi mediul înconjurător.

Acest mediu înconjurător, cînd este vorba de om nu este constituit numai din condiţiile naturale, geografice, pe care el le-a găsit de-a gata, ci şi de un mediu creat de om trăind şi acţionînd în colectiv, în societate, deci de un mediu format dintr-un complex de factori naturali şi sociali, cei din urmă începînd cu modul de producţie şi pînă la elementele extrem de variate ale suprastructurii, mediu social-istoric covîrşitor de important pentru înţelegerea antropoevoluţiei.

Cu alte cuvinte, în cercetarea omului trebuie să pornim de la natura lui fizică, analizînd influenţele şi transformările suferite de el în decursul îndelungatei lui evoluţii, datorită intervenţiei naturii şi îndeosebi a societăţii, a culturii în dezvoltarea lui biologică, aportul tuturor factorilor endogeni şi exogeni, naturali şi sociali, istorici şi actuali.

Într-un studiu antropologic complet, poate chiar în sensul etimologic al termenului, credem că trebuie să se procedeze larg, să se includă

* Intrat în redacţie la 1 februarie 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tot ceea ce a influențat dezvoltarea multilaterală a omului, să se cerceteze toate aspectele problemei.

Se înțelege că un studiu al omului „total", așa cum este el, natură, societate, cunoaștere, gîndire, cultură, nu poate fi realizat decît pe calea cercetării complexe, în care pe lîngă biologia umană cu diversele ei ramuri să-și aducă contribuția și alte științe naturale, geologia, geografia etc., ca și științele sociale, umane : sociologia, economia, demografia, istoria, etnografia, psihologia etc.

Ținînd însă seama că toate aceste științe s-au dezvoltat fiecare aparte și vor continua să se dezvolte pe linia modernă a „specializării", s-ar putea crede că antropologia ar avea misiunea simplă de colector al rezultatelor tuturor științelor umane naturale și sociale, de a întruni datele acestora în scopul caracterizării „omului și operei lui".

Nu este însă vorba de o reunire a unor noiane de fapte privind omul și realizările lui, ci de o sinteză a datelor biologiei umane cu ale științelor naturale și sociale, de reliefarea acumulărilor transmise de la o generație la alta, care au dus la o necontenită și progresivă dezvoltare complexă a lui.

Chiar dacă — în funcție de diferite concepții, orientări și metode individuale — uneori s-ar da întîietate sau s-ar cerceta în mod exclusiv de către o școală antropologică numai un aspect al fenomenului om, de exemplu o școală exclusiv de antropologie fizică, tot nu se poate face cu desăvîrșire abstracție de contribuția celorlalte științe umane, pentru că s-ar produce astfel o îngustare a studiului omului real, deoarece fenomenul biologic „om" este determinat de un complex cauzal în care elementele de ordin morfologic, fiziologic și eredobiologic sînt modelate continuu de factorii naturali fizici și îndeosebi de cei sociali. Interpretarea aspectului ales ar fi deci incompletă, ar prezenta deficiențe de analiză.

★

Necesitatea studiului unor probleme sociologice, demografice și etnografice în scopul definirii antropologice cît mai complete a unei populații, respectiv al cercetării efectelor influenței dezvoltării sociale, a progresului, a modului de viață a intervenției culturii materiale și spirituale în biologia omului, devine și mai simțită cînd se fac investigații antropologice asupra unor grupuri umane vechi constituite, asupra unor colectivități cu o istorie social-economică îndelungată.

Cercetările antropologice complexe, efectuate de către cadrele științifice ale Centrului de cercetări antropologice al Academiei R. P. R. în problema originii și dezvoltării populației de pe teritoriul Romîniei, pot constitui un exemplu clar. Se poate spune chiar că una dintre caracteristicile acestor cercetări o constituie faptul că indivizii sînt studiați așa cum se află ei organizați social, în colectivități, în sate etc., o antropologie a „grupurilor umane".

Cele mai multe colectivități sînt statornicite pe un teritoriu — spațiu alimentar și de muncă — de foarte multă vreme, avînd o istorie de zeci de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

generaţii, grupul uman provenind în bună parte dintr-o generaţie ascendentă autohtonă stabilită şi aşezată în vatra satului cu sute de ani în urmă.

Această particularitate sau caracteristică a cercetărilor antropologice ne-a scos în relief şi mai mult necesitatea ca în afara condiţiilor naturale geologic-geografice, aşa cum am menţionat, să fie cunoscute şi formele sociale ale comunităţilor în care s-au dezvoltat şi trăiesc colectivităţile studiate.

S-a observat că datele antropologice şi biomedicale trebuie interpretate, explicate prin corelarea lor cu datele reflectînd dezvoltarea social-economică şi culturală a grupului uman cercetat, cu organizarea socială, cu munca (obiceiurile şi ocupaţiile), cu producţia, cu folosirea ei, cu alimentaţia, cu îmbrăcămintea, încălzirea, locuinţa, igiena etc., ceea ce la noi s-a şi realizat.

Noi ne vom ocupa în comunicarea de faţă, foarte sumar, numai de trei probleme de ordin sociologic, demografic şi etnografic, urmărite în cadrul cercetărilor antropologice complexe din satul Cloşani : de forma socială sătească şi familială în care s-a dezvoltat grupul uman local, de modul de trai material şi spiritual, de dezvoltarea demografică a satului prin mişcarea naturală şi prin cea socială a migraţiilor.

Cercetarea vieţii sociale s-a făcut pe baza concepţiei şi metodei materialismului istoric. Factorii sociali au fost studiaţi şi prezentaţi în ierarhizarea lor, pornindu-se de la producţie, adică de la existenţa socială, abordîndu-se apoi şi factorii derivaţi, cei suprastructurali, conştiinţa socială. S-a căutat ca toate fenomenele vieţii sociale să fie analizate în intercondiţionarea, în interdependenţa, în interacţiunea, în complexul lor.

Practic, în această cercetare a fenomenelor de ordin sociologic — analizate pe profilul şi specificul tematic al antropologiei — am folosit : observarea directă a proceselor vieţii sociale, interviul, ancheta, mărturia unor documente (pentru perioadele mai vechi), adică tehnici cunoscute şi aplicate cu succes în cercetările sociologice concrete.

★

Ca mediu natural geografic, satul Cloşani se află în zona de sub munte, la contactul dealurilor înalte cu lanţul muntos al Carpaţilor. Este un sat din nordul Olteniei, avînd teritoriul cu o margine în vechiul hotar al provinciei istorice romîneşti Transilvania, iar cu o alta în cel al Banatului. Teritoriul este udat de rîul Motru Mare, iar mai către munte de apa Cernei, ca şi de o serie de pîraie mai mici.

Condiţiile naturale geografice sînt favorabile dezvoltării unei economii rurale preponderent pastorale şi redus agricole.

Cealaltă condiţie materială — populaţia —, fără de care nu poate fi vorba de o societate, este caracterizată de un grup uman cu un volum demografic în jurul a 900 de persoane, care au şi fost de altfel studiate antropologic.

Omul trăieşte şi se dezvoltă în cadrul unor comunităţi a căror formă socială prezintă un deosebit interes pentru antropologie. Caracterele acestor forme, forţele de producţie, relaţiile de producţie, instituţiile etc.,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pot influența dezvoltarea biologică a populației. Indicii antropologici trebuie corelați cu datele reflectînd munca, producția, modul de trai material și spiritual al comunităților, care variază ca formă socială de la o epocă a istoriei la alta.

Forma socială inițială a satului a fost aceea a obștei, bazată pe proprietatea devălmașă, absolută, în cadrul căreia se constituie țineri private temporare și definitive, în funcție de tehnica și economia vremii, tehnică rudimentară pastoral-agricolă, o economie în principal naturală, cu o producție mai mult pentru nevoile de consum ale grupului și foarte puțin pentru schimb. Economia mixtă pastoral-agricolă este atestată pentru trecut și de tradiția existenței unei „porți a țarinii", care desparte cele două zone în perioada culturilor sau fînațurilor pînă la izlăjire.

Oamenii ocupau inițial în mod liber și nelimitat porțiuni din teritoriul satului, făcînd atît pe marginea rîului Motru, cît și pe coastele altor văi, „curături", „lăzuiri", mărturisite de numeroase documente. La împiedicarea refacerii pădurii doborîte, ne informează H. Argintaru, au dat un mare ajutor și turmele de capre, numeroase în trecut, care rodeau „lăstărișul".

„Avem cazuri destule cînd s-a ocupat pămînt mai mult decît se cuvenea cuiva și a rămas așa. În sat au venit mulți străini din sate fără pămînt, sub diferite chipuri, slugi, se legau cu cîte o fată și atunci profitau și făceau terenuri vaste, căci aici era pămînt mai mult. De exemplu *B.* era muncitor lacom; s-a dus la pădure, s-a pus cu securea și cu caprele pe pădure, făcînd curături. Ocupanții puneau de obicei cartofi, ca să-și întărească stăpînirea apoi, se întindeau ca rîia...".

Din forma socială a obștei bazată pe devălmășia absolută a pămîntului, — formă care, vom vedea în concluziile comunicării de față, prezintă un mare interes pentru explicarea unor fenomene antropologice —, ne-au rămas cîteva supraviețuiri fragmentare. Pentru cîteva porțiuni de teritoriu sătesc cu exploatare economică pastorală, „moșnenii" din Cloșani au păstrat încă rămășițe ale unor relații de producție caracteristice obștei, menținute pînă recent, la socializarea agriculturii.

Astfel de vestigii, studiate pe cale etnografică, pot ajuta la reconstituirea formei sociale primare a comunității rurale în care au trăit și s-au dezvoltat inițial moșnenii Cloșani.

Documentar, pînă tîrziu, pînă în secolul al XIX-lea, descoperim „ceata " moșnenilor Cloșani trăind tot în forma socială a satului devălmaș, dar în care, datorită forțelor de producție crescute, comunitatea trecuse la faza obștii, caracterizată prin relațiile social-economice ale devălmășiei pe cote-părți măsurate cu „teiul", „moșul mare", „delnița" și „dramul".

În secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, din numeroase documente, desigur tîrzii față de vechimea existenței satului, reiese că grupul Cloșani se afla organizat social într-o obște a cărei devălmășie mergea pe 5 „teie" sau „moși mari" și care, pentru a satisface îndreptățirile tot mai mult diferențiate ale moșnenilor și cumpărătorilor de părți, au trebuit să fie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

divizaţi fiecare în cîte 400 de dramuri (2 000 de dramuri toată obştea Cloşani).

Prezintă iarăşi importanţă pentru studiul antropologic al populaţiei satului faptul că nici documentar, nici tradiţional cei cinci moşi mari nu sînt legaţi printr-un ascendent comun, un unic erou eponim — un prolific fondator al satului — din care ar descinde cel puţin în parte moşnenii de azi ai satului.

Către sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui al XIX-lea, cînd pentru satul Cloşani sporeşte numărul de documente cu text limpede în ceea ce priveşte organizarea socială a grupului, rezultă că obştea era în continuă disoluţie, nu numai prin sporirea ţinerilor private, prin diferenţierea de avere dintre moşneni, ci şi prin dobîndirea de către o serie de nelocalnici a unor drepturi în devălmăşia satului, pe cunoscutele căi ale timpului cînd începe să se dezvolte din ce în ce mai mult economia de mărfuri.

Nelocalnicii pătrunşi în devălmăşia satului pricinuiesc multe necazuri şi sărăcie moşnenilor, nu numai prin faptul că le reduc mărimea şi folosinţa spaţiului alimentar, teritoriul devălmaş, dar, sub diferite forme le iau şi din produsul muncii lor.

Este de menţionat situaţia grea a moşnenilor Cloşani, păstrată viu în tradiţia satului, cînd, în urma unei hotărnicii (1837) cerută de un boier (stolnicul Barbu Viişoreanu) nelocalnic, dar cu drepturi în hotarul lor devălmaş, alegîndu-se cu teritoriul faţă de ei, el a reuşit să-şi adjudece parte din moşie chiar pe vatra locuită de băştinaşi, urmînd ca sătenii, pînă atunci moşneni liberi, să devină clăcaşi, obligaţi la diferite forme de rentă ; mutîndu-şi gospodăriile în partea mai de sus a satului, rămasă pe seama obştii libere, aceştia au fost obligaţi să-i plătească însemnate sume de bani într-o perioadă cînd obţinerea acestora ducea repede la ruinarea ţărănimii, simultan cu ridicarea economică a unui mic număr de boieri, de elemente capitaliste.

Desigur, în limitele şi pentru problemele puse în comunicarea de faţă, nu putem face loc amănuntelor. În secolul al XIX-lea, se dezvoltă în sat o serie de fenomene, dintre acelea care caracterizează viaţa social-economică rurală în societatea capitalistă, al căror efect este un mod de trai din ce în ce mai scăzut pentru o bună parte a populaţiei săteşti.

Aceste fenomene negative s-au manifestat tot mai mult în satul Cloşani, pînă la colectivizarea agriculturii, cînd mica producţie ţărănească bazată pe proprietatea privată, a făcut loc formei de producţie socialistă bazată pe proprietatea colectivă.

★

O altă problemă urmărită atît sub aspectul „eredologic", cît şi sub cel „mezologic" în cadrul cercetărilor antropologice de la Cloşani a fost familia.

Fiecare dintre aceste aspecte prezintă un interes deosebit pentru antropologie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

La studierea aspectului eredologic s-a contribuit demografic prin efectuarea de genealogii, material primar de plecare pentru cercetările genetice.

Noi ne vom limita numai asupra aspectului mezologic al familiei, ca unitate socială în care omul se reproduce şi creşte.

În ancheta noastră au fost cuprinse 203 familii.

Din punct de vedere social, populaţia satului Cloşani trăieşte în general în forma familiei pe două generaţii, părinţi şi copii.

„Copiii la majorat se cam separă. Nu prea stau aşa, ca înainte, mai în comun, mai înghesuiţi. Sînt puţine cazuri de părinţi cu copiii căsătoriţi uniţi într-aceeaşi familie, sau socrii cu ginerii şi cu copiii acestora", ne informează I. Argintaru.

Statistic sînt totuşi în sat 17% familii pe trei generaţii. Media de persoane pe familie este de patru. Cele mai multe familii au între 2 şi 7 membri.

„Familiile de la noi, se menţin populate. Un fin al meu — ne informează H. Argintaru — are 8 copii. Trăiesc toţi şi vreo 6 din ei sînt căsătoriţi cu copii. Alt fin e tare împovărat, are 7 fete; multe sînt văduve, vreo cîteva cu copii din flori. Dar le poartă de grijă. Eu am avut 5 copii. Şi acum se ţine în sat obiceiul de a avea copii mulţi. Femeile lasă toţi copiii. Acum dintre intelectuali şi chiar dintre agricultori au mai început să recurgă la mijloace moderne...".

Sub aspectul mobilităţii, în ultimii 10 ani divorţurile au fost destul de numeroase: la 4 căsătorii, 1 divorţ. Cele mai multe divorţuri se constată la căsătoriile cu o durată de pînă la 5 ani. Ca vîrstă, cei ce se despart sînt tineri între 21 şi 30 de ani; de altfel căsătoriile sînt frecvente în ceea ce priveşte vîrsta partenerilor pentru fete în grupa de vîrstă între 15 şi 24 de ani, iar pentru bărbaţi în grupa între 20 şi 30 de ani.

Un sfert din numărul celor divorţaţi au şi cîte un copil, iar într-un caz doi copii.

Sub aspectul statorniciei, al stabilităţii familiei, sînt deci la grupul Cloşani unele deficienţe.

Între părinţi şi copii sînt relaţii bune ceea ce este extrem de important. Însăşi dorinţa de a avea copii, „de a-i lăsa pe toţi" (de a nu limita natalitatea), constituie o dovadă.

Antropologul Hans Grimm, în a sa *Einführung in die Anthropologie*, vorbind despre antropologie ca premisa sociologiei, subliniază faptul că progenitura umană, spre deosebire de a animalelor, avînd o copilărie foarte îndelungată (a cincea parte din viaţă), înseamnă că omul este foarte mult timp dependent de familie, deci atît antropologic cît şi sociologic, interesează structura, trăinicia, socialitatea familiei, relaţiile bune sau rele dintre părinţi şi copii.

Desigur că familia rurală în general (care la Cloşani se prezintă ca o unitate socială aşa cum am prezentat-o foarte pe scurt) va suferi transformări, consolidîndu-se tot mai mult o dată cu colectivizarea agriculturii

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

care elimină pentru totdeauna problema „averii", care a produs o serie de deficienţe în dezvoltarea acestei unităţi sociale în interiorul căreia se perpetuează omul.

★

O a treia problemă de un covîrşitor interes pentru interpretarea structurii antropologice a populaţiei, pentru urmărirea unor fenomene de evoluţie umană de importanţă pentru antropologia genetică şi etnică o constituie studiul dezvoltării demografice a grupului cercetat antropologic.

Pentru antropologie interesează :

a) dacă grupul se dezvoltă în interior, o autodezvoltare a vechilor autohtoni, exclusiv prin mişcarea naturală a populaţiei ;

b) dacă grupul s-a dezvoltat fie în trecut fie în prezent şi cu participarea unor migraţii, indiferent pe ce motive, dar care să se fi integrat în grup.

Se înţelege că, în primul caz, pentru antropologie este vorba de o păstrare, de o concentrare în grupul uman a caracterelor antropologice ale vechilor familii care au fondat satul, dar care, desigur, vor contribui demografic în mod diferenţiat, unele mai mult, altele mai puţin, iar unele se vor stinge chiar.

În al doilea caz este vorba de o pătrundere de caractere în urma amestecurilor biologice.

Rolul avut de dezvoltarea populaţiei în interior, printr-o relativă izolare a grupului, cît şi cel al dezvoltării prin migraţii este destul de mult subliniat de cercetători pentru efectul lor diferit în evoluţia umană, în circulaţia caracterelor antropologice, în formarea faciesurilor antropologice, în amestecul şi combinarea de caractere, în formarea structurilor antropologice unitare pe mari zone de locuire umană, pe care se desfăşoară un fenomen intens de migraţii.

Studiul formei sociale a satului Cloşani ne-a arătat că obştea era de mult în disoluţie, că nu mai exista o opunere la pătrunderea de nelocalnici în grup (protimisis), studiul familiei, al alcătuirii ei dovedind şi el existenţa unor moravuri exogamice de asemenea de dată veche la acest grup.

Studiul dinamicii populaţiei din Cloşani scoate în evidenţă un spor natural în continuu pozitiv, însă mic şi totodată o mişcare migratorie, din diverse motive — matrimoniale, economice-profesionale etc.

În prezent sînt în sat 14,9% băştinaşi şi 85% nebăştinaşi, din care 35% prin bunici, 34,5% prin părinţi şi 15,6% prin generaţia actuală.

Sub aspectul ariei, această exogamie cuprinde o serie de sate din jur : Orzeşti, Călugăreni, Motru Sec, Celei, Negoeşti, Sohodol, Mărăşeşti, Padeş etc.

72% dintre nebăştinaşi îşi au originea, părinţii sau bunicii, în unele dintre satele din microregiune, 15% din regiune şi 13% din restul ţării (îndeosebi din Transilvania).

În nici unul dintre satele olteneşti cercetate pînă acum nu am întîlnit un efect al migraţiilor pe ultimele trei generaţii atît de mare. Trebuie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

subliniat însă că aria este foarte mică, cuprinzînd sate vecine, probabil cu aceeaşi compoziţie antropologică, oameni atraşi aici de faptul că se găsea mai mult teren „neapropriat cultural".

★

Încheind această sumară prezentare a „mediului social" sătesc şi familial, a dezvoltării demografice a grupului uman Cloşani, cu o urmărire specială asupra efectului migraţiilor în modificarea omogenităţii iniţiale a colectivităţii băştinaşilor, date de ordin socio-demografic şi etnografic, încercăm cîteva consideraţii de interes, de legătură cu cele antropologice, expuse de colegii antevorbitori.

Atîta vreme cît satul a evoluat în forma obştii, grupul dezvoltîndu-se numai în interior, pe baza procesului de reproducere naturală a băştinaşilor codevălmaşi, opunîndu-se pătrunderii de elemente alogene, se putea vorbi de o serie de fenomene antropologice, ca cel al formării şi păstrării îndelungate a unui facies antropologic local, prin concentrarea caracterelor fizice ale familiilor fondatorilor, probabil predominant dinaride, al existenţei unor condiţii pentru desfăşurarea unui proces de brahicefalizare favorizat de dezvoltările pe loc, fără migraţii ale unor fenomene de interes genetic, caracteristice grupurilor umane de dimensiuni mici, închise social, cu unele caractere de izolat.

Disoluţia accelerată a formei sociale a obştii, a satului devălmaş, prin admitere de elemente nebăştinaşe în grup, admigraţii pe motive matrimoniale (o veche exogamie) şi economice-profesionale, face ca în grup să pătrundă încă de mult caractere antropologice introduse atît de elemente venite de peste Munţii Carpaţi (bazinul Jiului), cît şi din sudul Olteniei. Probabil că acestor migraţii şi formei sociale a satului deschisă nelocalnicilor îşi datoresc prezenţa în grupul uman Cloşani un însemnat procent de elemente nordice, alpine şi mediteranide, pe lîngă fondul dinarid, după cum rezultă din studiul expus de M. Ciovîrnache şi H. Dumitrescu.

În monografia în care vor fi prezentate mai pe larg rezultatele acestor cercetări complexe, valorile diverşilor indici antropologici vor fi interpretate şi mai mult în corelaţia lor cu datele de ordin socio-demografic şi etnografic.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

SESIUNEA NAŢIONALĂ DE ANTROPOLOGIE (1962) *

Sesiunea de antropologie, care a avut loc în iunie 1962, a constituit prin amploarea, calitatea şi natura contribuţiilor aduse un eveniment ştiinţific şi cultural deosebit în ţara noastră, dovedind, pe de o parte, maturitatea antropologiei romîneşti, realizînd, pe de altă parte, prima manifestare ştiinţifică de tip complex a disciplinelor umanistice în anii puterii populare.

După cum reiese din prezentarea programului sesiunii, aceasta a cuprins contribuţii remarcabile — atît ale antropologilor, cît şi ale altor reprezentanţi ai culturii umanistice din Romînia — la elucidarea sau punerea unor probleme antropologice de ordin teoretic sau aplicativ, cum ar fi istoria antropologiei, antropogeneza, biologia populaţiilor trecute şi actuale, antropologia aplicată, sub forma etnogenezei, antropologiei medicale, antropologiei medico-judiciare, antropologiei aplicate în industrie, toate prezentate într-un cadru ecologic conceput în sensul cel mai larg al cuvîntului (socio-demografic, economic, arheologic, etnografic, cosmologic, antropoclimatic, geografic, faunistic şi floristic, paleontologic etc.).

Această bogată participare a atîtor reprezentanţi de frunte ai unor discipline pe care le-a reunit — integrîndu-i — interesul comun pentru om, constituie o exemplificare a politicii ştiinţifice promovate de Academia Republicii Populare Romîne, care, sub îndrumarea Partidului Muncitoresc Romîn, situează pe prim plan cercetarea ştiinţifică de tip complex.

Sub acest raport, dezvoltarea cu succes a cercetărilor complexe constituie o mărturie a condiţiilor deosebite de care se bucură ştiinţa din ţara noastră în anii puterii populare.

Th. Enăchescu

SESIUNEA ŞTIINŢIFICĂ DE ANTROPOLOGIE (21—23 iunie 1962)

COMITETUL DE ORGANIZARE

PREŞEDINTE

Acad. ŞT.-M. MILCU — Prim-secretar al Academiei R.P.R., directorul Institutului de Endocrinologie şi al Centrului de cercetări antropologice

* Intrat în redacţie la 1 martie 1964.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

MEMBRI:

Prof. dr. OLGA NECRASOV	Responsabilul Colectivului de antropologie Iaşi
Prof. dr. I. G. RUSSU	Responsabilul Colectivului de antropologie Cluj
Prof. dr. H. DUMITRESCU	Şeful secţiei de antropologie contemporană a Centrului de cercetări antropologice
Dr. ION NEGOESCU	Director-adjunct ştiinţific al Institutului de endocrinologie
Dr. T. ENĂCHESCU	Secretar ştiinţific al Centrului de cercetări antropologice
Dr. D. NICOLĂESCU-PLOPŞOR	Responsabilul secţiei de paleoantropologie a Centrului de cercetări antropologice
Dr. V. V. CARAMELEA	Responsabilul sectorului socio-demografie din Centrul de cercetări antropologice

SECRETARI ŞTIINŢIFICI:

Dr. POP SUZANA
ALEXANDRA PAUL

SECRETARI TEHNICI:

IAMANDI ANA
PETRESCU GABRIELA

PROGRAMUL SESIUNII

Joi 21 iunie 1962

DESCHIDEREA SESIUNII

(Aula Academiei R.P.R.)

Acad. Atanasie Joja, preşedintele Academiei R. P. Romîne, *Cuvînt de deschidere.*

Acad. Şt.-M. Milcu, *Organizarea şi dezvoltarea cercetărilor antropologice în Republica Populară Romînă.*

Acad. Tudor Vianu, *Prof. Fr. I. Rainer, savant şi umanist.*

Acad. Emil Condurachi, *Unele aspecte ale colaborării dintre arheologie şi antropologie în cercetarea arheologică romînească.*

DUPĂ-AMIAZĂ (şedinţă plenară)

Sala de şedinţe a Institutului de endocrinologie

Prof. Olga Necrasov, *Despre activitatea colectivului de antropologie Iaşi.*

Prof. Ion G. Russu, *Din realizările colectivului de antropologie din Cluj.*

Prof. Horia Dumitrescu, *Realizările secţiei de antropologie contemporană a Centrului de cercetări antropologice în perioada 1950—1961.*

Dardu Nicolăescu-Plopşor, *Organizarea şi realizările secţiei de paleoantropologie a Centrului de cercetări antropologice.*

Dr. Teodor Enăchescu, *Probleme şi realizări în sectorul de antropologie aplicată.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

COMUNICĂRI DE ISTORIA ANTROPOLOGIEI

I. F. Georgescu, *Antropologia lui Pavel Vasici Ungureanu.*

Conf. I. Ghelerter, *Caracteristicile antropologice ale poporului romîn descrise de M. G. Obedenaru.*

G. Barbu, *Un precursor al cercetărilor antropologice în Romînia — Mina Minovici.*

Prof. V. Bologa, *Preocupările antropologice ale lui Jules Guiart, întemeietorul învăţămîntului medico-istoric.*

S. Ghiţă, V. Manoliu, *Cîteva contribuţii bibliografice la istoria antropologiei romîneşti.*

Vineri 22 iunie 1962
Sala de şedinţe a Institutului de endocrinologie

COMUNICĂRI DE ANTROPOLOGIE CONTEMPORANĂ

Acad. Şt. M.-Milcu, Marta Dumitrescu-Ciovîrnache, *Biotipul unei populaţii de munte.*

Prof. Olga Necrasov, *Contribuţii la studiul antropologic al aromînilor din Albania.*

Prof. Horia Dumitrescu, Marta Ciovîrnache, R. Cănciulescu, *Studiul antropologic al moţilor de pe Criş, comparat cu moţii de pe Arieşe (Papilian-Velluda).*

Suzana Pop, T. Enăchescu, Vl. Georgescu, *Contribuţii la studiul procesului de dinarizare (valea Bistriţei Moldoveneşti).*

V. Săhleanu, *Cercetarea tipologică în antropologia clinică.*

T. Enăchescu şi Natalia Harasim, *Contribuţii la determinarea faciesului craniologic al populaţiei actuale de pe teritoriul R. P. Romîne (colecţia Fr. I. Rainer).*

Prof. G. Ghiţescu, *Consideraţii anatomo-artistice în legătură cu cercetările experimentale asupra expresiei.*

Prof. I. Ţeţu, Al. Bernea, Petra Petrescu, *Rolul dismorfiilor nazale în dinamica feţei.*

V. Pop, O. Belea, *Aspecte ale scleromului căilor aeriene superioare legate de teritoriul ţării noastre.*

Prof. I. Th. Riga, *Factorii neurosomatici ai ortostatismului la specia umană.*

Natalia Neagu, I. Culca, E. Corlan, *Adaptări morfofuncţionale ale diagramei în staţiunea bipedă.*

I. Vlăduţiu, *Rezultatele africanisticii sovietice şi problema rasială.*

Aurora Ghiţescu, Livia Stoica, Prof. V. Popescu, Vl. Georgescu, *Studiul odontologic al populaţiei adulte din Clopotiva din punct de vedere antropologic.*

Maria Tibera-Dumitru, Marilena Fotino, S. Aloman, *Frecvenţa statusului secretor salivar în Romînia.*

Prof. E. Repciuc, O. Pantazopol, A. Gheorghiu, *Repartiţia secretori-nesecretori într-un eşantion reprezentativ pentru populaţia Bucureştiului.*

Marilena Fotino, Marcela Boia, Maria Tibera-Dumitru, *Repartiţia aglutinogenelor din sistemul Rh în Romînia.*

Marta Dumitrescu-Ciovîrnache, H. Dumitrescu, C. Ţurai, *Contribuţia desenului tenarian „figura asimetrică" în cercetările de stabilire a filiaţiei.*

Vl. Georgescu, Eugenia Popa, *Caracterele dermatoglifelor populaţiei de pe valea Bistriţei Moldoveneşti.*

C. Ţurai, *Teoria constituţiunilor morfopapilare, individuale, globale şi regulile transmiterii ereditare compartimentale a desenelor papilare digitale palmare şi plantare — ca bază pentru un raport pozitiv în stabilirea filiaţiei.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Prof. V. Racoveanu, *Ereditate și adenoidism.*

M. Șerban, C. Rișcuția, *Considerații asupra semnificației biologice a numărului de cromozomi la om și la animale.*

COMUNICĂRI DE ANTROPOLOGIE MEDICALĂ

Prof. V. Marinescu, M. Ionescu, E. Păușescu, B. Fotiade, L. Ionescu, *Modificările hemodinamice din circulația extracorporală și hipotermia profundă și semnificația lor clinico-biologică.*

Prof. Fl. C. Ulmeanu și Al. Partheniu, *Cercetări asupra expresiei electrofiziologice a tipurilor de corelație dintre excitabilitatea vegetativă și somatomotrică.*

Acad. E. Macovschi, *Unele aspecte ale cercetării biochimice în domeniul antropologiei.*

Prof. C. Velluda, Viorica Martinez, *Antropologia biochimică.*

Acad. St.-M. Milcu, Izabela Potop, C. Neacșu, Georgeta Mreană, *Influența unor hormoni asupra fosfolirării oxidative din creier sub aspect filogenetic.*

A. Caratzali, Sidonia Pricăjean, *Evoluția cariotipului la primate.*

Lucia Cîmpeanu, S. Cîmpeanu, *Cercetări asupra determinismului genetic în longevitate.*

V. Stroescu, P. Rîmneamțu, I. Dobrescu, *Contingențe între grupa sanguină „O" și ulcerul duodenal și gastric.*

Acad. Al. Rădulescu, G. Broșteanu, A. Denischi, *Malformațiile congenitale ale aparatului locomotor și particularitățile de recuperare funcțională.*

Prof. G. T. Dinischiotu, L. Pilat, Ruth Lillis, *Cercetări asupra susceptibilității familiale pentru silicoză.*

Prof. E. C. Crăciun, *Aspecte antropologice în legătură cu boala tumorală și canceroasă.*

Prof. O. Vlăduțiu, Prof. V. Ciurea, *Ecologie, filogenie-cancer.*

Acad. St.-M. Milcu, C. Maximilian, M. Augustin, Natalia Albu, Vl. Georgescu, *Antropologia clinică a tireopatilor.*

P. Vulcan, *Studiu comparativ al patologiei dermatologice dintr-un areal cu climă temperată (R.P.R.) și un areal cu climă tropicală (R. D. Vietnam).*

A. Denischi, *Adaptarea aparatului locomotor la ortostatism și patologia legată de acest proces.*

Cornelia Gall, Elvira Ștefănescu, *Studiul morbidității odontale la populația din satele Gura Sada și Blăjeni.*

Vineri 22 iunie 1962
Sala bibliotecii Institutului de endocrinologie

ȘEDINȚA COMUNICĂRI, SECȚIA DE PALEOANTROPOLOGIE

Nicolaie Dumitru, *Cîteva considerații asupra semnificației filozofice a problemei antropogenezei.*

C. S. Nicolăescu-Plopșor, I. Firu, Alexandra Paul, Dardu Nicolăescu-Plopșor, *Cele mai vechi mărturii ale vieții omului în Europa descoperite în țara noastră. O nouă contribuție cu privire la începuturile istoriei Romîniei.*

Prof. Nica Marin, *Cultura de prund de la Fărcașele.*

M. Bleahu, *Asupra limitei pliocen-pleistocen pe teritoriul R.P.R. în zonele de interes antropogenetic.*

Lucian Badea, *Cu privire la unele modificări ale rețelei hidrografice din depresiunea Polovraci, în pleistocenul superior.*

F. Nedelcu, Gh. Niculescu, *Cu privire la fazele glaciare din Carpații meridionali.*

Fl. Mogoșanu, I. Stratan, *Paleoliticul Banatului.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

M. Hamar, *Contribuţii la cunoaşterea faunei de micromamifere (Insectivora, Rodentia) din pleistocenul superior — holocen, din Peştera Hoţilor (Băile Herculane).*

R. Silveanu, Galina Cazacu-Silveanu, *Factorul nutriţie-metabolism în antropogeneză.*

Conf. P. Firu, *Evoluţia filogenetică a aparatului dentomaxilar este ea un factor patologic?*

Prof. Gh. Schmitzer, C. Maximilian şi Ioana Popovici, *Câteva observaţii asupra torusului mandibular.*

Conf. P. Firu, D. Nicolăescu-Plopşor şi Adina Negrea-Gherga, *Unele aspecte filogenetice ale aparatului dento-maxilar la populaţiile vechi de pe teritoriul R.P.R.*

E. Comşa, *Date noi cu privire la necropola gumelniţeană de pe Grădiştea Ulmilor.*

D. Nicolăescu-Plopşor, C. Maximilian, C. Rişcuţia, Ioana Popovici, *Populaţiile neolitice din bazinul Dunării inferioare. Triburile culturilor Boian şi Gumelniţa de la Boian-Vărăşti.*

C. Rişcuţia, D. Nicolăescu-Plopşor, *Reconstituirea plastică a feţei unei femei din cultura Boian faza Vidra de la Boian-Vărăşti, după metoda lui M. M. Gherasimov.*

V. V. Caramelea, D. Nicolăescu-Plopşor, C. Maximilian, *Contribuţii paleodemografice la studiul unor comunităţi tribale din neoliticul şi bronzul Romîniei.*

Prof. O. Necrasov, M. Cristescu, S. Antoniu, *Studiu antropologic al scheletelor descoperite în necropola de la Smeeni.*

M. Cristescu, *Consideraţii asupra variabilităţii structurii antropologice a populaţiei de la sfîrşitul epocii bronzului (cultura Noa) de pe teritoriul R.P.R.*

Prof. I. G. Russu, I. Mitrofan, I. Şerbulescu, *Unele aspecte despre omul epocii timpurii a fierului.*

Prof. I. G. Russu, M. Şerban, M. Motioc, I. Roth, *Cimitirul scitic de la Ciumbrud.*

Conf. P. Firu, D. Nicolăescu-Plopşor, Adina Negrea-Gherga, *Câteva corelaţii dintre aspectele morfopatologice ale regiunii dento-maxilare şi condiţiile de viaţă social-economice la populaţiile vechi de pe teritoriul R.P.R.*

Prof. I. I. Rusu, *Tipul somatic al traco-dacilor.*

Expectatus Bujor, *Contribuţia cercetărilor arheologice de la Noviodunum la studiul riturilor funerare în epoca romană.*

I. H. Crişan, E. Cirici Crişan, *Un craniu trepanat din necropola scitică de la Cristeşti.*

Nicolaie Dunăre, *Semnificaţia istorică a identităţii dintre trepanaţia antropologică şi pastorală din R. P. Romînă.*

N. Smirnova, *Unele date antropologice caracteristice populaţiilor din cultura Cerniahov (privire de sinteză pe baza materialelor publicate în literatura sovietică de specialitate).*

D. Nicolăescu-Plopşor, *Contribuţii paleoantropologice la rezolvarea unor probleme privind perioada migraţiei popoarelor.*

Prof. O. Necrasov, D. Botezatu, *Contribuţie la studiul antropologic al scheletelor feudale de la Doina (sec. XIII —XIV).*

C. Maximilian, Ioana Popovici, *Cimitirul feudal de la Turnu-Severin.*

Radu Florescu, *Câteva date asupra tehnicii constructive, a aspectului şi amenajărilor interioare ale bordeielor din ultimul nivel feudal timpuriu de la Capidava.*

Gr. Avakian, *Dispozitiv pentru fotografierea craniilor în plan Frankfurt în toate normele.*

Apostol Leonid, *Exponate paleoantropologice şi antropologice existente în Muzeul de istorie naturală „Gr. Antipa".*

Prof. C. C. Georgescu, *Câteva consideraţii paleobotanice în legătură cu omul preistoric pe teritoriul ţării noastre.*

Prof. Th. Buşniţă, *Istoria pescuitului şi ihtiopatologia în sprijinul cercetărilor antropologice.*

R. Vulcănescu, *Tipuri arhaice de stîni la romîni.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tancred Bănăţeanu, *Rolul calului în evoluţia omenirii.*

D. Nicolăescu-Plopşor, V. V. Caramelea, *Creşterea duratei vieţii ca reflectare a evoluţiei relaţiilor dintre organismul uman şi factorii ecologici naturali şi sociali.*

Sîmbătă 23 iunie 1962
Sala de şedinţe a Institutului de endocrinologie

COMUNICĂRI DE ANTROPOLOGIE APLICATĂ

Prof. I. Ardeleanu, membru corespondent al Academiei R.P.R., Gh. Tănăsescu, I. Jelesneac, I. Chiriac-Teodorescu, M. Domilescu, V. Coroni, P. Mureşan, *Consideraţii asupra dezvoltării fizice a copiilor şi tinerilor (0—18 ani) din R.P.R.*

T. Enăchescu, Suzana Pop, Vl. Georgescu, *Dimorfismul sexual al nou-născutului, în relaţia sa ontogenetică cu adultul.*

Prof. M. Georgescu, O. Rusu, S. Stambler, *Consideraţii fiziopatologice privind macrosomia fetală.*

Prof. Z. Iagnov, R. Robachi, *Contribuţii la cunoaşterea ritmului de dezvoltare a viscerocraniului în copilărie (0—7 ani).*

R. Robachi, *Dinamica dezvoltării somatice a copiilor între 0 şi 7 ani.*

E. Boboc, A. Viţelaru, B. Goldştein, D. Caimacan, *Cîteva date în legătură cu determinările antropometrice în unităţile de copii din raionul 30 decembrie.*

Conf. A. Ionescu, *Concepţii noi despre atitudinea corectă şi deficientă a corpului.*

Conf. I. Gonţea, S. Dumitrache, I. Temeliescu, *Repercuţia insuficienţei de proteine asupra dezvoltării scheletului.*

Conf. Cornelia Păunescu, Elena Dumitrescu, Stela Anghel, *Consideraţii asupra modificărilor antropometrice la copii adenoidieni.*

Prof. C. Constantinescu, conf. V. Coman-Petrescu, Rosa Veidenfeld, M. Mirşan, *Consideraţii asupra distrofiei edematoase.*

Conf. P. Firu, *Aspecte de stomatologie antropologică.*

V. Sähleanu, prof. E. Nicolau, *Antropologia şi cibernetica.*

Eugen Floru, *Antropologia radiologică şi utilitatea ei practică.*

D. Nicolăescu-Plopşor, Eugen Floru, *Materialul paleoantropologic ca izvor pentru cercetările de istoria medicinii.*

V. V. Caramelea, *Expertiza antropologică în demografie. Metoda paleodemografică şi rezultatele aplicării ei.*

D. Nicolăescu-Plopşor, *Aportul paleoantropologiei în cercetarea arheologică.*

Prof. H. Dumitrescu, Otilia Miclescu, Hilda Davidsohn, *Studiul parametrilor principali necesari la proiectarea părţii faciale a unei semimăşti de protecţie contra prafului şi gazelor.*

Vl. Georgescu, *Observaţii metodologice pe marginea unor cercetări de antropologie aplicată.*

Vl. Georgescu, Suzana Pop, N. Robovici, Th. Enăchescu, *Un nou indice antropometric pentru reconstituirea dimensiunilor verticale ale feţei în practica stomatologică.*

Sîmbătă 23 iunie 1962
Sala bibliotecii Institutului de endocrinologie

COMUNICĂRI DE ECOLOGIE UMANĂ, ETNOGRAFIE ŞI DEMOGRAFIE

Prof. univ. Călin Popovici, *Dimensiunile cosmice ale omului.*

N. Topor, *Cîteva consideraţii antropoclimatice privind teritoriul R.P.R.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Prof. C. Motaș, *Freatobiologia și implicațiile ei în ecologia umană.*

Prof. Vintilă Mihăilescu, *Regiuni adăpostite și căi de acces în cuprinsul teritoriului carpato-dunărean romînesc. Punerea unor probleme.*

I. Radu Mircea, *Așezări în Cîmpia Dunării legate de sursele de apă potabilă.*

Tudor Dorin, *Relații ecologice reciproce între om și pădure.*

V. V. Caramelea, *Contribuții la studiul dezvoltării social-economice a unor sate din Mărginimea Sibiului. Cercetare profilată pentru interpretările antropologice.*

Radu O. Maier, *Probleme de antropologie tratate în revista „Sovetskaia etnografia".*

Nicolaie P. Lupu, *Din problematica disciplinelor auxiliare cercetării antropologice în legătură cu formarea limbii și poporului romîn.*

V. V. Caramelea, *Obștea sătească în etnogeneza poporului romîn. Cîteva reconstituiri ale formei sociale prefeudale pe bază de supraviețuiri.*

Florea Bobu-Florescu, *Despre determinarea suprapunerilor etnice.*

Gh. Focșa, *Muzeul Satului, document etnografic-antropologic.*

Paul Stahl, *Bordeiele din Țara Romînească la mijlocul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.*

Paul Petrescu, *Contribuții la studiul locuinței din regiunea Hunedoara. Casa cu arhitectura de piatră.*

B. Zderciuc, *Locuința populară maramureșană.*

Ion Chelcea, *Modul de alimentație cu apă într-un sat din podișul Moldovei — tipuri de fîntîni.*

Georgeta Stoica, *Sisteme de încălzire a locuințelor la romîni.*

Andrei Bucșan, *Dialecte și aspecte stilistice în coregrafia populară.*

A. Motomancea, *Imigrări matrimoniale în zona lacului de acumulare al Hidrocentralei „V. I. Lenin" de la Bicaz în perioada 1857—1957.*

Irimie Cornel, *Relațiile și cercurile matrimoniale din Țara Oltului. Unele considerații demografice de importanță antropologică.*

V. V. Caramelea, *Endogamia și exogamia unor grupe de populație din regiunea Hunedoara, cercetate prin metode demografic-genealogice. Aspecte social-culturale de interes antropologic.*

Ședința plenară de închiderea lucrărilor sesiunii de antropologie.

LUCRĂRI DEPUSE

A. Athanasiu, *Cercetarea tipului de activitate nervoasă superioară prin metoda scrierii.*

Emanuela Balaciu, *Jocurile populare din Mărginimea Sibiului.*

Corneliu Bărbulescu, *Cîteva considerații în legătură cu cercetarea basmelor.*

Gh. Brătescu, *Cu privire la personalitatea științifică a lui Fr. I. Rainer.*

Prof. Al. Culcer, *Trepanațiile la popoarele din Africa.*

Traian Herseni, *În ce sens pot contribui științele sociale la dezvoltarea cercetărilor antropologice.*

Traian Herseni, *Date de interes antropologic în* Descrierea geografică și politică a Țării Romînești *a lui Dionisie Fotino.*

Prof. Z. Iagnov și colab., *Factorii morfogenetici în dezvoltarea apofizei mastoide.*

Ilie D. Ion, *Aplicarea unor metode moderne de cercetare la studiul geomorfologic al văii Bistriței, între Poiana Largă și Hangu, cu privire specială asupra terasei Bofu.*

Conf. Adrian Ionescu, *Un nou indice antropometric de proporționalitate.*

Conf. Adrian Ionescu și colab., *Contribuție la cercetarea influențelor fizice asupra organismului*

E. Nedelcu și Gh. Niculescu, *Cu privire la fazele glaciare din Carpații Meridionali.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Augustin Lateş, *Influenţa pozitivă a educaţiei fizice asupra procesului instructiv-educativ în şcoala elementară, clasele V—VII.*

Corneliu N. Mateescu, *Contribuţie la studiul bordeielor din partea de sud a Olteniei în sec. XVII—XVIII după descoperirile de la Vădastra.*

Acad. Şt.-M. Milcu şi prof. C. Ulmeanu, *Constituţia morfologică în relaţie cu sistemul endocrin la atleţii de performanţă.*

N. Al. Mironescu şi R. O. Maier, *Cîteva date privitoare la alimentaţia ţăranului romîn în sec. XIX-lea publicate în lucrările unor medici progresişti.*

N. Al. Mironescu, *Oglindirea circulaţiei şi difuzării anumitor elemente germinatoare de obscurantism în mediul rural prin intermediul unor publicaţii tipărite anterior revoluţiei culturale din ţara noastră.*

Georgeta Mreană, *Variaţiile consumului de oxigen din creier sub influenţa hormonală pe scară filogenetică.*

Ion Lup, *Determinări topografice de gurgani sau tumuli.*

Iuliu Paul, *Un mormînt de înhumaţie aparţinînd purtătorilor culturii cu ceramică pictată de tip Petroşani, descoperit la Ocna Sibiului.*

Emilia Pavel, *Portul popular din Moldova.*

Helga Stein, *Portretul fizic în literatura populară transilvană.*

SESIUNEA DE ANTROPOLOGIE

HOTĂRÎRE

Participanţii la sesiunea de antropologie constată că, datorită sprijinului acordat de partid, de guvern şi de Academie cercetărilor de antropologie, s-au obţinut din 1950, anul cînd conducerea antropologiei a fost preluată de Academia Republicii Populare Romîne, numeroase realizări, care marchează progresele făcute de această disciplină complexă.

În această perioadă a fost organizat şi dezvoltat vechiul Institut de antropologie de la Bucureşti, transformat într-un centru de cercetări antropologice, şi s-a înfiinţat un sector de antropologie în cadrul Filialei Iaşi a Academiei R.P.R.

Dotarea şi funcţionarea acestor unităţi a fost an de an dezvoltată, asigurîndu-se în acest fel baza umană şi materială pentru buna desfăşurare a muncii ştiinţifice.

Colectivul restrîns de la Cluj şi-a desfăşurat activitatea în cadrul catedrei de anatomie, beneficiind de condiţiile oferite de învăţămînt şi de colaborarea cu arheologii. Datorită acestor condiţii favorabile, s-a desfăşurat o activitate valoroasă în antropologia preistorică, în antropologia contemporană, în antropologia aplicată şi medicală.

Trebuie subliniată îndeosebi puternica dezvoltare a paleoantropologiei şi a antropologiei contemporane.

Se constată dezvoltarea largă şi continua colaborare cu arheologia, cu muzeele regionale, cu unităţile clinice, cu Institutul medico-legal şi cu industria.

Sesiunea subliniază importanţa bazei teoretice care a condus activitatea antropologică. Aplicarea materialismului dialectic şi istoric, a unităţii organism-mediu şi a părţilor în organism şi aplicarea criteriului fiziologic alături de cel morfologic au produs o adîncă schimbare calitativă în antropologia romînească modernă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Introducerea de noi forme metodologice a caracterizat de asemenea antropologia românească în această perioadă : dezvoltarea cercetărilor de teren, investigarea medico-biologică, studiul endocrinologic, biochimic, genetic, demografic și social-economic al populației au fost aplicate în majoritatea cercetărilor executate în această perioadă.

Extensiunea investigațiilor în teren și intensitatea colaborării cu arheologii, în unele cazuri cu etnografii, istoricii și lingviștii, este marcată de cele 103 puncte și stațiuni investigate între 1950 și 1961, dintre care 69 de preistorie și 34 de antropologie contemporană.

Au fost amplu mărite colecțiile osteologice umane și faunistice ale Centrului de antropologie și ale Sectorului de antropologie de la Iași.

Un considerabil material a fost recoltat și în parte studiat în legătură cu antropologia fizică, cu genealogia, demografia, terenul endocrin, biochimia unor constituenți sanguini și particularitățile social-economice ale populațiilor contemporane.

Fondul bibliotecii Centrului a crescut de șase ori în comparație cu anul 1950.

Au fost valorificate cercetările de antropologie în cele 7 volume de *Probleme de antropologie* și în două monografii de antropologie contemporană, precum și în numeroase articole publicate în străinătate sau comunicate la congresele de specialitate.

Numărul cadrelor a crescut în Centrul de antropologie de la 6 la 24, iar la Iași s-a înființat un sector în cadrul filialei cu 4 cadre de cercetare.

Sesiunea apreciază în mod deosebit acțiunea de răspîndire a cunoștințelor de antropologie în masele poporului nostru, făcută în această perioadă prin expoziții conferințe și publicații.

★

Ținînd seama de aceste realizări și de nivelul atins de antropologie în țara noastră, sesiunea consideră că este necesar ca în perioada care urmează să se concentreze eforturile pentru realizarea următoarelor obiective :

1. Intensificarea și extinderea cercetărilor de antropologie contemporană pentru a recolta materialul necesar redactării atlasului antropologic al poporului romîn. În acest scop, o comisie formată din reprezentanții celor trei centre va elabora metodologia unitară și planul de lucru eșalonat în așa fel teritorial și calendaristic, ca pînă în 1970 să se termine această importantă lucrare.

2. Să se intensifice și să se extindă colaborarea cu arheologii pentru o mai bună recoltare și valorificare a materialului uman din stațiunile arheologice.

3. Să înceapă o colaborare mai apropiată cu etnografii pentru studiul problemelor comune.

4. Să se adîncească cercetările de genetică, de biochimie, de fiziologie și demografie.

5. Să se extindă și să se intensifice cercetările de antropologie medicală, juridică și industrială.

6. Să se acorde, în general, mai multă atenție și interes problemelor teoretice și de filozofie în antropologie.

7. Se propune dezvoltarea colaborării cu U.R.S.S. și cu țările de democrație populară în probleme de studiu comune, cu efectuarea de studii pe teren și în laborator. De asemenea se propune intensificarea schimbului de experiență, specializări de cadre, schimb de documentație și lărgirea participării internaționale la manifestări cu caracter antropologic.

8. Să se intensifice răspîndirea cunoștințelor de antropologie prin conferințe, articole și, eventual, dacă va fi posibil, prin expoziții.

9. Este necesar să se propună conducerii de stat organizarea unui muzeu despre originea și evoluția omului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

10. Pentru pregătirea cadrelor se impune în mod necesar introducerea unor cursuri la facultățile de biologie, medicină și arheologie, așa cum există în prezent în U.R.S.S., R. P. Polonă etc., și demersurile corespunzătoare.

11. Pentru asigurarea dezvoltării antropologiei sînt necesare creșterea numărului de cadre și recunoașterea antropologiei ca specialitate în nomenclatorul Ministerului Sănătății și al Ministerului Învățămîntului și acordarea aspiranturii în antropologie biologilor și medicilor.

12. Sesiunea recomandă organizarea periodică, la 4 ani, de manifestări științifice consacrate rezultatelor de ansamblu și anual sau la doi ani a unor probleme mai restrînse. În acest sens decide :

a) În 1963 un simpozion despre problema brahicefalizării în populația țării noastre, la Cluj ;

b) In 1964 o consfătuire pentru discutarea materialelor ce se vor prezenta la Congresul internațional de la Moscova, din 1964 ;

c) În 1965 un simpozion despre creșterea și dezvoltarea omului, la București (eventual la Timișoara) ;

d) Organizarea celei de-a II-a sesiuni în 1966, la Iași.

Sesiunea recomandă să se valorifice materialul expus în actuala sesiune într-un volum special ; totodată se va prevedea rezervarea unui spațiu tipografic adecvat pentru celelalte manifestări planificate.

Participanții la sesiune asigură conducerea de partid, de stat și prezidiul Academiei R.P.R. că vor depune toate eforturile pentru a contribui la dezvoltarea antropologiei și la realizarea sarcinilor și obiectivelor ce revin acestei științe în construcția și desăvîrșirea socialismului în țara noastră.

22.VI.1962

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

J. BOESSNECK, J.-P. JÉQUIER u. H. R. STAMPFLI, *Seeberg Burgäschisee-Süd.* Teil 3 : *Die Tierreste*, Acta Bernensia, 1963, t. II, Bern, Edit. Stampfli & Cie (215 p. cu 42 fig. în text şi 23 planşe foto. Format 4°).

Acest volum, apărut în condiţii editoriale ireproşabile, face parte din studiul monografic al staţiunii neolitice Seeberg-Burgäschisee-Süd, aparţinînd culturii Cartaillot, datînd din prima jumătate a mileniului al III-lea î.e.n. Săpăturile în această staţiune au fost realizate în anii 1952—1959 de către Muzeul de istorie din Berna.

Întreaga monografie, tipărită sub redacţia lui H. G. Bandi şi H. Muller-Beck, cuprinde 8 părţi. Prima este consacrată studiului topografic şi stratigrafic ; a doua studiului resturilor de construcţie ; a treia resturilor de vertebrate ; a patra resturilor de insecte şi plante ; a cincea resturilor obiectelor de lemn şi în general lucrului în lemn ; a şasea instrumentelor din piatră şi os ; a şaptea ceramicii ; ultima parte (a opta) prezintă concluziile ce decurg din acest studiu multilateral.

Partea a treia, de care ne ocupăm aici, este realizată de trei autori binecunoscuţi prin studiile lor asupra paleofaunelor de la începutul holocenului : J. Boessneck (München, R.F.G.) ; J.-P. Jéquier (Franţa) şi H. R. Stampfli (Solothurn, Elveţia). Este deci un exemplu de colaborare internaţională fructuoasă la un studiu de mare importanţă atît pentru cunoaşterea originii şi evoluţiei creşterii animalelor domestice, cît şi pentru istoria faunelor de la începutul holocenului, din Europa centrală. Numărul mare de resturi osoase exhumate din aşezare (peste 20 000 de piese) permite autorilor să realizeze un studiu modern al populaţiilor, bazat pe biometrie şi statistică, şi o cercetare morfologică comparativă aprofundată a pieselor osoase.

Utilizînd datele astfel obţinute, autorii ajung la o serie de concluzii interesante nu numai asupra componenţei faunei regiunii şi asupra caracteristicii morfologice a animalelor domestice şi sălbatice din acea perioadă, ci şi asupra ocupaţiilor triburilor care au locuit în staţiunea cercetată în neolitic, precum şi asupra climei şi peisajului geografic din acel timp.

Această lucrare, care interesează nu numai pe paleofaunişti, pe zoologi şi pe morfologi, ci şi pe zootehnicieni, pe arheologi, pe antropologi şi pe paleogeografi, continuă în mod fericit tradiţia ştiinţei elveţiene în domeniul cercetării faunelor neolitice, care a dat atîtea lucrări devenite astăzi clasice.

Olga Necrasov

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

V. V. GHINSBURG, *Elementi Antropologhii dlia medikov* (Elemente de antropologie pentru medici), Leningrad, Gos. Izd. Med. Literaturî, 1963, 216 p.

Ideile antropologiei au pătruns greu şi deseori inexact în medicină. Credincioasă observaţiei directe, dar fără perspectiva istorică a omului, medicina nu a înţeles că multe tulburări clinice sînt rezultatul imperfecţiunii evoluţiei. De altminteri medicina a ignorat secole de-a rîndul şi importanţa eredităţii. Fuziunea antropologiei cu medicina a început în secolul trecut. Dar numai după cîteva decenii, noua sinteză — antropologia clinică — a fost abandonată fără să fi fost nici suficient de bine dezvoltată şi nici suficient de bine înţeleasă. Nu încape îndoială că antropologia constituţională era o disciplină de graniţă între fantezie şi realitate, dar observaţiile ei puteau fi folosite încă.

Ghinsburg şi-a asumat greaua sarcină de a reabilita în faţa medicilor antropologia. Mai mult, de a demonstra că medicina este o mare beneficiară dacă ştie să folosească antropologia.

Începe prin a schiţa originea omului. În schema clasică a evoluţiei el reliefează transformările care pot interesa medicina — achiziţia mersului biped, transformarea mîinii şi a creierului. Este evident că multe tulburări ale staticii, unele leziuni ale coloanei vertebrale, boli ale circulaţiei sînt particulare omului, ca o consecinţă a mersului biped.

Practica medicală presupune o largă cunoaştere a procesului de creştere, dezvoltare şi diferenţiere. Antropologia introduce în gîndirea medicală ideea de variabilitate şi de creştere inegală a diferitelor segmente. De asemenea impune necesitatea de a compara sub raport istoric şi geografic o dimensiune dată. La fel de importantă este cercetarea dimorfismului sexual. După ce prezintă metodele diferenţierii sexelor pe schelet, Ghinsburg analizează cîteva aspecte ale asimetriei şi ale valorii lor clinice. Poate ar fi fost mai util dacă extindea semnificaţia diferenţierii sexuale în clinică şi ar fi analizat importanţa, ca element diagnostic, a gradului de sexualizare somatică.

Tipurile constituţionale sînt menţionate succint. După ce reaminteşte cîteva file din istoria biotipologiei, conturează caracterele morfofuncţionale ale fiecărui tip.

Rasele umane aduc de obicei puţine elemente pentru înţelegerea patologiei umane. De aceea nici Ghinsburg nu a încercat să abordeze un asemenea domeniu. S-a limitat doar la schiţarea genezei şi a răspîndirii raselor actuale. Explicaţia originii raselor rămîne însă cea tradiţională. A menţionat însă importanţa grupelor sanguine şi a hemoglobinopatiilor în antropologie şi medicină.

Sinteza lui Ghinsburg nu putea omite, firește, metodele de cercetare în antropologie: antropometria, antroposcopia, statistica. Prezentarea metodelor este făcută în spiritul antropologiei clasice. Mai puţin apropiat de profilul cărţii, dar nu mai puţin important, este capitolul final, dedicat teoriilor rasiste-reacţionare. Este un capitol cu atît mai necesar, cu cît rasismul continuă să fie prezent în antropologia contemporană.

Sinteza lui Ghinsburg este una dintre puţinele încercări de a prezenta medicilor antropologia. Pentru aceasta el a renunţat la numeroase aspecte de strictă specialitate pentru a selecţiona problemele de interes larg. Cartea lui marchează o dată de o deosebită importanţă în istoria antropologiei şi medicinii. Dar sperăm că nu va fi ultima încercare de acest fel. Rămîn încă numeroase laturi ale relaţiei antropologie-medicină care aşteaptă de mult o interpretare de pe poziţiile biologiei moderne.

C. Maximilian

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

The processes of ongoing human evolution
(Procesele evoluției umane)

Human Biology, 1960, vol. 32, nr. 1

1. Climate, Culture and Evolution (Climat, cultură și evoluție), de P. T. Baker.
2. Natural Selection, Disease and Ongoing Human Evolution, as illustrated by the A B O Blood Groups (Selecție naturală, boală și evoluție umană, explicate prin grupele sanguine ABO), de F. B. Livingstone.
3. Metabolic Polimorphism and the Role of Infectious Diseases in Human Evolution (Polimorfismul metabolic și rolul bolilor infecțioase în evoluția umană), de A. G. Motulsky.
4. Adaptation, Selection and Plasticity in Ongoing Human Evolution (Adaptare, selecție și plasticitate în evoluția umană), de F. S. Hulse.
5. Migration, Isolation and Ongoing Human Evolution (Migrare, izolare și evoluția umană), de G. W. Lasker.
6. Iradiation and Human Evolution (Evoluție umană și iradiere), de E. L. Reynolds.

1859—1959. Un secol de la apariția *Originii speciilor* a lui Darwin, un secol în timpul căruia biologia a confirmat mereu tezele marelui evoluționist. Cu ocazia centenarului, revista „Human Biology" a publicat o serie de articole dedicate acțiunii selecției naturale în evoluție.

P. T. Baker face o largă sinteză asupra rolului climatului în diferențierea raselor. Astfel, indivizii înalți, pigmentați sînt mai rezistenți la eforturi îndelungate în ținuturile calde, în timp ce grupele umane cu depozite adipoase bogate rezistă mult mai bine la frigul regiunilor arctice. Este interesant de relevat că adaptarea cîștigată de-a lungul a multe milenii se păstrează chiar cîteva generații după schimbarea mediului. Negrii din America suportă mai ușor munca la temperaturi ridicate decît albii cu aceeași conformație somatică.

După ce analizează succint importanța corelației dintre factorii de mediu și cei sociali, corelația care poate favoriza sau limita rolul selecției naturale, Baker formulează cîteva concluzii clare :

— există o corelație între populații și zonele climatice ;
— variațiile de grup au o valoare adaptativă ;
— unele variații reflectă un polimorfism genetic.

În al doilea articol, F. B. Livingstone analizează grupele sanguine ca expresie a selecției naturale. Pentru aceasta el urmărește relația dintre sistemul A B O și boală. Deoarece grupele sanguine au o structură asemănătoare multor microbi, răspunsul de anticorpi la infecție va fi diferit, după structura individului. Un individ cu grupa A, a cărui structură antigenică este asemănătoare cu a unor pneumococi, se va apăra mai slab la o asemenea infecție, deoarece nu poate produce anticorpi anti-A. Bolile infecțioase se manifestă astfel și în funcție de grupele sanguine. Acest fapt ar putea explica frecvența neobișnuită a unor grupe sanguine la populațiile izolate. În Europa, în schimb, cu multe posibilități de contact, influența bolilor va fi mai slabă și va modifica mai puțin frecvența grupelor sanguine.

Este o ipoteză interesantă, dar insuficient fundamentată faptic. Rămîne cert însă că într-o populație virgină introducerea unei infecții noi produce adevărate ravagii. Totuși reacția individuală este mereu prezentă și variabilitatea ei pare să fie determinată genetic. În populațiile umane se constată un mare polimorfism metabolic, variații chimice și enzimatice care s-au păstrat, deoarece constatăm în trecut un avantaj selectiv. Cel mai demonstrativ exemplu îl constituie pentru Motulsky conservarea celulelor falciforme (trepanocitoza) ca un mijloc de apărare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

împotriva malariei. Se pare că purtătorii acestei anomalii, ca şi cei cu hemoglobina A sau E, sînt mult mai rezistenţi la infecţia malarică.

F. S. Hulse dezvoltă semnificaţia evolutivă a adaptării, a selecţiei şi a plasticităţii. Adaptarea constituie capacitatea unei populaţii de a supravieţui în lupta cu duşmanii care ocupă aceeaşi zonă ecologică. Selecţia, înţeleasă genetic, constituie supravieţuirea şi reproducerea unor alele în favoarea altora, indiferent de felul mediului înconjurător. Plasticitatea, exprimă posibilitatea unui organism de a răspunde diferit la stimuli de mediu diferiţi.

Importanţa antropologică a acestor procese este deosebită. Ca rezultat al acţiunii îndelungate a selecţiei, a apărut adaptarea actuală. Negrii din Africa ecuatorială, din sudul Indiei şi din sud-estul Asiei seamănă între ei pentru că ascendenţii lor au trăit în condiţii de mediu în care forţele selecţiei naturale au fost aceleaşi, în condiţii social-economice similare. Din contră, populaţiile din America ecuatorială, deşi trăiesc în condiţii climatice asemănătoare, se apropie morfologic mai mult de amerindieni, păstrînd şi unele trăsături arctice. Deci selecţia are nevoie de mai mult de 20 000 de ani pentru a produce adaptarea şi de mai multe mii de ani pentru a elimina adaptările anterioare.

Plasticitatea, caracter complex, este determinată genetic. Se pare că în acest determinism intervine un număr mai mare de gene decît pentru transmiterea unor caractere ca albinismul, culoarea ochilor etc.

Din acest capitol ni se par importante două aspecte pentru contingenţele lor cu antropologia fizică. Mai întîi rolul important pe care îl are migraţia şi deci dispariţia endogamiei în procesul brahicefalizării din feudalismul timpuriu. Descendenţii migranţilor sînt mai înalţi şi, consecutiv, ceva mai dolicocrani, deoarece există o corelaţie pozitivă între talie şi lăţimea capului. În feudalism însă, populaţiile sînt intens endogame, fiind legate de pămînt. Prin consanguinitate, talia scade şi consecutiv apare brahicefalia.

Al doilea aspect important îl constituie creşterea taliei la populaţia migratoare. Este însă o ipoteză discutabilă, deoarece procesul de brahicefalizare este mult mai complex şi oricum intervenţia endogamiei nu este suficientă pentru a explica brahicefalia contemporană. Dar migraţia ca şi izolarea, au avut o semnificaţie majoră în evoluţie. Migraţia aduce un material genetic nou, care amplifică variabilitatea intergrupală, reducînd simultan diferenţele intergrupale. Izolarea are un efect contrar. Ea tinde să accentueze diferenţierea, formînd noi grupe locale. În aceste condiţii poate opera selecţia întîmplătoare (*genetic drift*), dar asemenea împrejurări sînt rare. Migraţia poate avea un dublu efect: direct, influenţînd selecţia naturală prin modificarea obiceiurilor — căsătorii, practici medicale, alimentaţie —, şi indirect, oferind selecţiei un material nou în condiţii noi de mediu. Adesea cele două laturi se intrică. Prin metisările repetate, atît de frecvente în condiţiile actuale, se asigură omenirii viitoare orice mutaţie utilă, indiferent de locul formării ei. Mai mult, metisările transmit adaptările generaţiilor precedente, asigurînd descendenţilor posibilităţi de viaţă în condiţii foarte variate.

În ultimul capitol, privind iradierea şi evoluţia umană, E. L. Reynolds analizează rolul nociv al radiaţiilor, în special al celor naturale, din sol, stînci, raze cosmice. Efectul lor în evoluţie este greu de apreciat, dar nu este exclus ca ele să fi intervenit în diferenţierea raselor prin determinarea unor noi mutaţii. Sînt mai uşor de sesizat efectele imediate, directe ale radiaţiilor asupra gonadelor. Dar acesta este un aspect care depăşeşte limitele referatului de faţă.

Prezentarea succintă a acestor lucrări demonstrează încă o dată marile posibilităţi pe care le oferă antropologiei înţelegerea genetică a faptelor. Desigur că nu întotdeauna explicaţiile aduse sînt suficient fundamentate faptic, dar constituiesc un început care nu trebuie ignorat, mai ales în determinarea tipologică.

C. Maximilian

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P. MERLE, *La verticalité du corps humain*, Biologie Médicale, 1960, vol. XLIX.

Verticalității, etapă hotărîtoare în evoluția omului, i-a dedicat P. Merle un studiu de 104 p. Lucrarea cuprinde două părți :

1. Condițiile anatomice ale scheletului, fiziologie și patologie.

2. Cucerirea verticalității.

1. Analizînd condițiile anatomice ale scheletului, autorul arată rolul pe care l-au avut articulațiile membrelor, piciorul, bazinul și coloana vertebrală în trecerea de la patrupedie la bipedie, accentuînd că piciorul este „singurul organ specializat care aparține în exclusivitate și în întregime locomoției umane". Trecînd la analiza altor segmente scheletice, el scoate în relief rolul foarte important al articulației coxofemurale în stațiunea bipedă. Din cauza efortului considerabil pentru menținerea echilibrului, o dată cu omul fosil apar și primele leziuni coxofemurale (omul de la Chapelle aux Saints).

Autorul subliniază importanța apariției și dezvoltării centurii pelvine în evoluție. Dezvoltarea centurii pelvine și sutura cu coloana vertebrală sînt o condiție a mersului patruped și apoi biped. Pe soclul format de sacru și a 5-a lombară se sprijină întregul corp. Este unul dintre punctele cel mai greu de realizat ale scheletului uman și se constată uneori anomalii tranziționale, ca sacralizarea vertebrei a 5-a lombare sau lombalizarea primei sacrale, expresie a tatonărilor pe care le mai face încă natura.

Verticalitatea a putut crea o serie de dispoziții la anumite tulburări cum ar fi algiile de origine statică sau nevralgiile sciatice de origine discală (discurile intervertebrale fiind organe fundamentale ale staticii).

Diversele leziuni ale coloanei vertebrale sînt în raport cu mișcările dominante și sînt legate de felul de viață al omului modern. Unele boli de circulație sau ptoze viscerale pot fi influențate de statul în picioare.

2. După ce analizează condițiile anatomice ale scheletului, P. Merle face un scurt istoric al dezvoltării antropologiei și paleontologiei în ultimul secol, reliefînd tot ce ar putea să aibă legătură cu omul și problema care-l interesează.

Cucerirea verticalității reprezintă rezultatul a milioane de ani de evoluție. Asupra acestui punct, autorul are o ipoteză care, în lipsa unui material faptic concludent, rămîne în domeniul ipotezelor. El crede că stațiunea bipedă „a putut să existe foarte de timpuriu la primate foarte vechi, trăind în întinse regiuni plane mult timp înainte de specializarea arboricolă a antropoidelor. Omul ar descinde în linie dreaptă nu din antropomorfe arboricole, ci dintr-un stoc mult mai vechi, axat la un punct încă necunoscut pe ramura mamiferelor.

Dacă omul a trecut sau nu printr-o fază de brahiație în evoluția sa, rămîne o chestiune de lămurit în viitor.

Sinteza lui Merle are, fără îndoială, meritul de a fi prezentat unitar evoluția verticalității și modificările pe care le-a suferit organismul în trecerea de la patrupedie la bipedie. Lucrarea este o utilă punere la punct pentru toți cei interesați de antropologie și de implicațiile ei medicale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU şi ADINA NEGREA GHERGA, **Sărata Monteoru. Studiu antropologic,** 219 p. + + 3 pl., 23,10 lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.-M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţara Haţegului—Clopotiva,** 241 p. + 86 pl., 30 lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.-M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în ţinutul Pădurenilor — Satul Bătrîna,** 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.

Probleme de antropologie :

vol. I, 1954, 234 p., 9,45 lei.
vol. II, 1956, 356 p. + 10 pl., 14,45 lei.
vol. III, 1957, 332 p. + 3 pl., 14,50 lei.
vol. IV, 1959, 261 p. + 15 pl., 12,40 lei.
vol. V, 1960, 272 p. + 10 pl., 13,10 lei.
vol. VI, 1961, 184 p. + 7 pl., 10,30 lei.
vol. VII, 1963,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI R.P.R.

C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU şi ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru. Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.- M. MÎLCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţara Haţegului-Clopotiva**, 1958, 241 p. + 86 pl., 30 de lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.-M. MÎLCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor, satul Bătrîna**, 1961, 408 p. + 17 pl. 52,50 lei.

Probleme de antropologie :

vol. I, 1954, 234 p., 9,45 lei.
vol. II, 1956, 356 p. + 10 pl., 14,45 lei.
vol. III, 1957, 332 p. + 3 pl., 14,50 lei.
vol. IV, 1959, 261 p. + 15 pl., 12,40 lei.
vol. V, 1960, 272 p. + 10 pl., 13,10 lei.
vol. VI, 1961, 184 p. + 7 pl., 10,30 lei.

St. cerc. antropologie, tomul 1, nr. 2, Bucureşti, 1964 | 43.881 | Lei 20

I. P. I. — c. 4441
https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro